

Afinitats entre el català i l'aragonés en terres valencianes. Correspondències entre la toponímia del Camp de Morvedre i de l'Alt Palància

JOAQUIM MARTÍ MESTRE
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

1. L'objectiu del present treball és establir una comparació entre alguns topònims coincidents¹ de les comarques veïnes del Camp de Morvedre i de l'Alt Palància, amb la intenció d'estudiar en què consisteixen les correspondències així com la seua projecció en els dominis lingüístics català, aragonés, castellà i occità.² Tractem, així mateix, d'aportar nova documentació i noves dades respecte a les oferides pels diccionaris etimològics de Coromines, l'*Onomasticon Cataloniae*, el DCVB, i també respecte al DRAE. Aquesta és una zona de frontera lingüística entre el català i el castellanoaragonés dins del País Valencià, i per tant, pensem que és una àrea favorable per estudiar les correspondències, les afinitats i les possibles interferències lingüístiques bidireccionals entre el català i el castellà de base aragonesa en terres valencianes, interrelacions afavorides en el nostre cas pel veïnatge geogràfic i pels contactes humanes existents històricament, i continuats en l'actualitat, entre els habitants dels pobles de la vall del Palància, per damunt dels límits lingüístics i comarcals.

La distribució actual de les llengües, l'Alt Palància, castellanoaragonés, i el Camp de Morvedre, de llengua catalana, és fruit tant de la reconquesta i la repoblació medievals com de la repoblació que va seguir l'expulsió dels moriscos, l'any 1609.

En les poblacions cristianes de l'Alt Palància la repoblació fou duta a terme majoritàriament per aragonesos, si bé hi hagué també una proporció minoritària de catalans, variable

¹ S'hi inclouen també els que presenten diferències formals però tenen una mateixa base etimològica.

² Aquest treball en complementa un altre, a hores d'ara en premsa, sobre els topònims d'aquestes dues comarques amb correspondències catalanoaragoneses però sense equivalents toponímics constats en l'una i l'altra comarca. Per a més dades sobre la relació entre el català i l'aragonés, vegeu també aquell article.

segons la localitat. Segons les dades de García Edo, que maneja Gómez Casañ (1988: 30), la població cristiana a Sogorb al segle XIII estava constituïda en dos terços per aragonesos, mentre que la resta (un 30%) eren catalans. Les dades antroponímiques sogorbinas fetes servir per Guinot (1999: I, 230, 232, 233) també mostren el clar predomini aragonés, si bé amb unes proporcions més favorables a l'aragonés: Al segle XIII a Sogorb almenys el 72% del total són cognoms procedents d'Aragó, enfront només d'un 12% de catalans. Per la seua part, a Xèrica, a mitjan segle XIV, pràcticament el 89% dels cognoms pertanyen a l'àmbit aragonés-castellà, enfront de poc més del 3'5% de l'àmbit català. En els pobles que romangueren habitats pels musulmans, quan aquests, a principis del segle XVII, van ser expulsats, tingué lloc una segona repoblació feta majoritàriament per habitants de la mateixa comarca, amb predomini, per tant, a l'Alt Palància, de castellanoaragonesos (cf. Gómez Casañ, 1988: 33-34; García i Osuna, 2000: 158, 159; Casanova, 2001: 27), si bé hi hagué també una presència minoritària de catalans, com ho podem comprovar a través dels cognoms que trobem en les cartes de poblament.³

Per la seua part, a Morvedre, al segle XIII, basant-se en el recompte dels cognoms, Guinot (1999: I, 152-154) arriba a la conclusió que hi hauria una majoria relativa de colons procedents de terres catalanes "en una proporció aproximada de 3 a 1, del 68% com a mínim de catalans enfront del 22% d'aragonesos". I a partir de les dades del morabatí de 1421, troba que "un mínim del 60% dels veïns de Morvedre tindrien cognoms de procedència catalana, mentre que sols un 30% era d'origen aragonés, la qual cosa vol dir una proporció del 2 a 1".

Per tant, el joc de majories i minories, com en les altres comarques valencianes, va fer que finalment en cada lloc s'imposés una llengua o l'altra, però no sense rebre influències de la llengua en contacte. D'aquesta manera, la parla xurra de l'Alt Palància estigué compromesa des de bon començament per l'influx del català sobre el castellanoaragonés de la zona, amb el resultat de la introducció de valencianismes, més nombrosos en el sector baix de la comarca, més pròxim a la zona catalanoparlant, i del manteniment preferent dels trets aragonesos que presentaven un paral·lel amb el català (cf. Gómez Casañ, 1988: 259-264; García i Osuna, 2000: 158, 159; Casanova, 2001: 227, 242).

Així, doncs, el castellà de base aragonesa (el castellanoaragonés) que arribà a l'Alt Palància amb la reconquesta i repoblació medieval, que ja devia contenir alguns elements comuns amb el català i préstecs d'aquesta llengua, quedà modificat per la influència de l'adstrat català del País Valencià (proximitat geogràfica, presència de pobladors catalanoparlants a l'Alt Palància, influència del català com a llengua administrativa⁴ i de cultura del regne), i progressivament també per la influència del castellà, sobretot després de l'Edat Mitjana, quan augmenta la pressió d'aquesta llengua.

Per la seua part, el català del Camp de Morvedre, com el de les altres comarques del País Valencià on acabà imposant-se aquesta llengua, també rebé influències aragoneses, per part

³ Vegeu, per exemple, les cartes de població de Sot de Ferrer, de Navaixes, de la Vall d'Almonesir i de Geldo, redactades totes en català (cf. Pérez Rodríguez, 1982; Chiner Gimeno, 1993: 29-30; Grau i Escrihuela, 1994; Guerrero Carot i Corbalán de Celis, 2003: 69-71).

⁴ De fet, la documentació de l'administració civil i eclesiàstica, així com de la documentació notarial, de Sogorb, localitat poblada a fur de València, està en bona part en català entre els segles XIII i XVII, amb períodes d'ús exclusiu d'aquesta llengua. En canvi, en les localitats de la vall alta del Palància, com Xèrica i Begís, poblades a fur d'Aragó, s'empra només en aquesta documentació el castellà (cf. Gómez Casañ, 1988).

de la minoria d'aquest origen i, en el nostre cas, a través del veïnatge amb l'Alt Palància, que el posava en contacte amb Aragó. No podem oblidar que la vall de Palància ha servit sempre de via de comunicació amb Aragó (Iborra Lerma, 1981: 18). Aquesta vall ha estat un dels llocs més freqüentats pels ramats procedents d'Aragó que, passant per l'Alt Palància, es dirigien a terres valencianes (cf. Castán Esteban, 2002: 16-17, 20). Molts d'aquests ramats passaven l'hivern al Camp de Morvedre, a canvi de la meitat de les cries o d'un terç de la llana. A més de la ramaderia transhumant, hem de comptar amb les importants i constants relacions comercials al llarg de la història entre el Camp de Morvedre i l'Alt Palància i Aragó: la llana procedent d'Aragó que s'embarcava en el port de Sagunt, l'exportació de vi de Morvedre a les poblacions de l'interior, les compres de blat i de ramat a les poblacions de l'Alt Palància, l'exportació de neu procedent de Xova i la serra de Javalambre a Sagunt. A això cal afegir les fires, com la de Sagunt, on acudien nombrosos compradors de l'Alt Palància, o la fira de Xèrica, que a l'Edat Mitjana era un nucli de transacció d'animals entre la serralada de Terol i les terres baixes valencianes. L'aprofitament comú amb finalitats agrícoles de l'aigua del riu Palància unia també els pobles del Camp de Morvedre i de l'Alt Palància, i sovint distanciava els pobles alts de la comarca de la ciutat de Sagunt, per l'ús de la séquia Major. Per tant, històricament hi ha hagut una relació constant entre les dues comarques, més intensa encara en els pobles alts del Camp de Morvedre, per als quals, en la pràctica, Sogorb ha exercit, i continua exercint, en molts aspectes més la capitalitat comarcal que no pas Sagunt.⁵

2. Mots compartits pel català i l'aragonés. Moltes vegades, continuen en els parlars hispànics orientals, i en ocasions també en occità. En molts casos es tracta de mots només valencians, o compartits per altres parlars catalans occidentals, en altres casos tenen un ús més general en català. En castellà general, en canvi, no es recullen, o tenen escassa presència. Són bona prova de la complexa, i ja secular, relació entre el català, més encara l'occidental, i l'aragonés, de la qual participen moltes vegades altres parlars orientals hispànics, i sobre la qual sovint no és gens fàcil saber l'origen dels mots implicats.⁶ En alguns d'aquests mots és molt possible un origen comú (*bassa, basón; braçal, brazal; cau, cavo, cado; cingle, cingla, cinglo; glapissa, clapissa, clapiza, lapiza; escorredor; mardà, mardán(o), olivera, palanca 'pont', pansa, pedrera, pla, plano, puntal, riera, séquia, cequia, terror, terrero, toll, tollo*), en altres es fa més difícil saber-ho (cas d'*assut* o *marjal*)⁷, en altres hi ha discrepàncies entre els estudiosos, si bé en alguns d'aquests és possible que hi haja un ascendent o un condicionament aragonés sobre la forma valenciana (*algeps, assagador, carrasca, clotxa, foia, picaio, rabosa, rodono*), i altres és molt possible que tinguin un origen comú (*clot, clote, clota; garrofera*). Finalment hi ha algun mot en aquest grup on tot sembla indicar que siga un manlleu català (*baladre*).

1) En diversos pobles del Camp de Morvedre es troba el topònim *l'Algepsar* (Sagunt, Algímia, Torres Torres, Gilet) (Bru i Vidal, 1986: 418; Alcaide, 1995: 332; Martí Mestre,

⁵ Vegeu Iborra Lerma (1981) i Borja Cortijo (1999, 2001). En els nostres dies els veïns d'aquests pobles es dirigeixen molt més a Sogorb que a Sagunt per a les activitats relacionades amb el comerç, l'ensenyament i el lleure.

⁶ Sobre la dificultat de valorar l'actuació de l'aragonés sobre el català de València, vegeu Casanova (2002 a: 140-141).

⁷ Com diu Casanova (2002 a: 152), "molts arabismes també existeixen en aragonés i realment és difícil saber si alguns molts típics del valencià entren a través de l'aragonés".

1998: 34-35), *Assolat dels Algepsars de Penya Negra* (Sagunt) (Lluesma, 1986: 979), *Racó de l'Algepsar* (Estivella) [ICV, CV-668 (2-4)].⁸ A l'Alt Palància: *El Aljezar* (Navajas, Algímia d'Almonesir, Pavies, Sogorb) (García Osuna, 2000: 168, 174; [640 (1-3)], TPV), *loma del Algesar* (Assuévar) (Martí Coronado, 2001: 206), *balsa del Aljezar de Prats* (Matet) (TPV), *los Aljesares* (Sogorb, Gàtova), *los Aljezares* (Begís, Benafer, Viver) (Nebot, 1991: 325), *la Aljecería* (Teresa) [639 (2-4)].

Són derivats del català *algeps* i de l'aragonés *aljez*, respectivament, la majoria amb el sufix col·lectiu i abundancial *-ar*. En català, on es documenta des del segle XIII, és un mot valencià i tortosí (cf. DECat, IV, 747-748). En terres aragoneses és ben conegut el substantiu *aljez* i derivats, amb un tractament de la G- prepalatal (GYPSUM) alié al castellà (*yeso*),⁹ i la prefixació de l'article àrab, com en valencià.¹⁰ S'hi documenta ja al segle XIII (*Aliazares, Algiebzar*) (Frago, 1980 b: 30-31).¹¹ Actualment té una gran extensió per tot Aragó, com a apel·latiu: *aljez, argez, aljezar, aljezón, aljezonero, aljecería, aljecera, aljecero* (ALEANR, m. 810; Peralta, 1853: 3; Borao, 1859: 109; Pardo Asso, 1938: 26; Andolz, 1977: 13; Bernal, Nagore, 1999: 59-60; *Endize*, I, 146, 203; Quintana, 1976: 67; Frago, 1980 b: 30; Negredo, 2001-02: 92; Garcés, 2002: 38; Moneva, 2004: 75; Mercadal, 2004: 18), i com a topònim: *Aljecera, Aljezar, Aljezares, Algeces* (Muñoz, 1974: 23-24; Callado, 1974: 22; Frago, 1980 b: 30; Terrado, 1991: 225). També és ben conegut a les comarques castellanoaragoneses del País Valencià, en qualitat de topònim i d'apel·latiu, amb els seus derivats (cf. Torres Fornés, 1903: 253; Monzó, 1951: 204-205; Llatas, 1959: I, 98; Martínez Sevilla, 1976: 20; Rosselló, 1986: 485; Alba, 1986: 106; Gargallo, 1987: 952; Ríos, 1989: 53, 109; Nebot, 1991: 325; Soler García, 1993: 22, 24, 35; Sebastián, 1997: 1047; Rodrigo, 2000: 428; García Osuna, 2000: 168, 174; García Perales, 2001). Arriba fins a Múrcia, on *aljés, aljeps* i *algepçero* es documenten ja al segle XIV (Colomina, 1995: 253),¹² també *aljesón, alquezón* (García Soriano, 1932: 6-7), que es troba així mateix al Baix Segura: *algesón* (Soto, 2002: 26).

En el DRAE figura *aljez* 'mineral de yeso', *aljezar* i *aljezón*, sense localitzar. En *Autoridades* (I, 1726) es diu que *aljecería* i *aljecero* són veus usades a Aragó, "y otras partes". Coromines (DCECH, VI, 18) documenta *aljez* i *argez* al segle XVI i diu que el

⁸ A partir d'ara les referències dels mapes de l'Institut Cartogràfic Valencià (ICV) les citarem només amb els números 10, 639, 640 o 668 seguit del número de full, entre claudàtors o entre parèntesis. Per exemple, [668 (2-4)]

⁹ En aragonés el resultat genuí de G- inicial seguida de vocal palatal (*e, i*) és la palatal africada sorda *tj*, antigament sonora, mentre que la [*x*], que actualment es troba en aquesta i en altres veus, és d'origen castellà, en substitució d'una antiga [*tj*] (cf. Alvar, 1953: 165-168; Arnal, 1996; García de Diego, 1990: 238; Tomás, 1999: 85; Nagore, 2003: 149-150). La [*x*] s'hi localitza en castellanismes però també en veus no castellanes que han assimilat aquest fonema (cf. Quintana, 1976: 61; Benítez, 2001: 74-75).

¹⁰ Si bé també es troben en terres aragoneses les formes *cheso* i *ches* 'algeps' < GYPSU (Andolz, 1977: 139; ALEANR, m. 810; García de Diego, 1990: 238; *Endize*, 499; Arnal, 2003: 68), amb el tractament genuí aragonés de la consonant palatal.

¹¹ En cartes de poblament valencianes del segle XIV escrites en aragonés es documenten *algeps* (*algepç*) i *algep* (Guinot, 1991: 454, 568, 578); en inventaris aragonesos *aljenz* 'plâtre' (1403) (Pottier, 1948-49: 96); *algez* també en documentació aragonesa de 1408 (CORDE).

¹² Colomina (1995) diu que "el fet que es trobe a Múrcia antigament la variant *algeps* fa pensar en un catalanisme". Montoya (1995: 1051) considera també el topònim *Aljezares* de Múrcia una adaptació del català.

primer avui és usual en les proximitats de Valladolid. Tot sembla indicar, però, que en castellà és un mot poc corrent i possiblement poc genuí. Frago (1980 b: 30) apunta a una possible procedència aragonesa d'aquest mot en castellà. Sobre la correspondència d'aquest mot en català i en aragonés trobem interpretacions no sempre coincidents. Per a Gargallo (1987: 952) *aljez* descendeix de l'àrab *geps*, "probablemente por mediación del catalán meridional y valenciano *algeps*".¹³ En canvi, Gómez Casañ (1988: 245) destaca el caràcter comú d'aquest mot en aragonés i en català, sense referir-se a un préstec d'una llengua sobre l'altra. Per la seua part, Martines (2002: 164-166) pensa que en el triomf d'*algeps* en valencià, en detriment de *guix*, el contacte amb l'aragonés "podria haver actuat com a factor condicionant".

2) El mot *assagador* (amb la variant *assegador*), aplicat a un camí ramader, és molt usual en terres valencianes, tant en qualitat d'apel·latiu com en la toponímia, i es documenta des de finals del segle XIV (Martines, 2000: 118-119; id., 2002: 187). Al Camp de Morvedre, com a topònim, en tenim notícies d'Algímia,¹⁴ Torres Torres, Algar, Sagunt, Quartell i Petrés (cf. Martí Mestre, 1998: 47-48; id., 2000 a: 178; Alepuz, Francés, 2002: 46, 86, 168; [668 (3-4)]). Així mateix, és ben conegut en les comarques valencianes no catalanoparlants. A l'Alt Palància tenim *El Azagador*, nom de partida d'Assuévar (Nebot, 1991: 332), on designa també el camí per al ramat transhumant (Martí Coronado, 2001: 203), i *el Asegador* en l'horta de Sot de Ferrer (Rios, 1989: 114). A Algímia d'Almonesir el topònim *el Azagador*, documentat en 1670, es conserva molt desdibuixat, mentre que l'apel·latiu hi ha perdut actualment el seu sentit ramader específic per fer referència a qualsevol camí de muntanya (García Osuna, 2000: 168, 175). Nebot (1983: 83) el recull com a apel·latiu en localitats de l'Alt Millars i de l'Alt Palància: *azagador* (Torralba del Pinar, Aiòder), *acegador* (Villamalur), *asagador* (Almedíxer) i *asegador* (Alcúdia de Veo) amb el sentit de 'camino estrecho para el ganado trashumante, que está limitado por paredes de piedra para que no pueda entrar en las heredades vecinas'. A Matet, també en l'Alt Palància, el *azagador* és el lloc 'donde descansa el ganado', mentre que el 'paso de rebaños' és la *vereda* (Castillo, 2001: 26-27).

El mot *azagador* es coneix també en punts d'Aragó, amb els sentits sobretot de 'cadena de retranca', 'camí, senda o pas ramader' o 'camí secundari per a traure la collita d'un camp a un altre camí principal' (cf. Martines, 2000: 117-118, 123-124).¹⁵ Martines (2002: 187-188), partint de les dades disperses actuals, sospita que pogué haver tingut una major presència històrica en terres aragoneses, tenint en compte també la compareixença abundosa d'aquest mot en les comarques valencianes d'expressió castellanoaragonesa, així com l'arrelament en aragonés de *zaga* i derivats com el verb *azagar* 'reular, anar cap arrere', 'retroceder las caballerías', 'conducir el ganado por camino largo' o els substantius *zaguero*, *azagadera* i *azagadero* (cf. Martines, 2000: 117-118, 124).¹⁶ El terme *azagador*

¹³ També Rosselló (1986: 485) interpreta el topònim *los Aljesares* de Bolbait com una adaptació del català.

¹⁴ En la documentació d'aquesta localitat la primera forma, amb *-a-*, la trobem des del segle XVI, mentre que la variant *assegador* no la documentem fins a finals del segle XVII.

¹⁵ A les dades aragoneses actuals recopilades per Martines, podem afegir que a la localitat terolana d'Obón es coneix el mot *azagao* 'ir alcanzado, atosigado' (Berraondo, 1985: 8).

¹⁶ De fet, Martines (2002: 188) documenta *açagadero* en aragonés al segle XIV. Cf. *azagón* 'sendero, senda' a Aragó i Soria (DCECH, I, 430), 'viaje largo del ganado' a La Rioja (Goicoechea, 1961: 32) i 'caminata muy ligera' a Múrcia (García Soriano, 1932: 14).

(*azagaol*) arriba a l'andalús oriental, a Almeria (cf. Martines, 2000: 124-125; Escobedo, 2003: 37), i Coromines (DCECH, I, 430-431; DECat, VII, 585) documenta *azagadero* en un text d'autor cordovès de c. 1586. Aquesta família lèxica es coneix també a altres regions peninsulars orientals: A la Roda de La Mancha *azagar* 'rodear (el ganado) para que se pare o descanse' i *azagá* és 'la oveja o cabra que se queda zaguera' (Chacón, 1981: 193); a La Rioja *azagón* 'viaje largo del ganado' i 'senda o camino que abre el ganado cuando transita por terreno agreste y lleno de vegetación', i *azagonado* 'deterioro ocasionado en el monte por el paso de los animales' (Pastor, 2004: 78). En castellà general, en canvi, la documentació d'*azagador* i *azagar* és recent, poc segura i escassíssima (cf. Martines, 2000: 118, 124; DECat, VII, 584; DCECH). Pel que fa a la seua presència en valencià, Martines (2000: 125; 2002: 186) el creu un possible exemple de mot de la ramaderia entrat en aquest dialecte des de terres aragoneses, i amb un sentit bastant semblant es pronuncia Casanova (2002 b: 1672). Per la seua part, Coromines (DCECH, DECat) pensa més aviat en un mossarabisme valencià, procedent de SECUTORIUM 'lo que se debe seguir', mentre que a Aragó i Múrcia la seua presència seria deguda a la influència valenciana, amb incorporació secundària a la família del castellà *zaga*.

3) A Algar es coneix la partida de l'*Assut*, que pren el nom de la resclosa o assut on comença, a partir del riu, la séquia Major de Morvedre. En català el mot es coneix generalment com a masculí, però també s'ha usat com a femení, segurament per aglutinació de la vocal inicial a l'article (*l'assut* > *la sut*, *la assut*) (cf. DECat, I, 460). A Algar el documentem també amb ambdós gèneres: "Que l'adovar de *la azud* y el escurar la Azéquia" (1610), "quatro jornales garroferal a *la Asut*" (1818); "en la partida dita *Damunt lo Assut dit de Morvedre*" (1622) (Martí Mestre, 2000 a: 169). Segons Coromines (DECat, I, 461), "és un mot propi de les zones valencianes i de les Riberes de l'Ebre", amb presència com a apel·latiu i com a topònim (cf. OnCat, II, 265), documentat ja al segle XIII. A l'Alt Palància tenim *los Asutes*, partida de Castellnou, i *el Asut* o *la Sud* de Sot de Ferrer (Rios, 1989: 114; Nebot, 1991: 326),¹⁷ i és conegut també com a apel·latiu: *asut* (Assuévar, Sogorb), *azú* (Begís, Teresa de Viver) (ALEANR, m. 89; Garcia Perales, 2001).¹⁸ És també ben conegut i antic en terres aragoneses. En documents aragonesos dels segles XII i XIII figura *azud*, *açut*, *azuda*, *açuda*, *çuda*, *çud*, *çut* 'presa hecha en los ríos a fin de tomar agua para regar los campos' (Ledesma, 1991: 131, 222; Fort, 1994: 66-67). S'estén pràcticament per tot Aragó, amb diferents variants: *azud*, *azut*, *azú*, *azul*, *azute*, *zute*, *zu*, *zud* (Peralta, 1853: 5; Borao, 1859: 119; Pardo Asso, 1938: 45; Callado, 1974: 27; Muñoz, 1974: 28; Andolz, 1977: 28; Frago, 1980 b: 40; Endize, 239-240, 1909; Castillo, 2001: 34; Garcés, 2002: 59; Vázquez, 2003 a: 15; Selfa, 2003: 157; Moneva, 2004: 79; Mercadal, 2004: 28). Arriba fins a Múrcia: *azul* 'azud, presa en los ríos' (García Soriano, 1932: 14) i Almeria: *azud* 'caballón o muro grande en el río para recoger aguas en las crecidas' (Escobedo, 2003: 37). En *Autoridades* (I, 522) *azud* figura com a veu d'Aragó, Múrcia i València. Coromines (DCECH, I, 438) ratifica l'extensió aragonesa del mot, mentre que a Castella i

¹⁷ La primera variant de Sot és la recollida per Nebot, i la segona, en femení i amb la *a*-deglutinada, per Rios. Les formes del tipus *sut* o *çut* també es recullen en català, on es documenten des del segle XIII (DECat, I, 460-461).

¹⁸ Es troba també en altres comarques castellanoparlants del País Valencià: l'Alt Millars (Nebot, 1991: 326), la Canal de Navarres (Martí, Aparicio, 1989: 22), el Racó d'Ademús (Gargallo, 1987: 214), els Serrans (ALEANR) o la Foia de Bunyol (Pastor, Hermosilla, 2000: 350).

Andalusia sembla més conegut el femení *azuda* (DCECH), recollit també en terres aragoneses.

4) *El Baladre* és una subpartida i un motor de Sagunt (Alepuz, Francés, 2002: 70-71), així com un braç de reg, el *braç del Baladre* (Alcaide, Lluesma, 1995: 353) i un barri. A Xèrica, Algímia d'Almonesir i Sogorb tenim el derivat col·lectiu *el Baladrar*, que dona nom a sengles partides (Nebot, 1991: 211), a Xèrica és també el nom d'un barranc, el *barranco del Baladrar* [639 (4-3)] i a Algímia d'Almonesir d'una rambla, la *rambla del Baladrar* [640 (2-3)].

Està ben integrat en les comarques no catalanoparlants del País Valencià, on fins i tot adquireix sentits figurats i forma locucions (Torres Fornés, 1903: 255; Monzó Nogués, 1951: 208; Llatas, 1959: I, 119; Alba, 1986: 110; Rios, 1989: 126; Martí, Aparicio, 1989: 24; Briz, 1991: 105; Soler García, 1993: 46; López, 1996: 18; Gulsoy, 2001: 249; Soto, 2002: 32-33). Arriba a Aragó, on designa el vegetal d'aquest nom i, per extensió del sabor desagradable d'aquesta planta, adquireix altres sentits relacionats, referits a la immaduresa de les fruites així com al sabor amarg, agre, àcid o cru (cf. Pardo Asso, 1938: 46; Andolz, 1977: 30; *Endize*, 252; Garcés, 2002: 61; Castillo, 2001: 36; Martínez, 2002: 62; Moneva, 2004: 81). També a Múrcia: *baladre* 'adelfa' i la locució *ser más malo que el baladre* pel suposat caràcter verinós de la planta (García Soriano, 1932: 15); a Albacete: *baladre* 'adelfa', on dona lloc a expressions com *esto está más malo que un baladre*, *este chiquillo es más malo que un baladre* (Quilis, 1960: 418); a Almeria: *baladre* 'persona de malos sentimientos, muy antipática' (Escobedo, 2003: 40), i en gascò: *baladre*, *balandre*, *balayre* (Rohlf, 1977: 97). Per a Coromines (DCECH, I, 52; DECat, I, 562-563), tant en els parlars hispànics com en gascò, es tracta d'un manlleu català.

5) A Algar es coneix la *partida de la Balsa*, on es troba la *balsa Gran*, que rega la major part de l'horta del terme. Actualment, aquest mot s'hi pronuncia sempre amb *l*, però en la documentació antiga, del segle XVII, el trobem també sense aquesta consonant: *partida de la Bassa* (1635), si bé per aquelles dates també es documenta amb *l*: "in partita dicta de la Balsa" (1655). Antigament, hi havia també a Algar la *bassa Quadrada* i la *bassa dels Horts o de Real*, que era coneguda igualment com la *Basseta*, construïdes al segle XV, les quals donaven nom a sengles partides. En la documentació del segle XVII alternen les formes amb *l* i sense *l*, indicatiu possible d'un canvi aleshores en procés, tendent a substituir la forma antiga i patrimonial *bassa* per la castellanitzant *balsa*, la qual s'imposa ja totalment en la documentació del XVIII.¹⁹ Fa uns anys formava part també del sistema de reg d'Algar el *Balsó*, que era de terra, fet per tal d'aprofitar l'aigua del barranc d'Àrguines (Martí Mestre, 2000 a: 169-170, 176-177). A Torres Torres hi ha una partida de *la Balsa*, en les terres que volten la *balsa de Vallbona*, usada per al reg de l'horta del terme (Martí Mestre, 1998: 45). A Estivella consta un paratge conegut com el *Canalís del Pi de la Basseta* [668 (2-3)].

A l'Alt Palància tenim la *Balsa* (Pavies, Gaibiel), *fuelle las Balsillas* (Vall d'Almonesir), la *Basa* (partida de Xova), el *Balsar* (El Toro, Viver),²⁰ el *Balsón* (Matet) (TPV), el *Balsón la Viuda* (Vall d'Almonesir), el *Balsón el Prao* i el *Balsón el Narigudo* (Toràs), i diversos

¹⁹ Com diu Coromines (DECat, I, 702, 705), la forma antiga en català ha estat sempre *bassa*, "i només en algunes comarques del centre i extrem sud del País Valencià, de les més exposades a la influència castellana, ha arribat a pendre peu la forma amb -l-", la qual "no deu ser cosa gens antiga, car en alguns pobles l'ús vacil·la encara".

²⁰ Cf. els topònims d'Elx *Balsars* i *Balseró* (DECat, I, 705). En aragonés *balsal* 'estanque' (Andolz, 1977: 50).

topònims amb el genèric *Balsón* a Gaibiel (Nebot, 1991: 90-91). Destaquem la forma de Xova, sense *l*. Tampoc no tenen *l* el *monte el Basal de Toga* i la *fuelle el Basal* de Cirat i Toga, a l'Alt Millars (Nebot, 1991: 91). Rios (1989: 111) va arreplegar a Sot de Ferrer l'apel·latiu *basa*. Aquestes formes coincideixen amb el català i amb la forma antiga de l'aragonès *basa*, documentada ja als segles XI, XII i XIII, que degué tenir gran extensió a l'Edat Mitjana, però que actualment pateix la concurrència de la castellana *balsa* (cf. Alvar, 1953: 66; Frago, 1980 b: 42-43; DCECH, I, 479; DECat, I, 703).²¹

Actualment *balsa* és l'única forma coneguda en part d'Aragó, com la ribera de l'Ebre (cf. Frago, 1980 b: 42-43), però no a tot Aragó s'ha perdut *basa* i els seus derivats. Als testimonis aragonesos de *basa* que cita Coromines (DECat, I, 703) i als pocs que es troben en l'ALEANR (m. 93, 1383, 1384, 1386), en podem afegir d'altres, procedents de la vall de Benasc (*Endize*, 280; Martín de las Pueblas, Hidalgo, 2003 a: 18), del Sobrarbe (Romanos, Sánchez, 1999: 53; *Endize*, 280; Mott, 2000: 65; Lanau, 2001-2002: 37), de Sobrepuerto (Vázquez, 2002 b: 53-54), de la vall de Lierp (Ariño, 1999: 51), de la vall mitjana de l'Ésera (Selfa, 2003: 67), de la Baixa Ribagorça (Arnal, 2003: 48; Porras, Terrado, Vázquez, 2003: 19; Vázquez, 2003 b: 14, 15; id., 2003 a: 20), de la vall de Tena (Guillén, Calvo, 1981: 84; *Endize*, 280). Encara més a l'oest, a Canfranc, en la vall del riu Aragó, al nord de Jaca, es coneix el topònim *la Basera* (Alvar, 1949: 43), i un poc més al sud, a Aratorés, en la mateixa vall, el topònim *Basazas*, derivat de *basa* (Giménez, 1999: 246). A Cartirana, pedania del Conzello de Sabiñánigo, alternen en la toponímia *Basa* i *Balsa* (Arnal, 1999: 222). A Ardisa i Mianos, al nord de la província de Saragossa, es coneix la locució *beber a baseta* 'forma de beber, que poniendo las manos juntas, recoge el agua en su interior para ser bebida' (Romanos, 2003: 146). A Alquézar, en el Somontano de Barbastro, tenim els topònims *A Baseta* i *O Basal* (Castillo, 2001: 237) i el nom comú *basa* (Casanova, 2003: 55). El derivat *basal* es troba també com a apel·latiu a diversos indrets aragonesos: al Sobrarbe, al Somontano, al Baix Cinca, a la vall de Benasc, a Binéfar (la Llitera), a Graus (Ribagorça) (Andolz, 1977: 35; *Endize*, 280; Moneva, 2004: 90; Soler, 2004: 76; Blas, Romanos, 2005: 63 Mostolay, 2007: 102).²² *Bassa* és també la forma occitana (Alibert, 2002: 148).

Quant a *bassó* (*balsó*), *balsón*, que trobem en la toponímia del Camp de Morvedre i de l'Alt Palància, el primer figura en el DCVB (II, 349) com a derivat diminutiu de *bassa*, amb els sentits de 'bassa o cavitat on els ollers desfan primerament la terra' i 'petit estancament d'aigua que queda en el camp d'arròs quan se li retira l'aigua', que no corresponen al sentit d'Algar, on, com hem vist, era un dipòsit d'aigua destinat al reg. Coromines (DECat, I, 705) diu que *bassó* és un mot "més conegut sobretot com a valencià". En Martí Gadea (1891) *basó* 'balsa menor que la ordinaria'; també en el *Diccionari Valencià bassó* 'bassa petita'. A l'Alt Millars i l'Alt Palància *balsón* 'charca donde se recogen las aguas de lluvia en el monte para que beban los ganados, rara vez se seca' (Nebot, 1986: 145; 1991: 91); a Begís 'navajo, pequeño depósito de agua que se hace en el hueco de una piedra o peña después de llover', 'charco' (ALEANR, m. 1383, 1385); a Pina 'depósito artificial de agua'

²¹ D'altra banda, hem de tenir en compte que en català el terme *bassa* té un major descabellament que en castellà *balsa*. Així, en la llengua castellana en general "mostra molt menys arrelament en el terrer i en la toponímia", car compta amb mots concurrents, com *charco*, *alberca*, *bacha*, etc. Però això ocorre molt menys a Aragó, on, com en català, el mot té un major desenvolupament que en castellà.

²² Cf. el català *bassal* (DCVB, II, 346; DECat, I, 705).

(Fernández, 1998: 70). Al Villar de l'Arquebisbe *balsón* 'balsa grande' (Llatas, 1959: I, 120), com a Villena 'charco de grandes dimensiones' (Soler, 1993: 46); a Xest 'balsa natural de agua estancada' (Sánchez, 1998: 30); a l'Alt Millars *balsón* 'charco', sinònim de *balsote* (Monzó Nogués, 1951: 208).²³ *Balsón* es coneix també a Aragó (cf. ALEANR, m. 93, 1383), a Muel 'la balsa en que se mezcla la tierra y el agua para los alfares' (Andolz, 1977: 50), a los Monegros 'pozo de agua del monte' (Rodés, Maza, Gavín, 2005: 57), a Graus, en la Baixa Ribagorça Occidental, *balsonet* 'charco' (Endize, 259). En la toponímia també trobem *balsón* en diverses localitats de Terol, Saragossa i Osca (Callado, 1974: 28; Muñoz, 1974: 29; Ariño, 1980: 44). Arriba fins a Múrcia: *balsón* 'charco grande' (García Soriano, 1932: 16) i Almeria: *balsón* 'balsa hecha en la tierra' (Escobedo, 2003: 40). En terres aragoneses *basón*, sense *l*, té també un notable arrelament. Als exemples que cita l'ALEANR (m. 1383, 1385), en podem afegir d'altres: *basón* 'charco' al Sobrarbe (cf. Romanos, Sánchez, 1999: 53; Lanau, 2001-2002: 37), a la Ribagorça (Endize, 281; Arnal, 2003: 48), al Somontano de Barbastro (Castillo, 2001: 237), 'balsa pequeña' a Sobrepuerto (Endize, 281; Vázquez, 2002 b: 53), 'balsa más grande y profunda' (A Buerda -Sobrarbe-) (Endize, 281), 'aumentativo de basa' (Benasc) (Andolz, 1977: 57). Així com en la toponímia (*Basón*, *Basons*, *Basones*) (Ariño, 1980: 48; Martín de las Puebas, 2001: 209; Vázquez, 2002 b: 53; Selfa, 2003: 67; Porras, Terrado, Vázquez, 2003: 19). En canvi, en castellà *balsón* és molt rar. En el DRAE només figura com a mexicà ('terreno fangoso'), i tot sembla indicar, doncs, que és un mot preferentment dels parlars hispànics orientals. En el DCECH (I, 479) només es recull *balzón* 'charco' a Graus i *bazón* a Benasc.

6) *La Barcelleta* és el nom d'un torn del terme de Sagunt (Alcaide, Lluesma, 1995: 361). Derivat diminutiu de *barcella*, mot ben conegut en valencià (cf. Garcia Perales, 2002), com també en tortosí i balear, documentat ja al segle XIII, amb diverses accepcions, com ara 'mesura de gra', 'recipiente que té la capacitat d'aquesta mesura', 'peça de terra' (DCVB, II, 298-299; DECat, I, 642). Té també una rica aplicació toponímica, especialment en valencià, per comparació d'un clot o d'un turó de forma cònica a una barcella (DECat; OnCat, II, 346-347). A Gaibiel (Alt Palància) es troba la partida de *la Barcilla* (Nebot, 1991: 251). El substantiu *barcilla* (en algun cas *barcella*), amb la variant *barchilla*, es coneix en les comarques castellanoparlants del País Valencià, amb una cabuda variable, segons les terres. En aquestes comarques la forma més estesa sembla ser *barchilla*, seguida de *barcilla*, recollida a l'Alt Palància, l'Alt Millars i els Serrans (Torres Fornés, 1903: 255; Guillén, 1974: 246; Alba, 1986: 111; Gargallo, 1987: 224-225; Rios, 1989: 127; Martí, Aparicio, 1989: 25; Soler, 1993: 47; Moya, Alvir, 1995: 628, 643; Garcia Perales, 2001; DECat, I, 643); a la Vall d'Almonesir *barcella* (Barberá, 1962: 247), com també en un document de Xèrica de 1510, escrit en romanç aragonés (Gómez Casañ, 1988: 329). La forma, segons Coromines (DECat, I, 643), "más mossàrab" *barxilla* també es troba en valencià, on, segons aquest lingüista, arriba "fins a Monòver". Si bé no seria descartable que aquesta forma en valencià fos, en realitat, un aragonesisme.

Aquest tipus lèxic continua en els parlars hispànics orientals, que el comparteixen amb el català. En terres aragoneses trobem *barcilla* (Pardo Asso, 1938: 49), localitzada a la Ribagorça i la Llitera (Binéfar) (Endize, 267), i també al sud, en la Cordillera Ibèrica (Julían, 1998: 28; Moneva, 2004: 87; DCECH, I, 510; ALEANR, m. 21). *Barchilla* figura

²³ Cf. *balso* 'balsa pequeña, charco', a l'Alt Millars, l'Alt Palància, el Racó d'Ademús i a la localitat terolena d'Olba, veïna de l'Alt Millars (Alba, 1986: 110; Gargallo, 1987: 324; ALEANR, m. 1385).

en els diccionaris de Peralta (1853: 6), Borao (1859: 121) i Andolz (1977: 33), aquest darrer la recull al Baix Aragó, amb la variant *barquilla*; també a Graus *barchilla* (Moneva, 2004: 87). A Campo i Foradada de Toscar, a la Ribagorça, *barcella* ‘capaza, recipiente de càñamo para transportar objetos materiales’ (Moneva, 1984: 86), forma que ja recollia *Autoridades* (I, 560) com a usada a València i Aragó. A Múrcia *barchilla* i *barchella* (García Soriano, 1932: 16; Ortuño, Ortín, 1999: 50; DECat, I, 643); a Albacete i La Mancha *barchilla* ‘tres celemines’, ‘cuarta parte de la fanega’ (Zamora Vicente, 1943: 245; Quilis, 1960: 419; Chacón, 1981: 130; Serna, 1983: 65); a La Alcarria *barchilla* ‘medida para áridos, equivalente a medio almud’ (Yunta, 1978: 23).²⁴

7) En el sistema de regs de la font de la Vall de Segó tenim diversos *braçals*, *braços* i *bracets*. Entre altres, hi ha el *braç de l'Alqueria Blanca*, el *braç del Barranc*, el *bracet del Bovar*, el *braçal d'Aranda*, el *braçal dels Biscains*, el *braçal del Moro*, etc. Segons Arnal i Coloma (1995: 425), *braç* i *braçal* hi són sinònims, amb el sentit de ‘branca menor d'una séquia’, mentre que el *braçal cosser* designa un ‘braçal que serveix per a donar sortida a les aigües sobrants, escurridor’. A l'Alt Palància *el Brazal* és una partida de Sogorb i Navaixes, i *el Brazal Nuevo*, de Castellnou (Nebot, 1991: 257); usat també com a apel·latiu (Torres Fornés, 1903: 326); i en altres comarques valencianes no catalanoparlants (Llatas, 1959: I, 139 *brazo*; Martínez Sevilla, 1976: 30; Aleza, 1980: 90; Martí, Aparicio, 1989: 31; García Perales, 2001).

En efecte, l'àrea d'aquest tipus lèxic, ben conegut en valencià (cf. DECat, II, 186; DCVB, II, 642),²⁵ ultrapassa el domini lingüístic català. Segons Frago (1980 b: 51), és un mot adscrit a l'orient peninsular, que arriba fins La Rioja, incloent el domini navarroaragonés, on *brazal* es documenta des de la llengua medieval (cf. Fort, 1994: 67). Es troba en els diccionaris aragonesos (Peralta, 1853: 7; Borao, 1859: 127; Pardo Asso, 1938: 63; Andolz, 1977: 48; Bernal, Nagore, 1999: 6), i actualment es recull a l'Alt Aragó, a la zona central i al Baix Aragó, aplicat sobretot a una séquia secundària (ALEANR, m. 88; *Endize*, 349; Moneva, 2004: 108). Arriba a Múrcia (García Soriano, 1932: 20; Gómez Ortín, 1991: 90; Ortuño, Ortín, 1999: 54) i a l'Andalusia oriental (Salvador, 1953: 152; Escobedo, 2003: 48 *brazar*).

8) A Sagunt es coneix el paratge del *Cantal Gros*, conegut antigament també com *el Cantalar* i *el Canteral*, noms que, segons Bru i Vidal (1988: 299), “foren donats pel motiu d'existir allí una gran penya despresada fa segles de la base de les muralles del castell, i d'haver-se'n aprofitat els voltants com a pedrera”. A l'Alt Palància tenim *el Cantal* de Bejís [639 (1-3)], d'Altura (Nebot, 1991: 95) i de Gàtova [667 (3-1)], així com el *barranco del Cantalar* a Toràs [639 (3-2)].²⁶ Actualment *cantal* ‘pedra de grossària variable, però difícil de manejar’ és bàsicament un mot valencià i de l'extrem occidental del català nord-occidental, però antigament, segons es dedueix de les fonts documentals dels segles XIII i XIV, segons Coromines, “pertanyia a l'ús general de tot el Principat” (cf. DCVB, II, 925; DECat, II, 486-487). Coromines (DECat) afirma que l'àrea d'aquest mot continua en alt-

²⁴ En el DRAE *barchilla* ‘medida de capacidad para áridos’ es recull a Aragó, i *barcella* a València. Coromines (DCECH, I, 510) documenta *barcilla* a Aragó al segle XVIII, com també *barchilla*, i *barchella* en un document murcià de 1468.

²⁵ Segons Coromines (DECat, II, 186), també “ha tingut sempre gran arrelament” en comarques nord-occidentals, com Urgell i el Segrià.

²⁶ També a la Iessa (els Serrans): *el Cantal* (Gómez Molina, 2000); a Anna *el Cantalar* (Mollà, 2000 a).

aragonés²⁷ i gascó. En efecte, en aragonés sovint fa referència a una pedra gran, si bé, segons els llocs, també es pot aplicar a una pedra en general, i fins i tot a una pedra petita²⁸ (Peralta, 1853: 8; Pardo Asso, 1938: 78; Muñoz, 1974: 39; Andolz, 1977: 61; Rohlf, 1985: 62; Fernández, 1992: 17; Bernal, Nagore, 1999: 69; *Endize*, 422-423; Mott, 2000: 81; Casanova, 2003: 56; Moneva, 2004: 131; ALEANR, m. 1396, 1397).²⁹ En canvi, en castellà, actualment, *cantal* és un mot infreqüent (Moliner, 1966: I, 498), amb els sentits de 'canto de piedra' i 'cantizal' (DRAE).³⁰

9) A Estivella es troba la partida de *les Carrasquetes* [668 (3-3)], i a Algar al segle XIX es documenta la *partida de la Carrasca* (Martí Mestre, 2000 a: 182). A l'Alt Palància tenim la *Carrasca Gorda* (Nebot, 1991: 96-97) i el *Carrascal de la Huerta* [639 (2-2)] de Begís, la *partida del Carrascal* de Sot de Ferrer [668 (2-1)], el *Carrascal*, la *rambla del Carrascal* i el *monte del Carrascal* d'Assuévar [640 (2-4)], la *Solana del Carrascal* de Xèrica [639 (3-4)], el *Carrascal* de Xova [639 (2-3)] i el *Carrascalejo* d'Altura (Moya, 1995: 606).

El mot té plena vitalitat en tot el País Valencià (cf. DECat, IV, 392; Garcia Perales, 2001),³¹ incloent-hi les comarques de llengua castellana (Rosselló, 1986: 485; Alba, 1986: 117; Gargallo, 1987: 680; Nebot, 1991: 96; Briz, 1995: 840; Ricós, 1997: 914, 917, 923; Sánchez, 1998: 44; Gómez Molina, 2000). Es troba també a tota la regió aragonesa (DECat, IV, 393; Muñoz, 1974: 43-44; Callado, 1974: 43; Frago, 1980 b: 73-74; *Endize*, 449-450; Romanos, Sánchez, 1999: 64; Mott, 2000: 84; Castillo, 2001: 61; Negro, 2001-2002: 101; Arnal, 2003: 64; Vázquez, 2003 b: 18; Selfa, 2003: 121; Mercadal, 2004: 45). Actualment arriba a l'Andalusia oriental, on, segons Salvador (1953: 152), sembla clara la seua filiació aragonesa; a Múrcia (Gómez Ortín, 1991: 112), a Albacete (Quilis, 1960: 420), a Cuenca (Calero, 1981: 127) i a La Rioja (Pastor, 2004: 129). Alvar (1950: 201) pensa que, a pesar de figurar en el DRAE sense cap nota de regionalisme, la seua geografia es pot limitar a l'Est peninsular. Si bé antigament n'hi ha testimonis de diverses zones castellanes (DLECH, I, 891; CORDE). Vázquez (2002 a: 42) diu que és una veu preromana comuna a l'aragonés i al català; en canvi, Casanova (2002 b: 1672) situa *carrasca* entre els aragonesismes del valencià.³² Per la seua part, Coromines (DECat, IV, 393) creu que en valencià és "heretat del mossàrab".

10) *El Cau* és un paratge i una séquia del terme de Sagunt (Lluesma, 1995: 963; Alepuz, Francés, 2002: 172). A l'Alt Palància tenim *el Cavo*, partida d'Almedíxer i de Begís, i a més s'hi utilitza com a apel·latiu, amb el sentit d'huronera o madriguera de conejos y

²⁷ En l'ALEANR (m. 1396 'piedra redonda de gran tamaño') es recull també a Bordón (Terol).

²⁸ Cal dir que la seua extensió en terres aragoneses depassa l'Alt Aragó.

²⁹ Casanova (2002 b: 1672) situa *cantal* entre els aragonesismes o castellanismes documentats en valencià des del segle XV, i "absents de Catalunya". Actualment és així, però recordem que anteriorment es documenta en autors principatins com Cerverí de Girona i les quatre grans cròniques de Desclot, Jaume I, Muntaner i Pere el Cerimoniós, la qual cosa sembla indicar, com assenyala Coromines, un ús primitiu més estès del mot en català.

³⁰ Coromines (DCECH, I, 819) documenta *cantal* en Berceo, i figura també en alguns documents castellans dels segles XIII i XIV (cf. CORDE)

³¹ Es documenta ja al segle XIII. Es recull també en bona part del català nord-occidental: el Priorat, les Garrigues, la Ribagorça, la Conca de Tremp, Tortosa, la Ribera d'Ebre (cf. DCVB, II, 1050-1051; DECat, IV392-393; Biarnès, 1986: 51).

³² Possiblement en el triomf de *carrasca*, com també en altres mots semblants, en valencià es van sumar l'element català nord-occidental i l'aragonés.

liebres', igual que el català *cau* (Nebot, 1991: 190).³³ Amb un sentit semblant es troba *cavo* (o *cabo*) en altres comarques no catalanoparlants del País Valencià (Llatas, 1959: I, 170; Gargallo, 1987: 198; Briz, 1991: 111; Garcia Perales, 2001), així com al sud de Terol, i per Navarra i La Rioja (ALEANR, m. 493; Goicoechea, 1961: 42-43).³⁴ A l'Alt Millars *cabo* i *cado* 'cau' (Monzó Nogués, 1951: 210). La forma *cado* és la més habitual actualment en aragonès,³⁵ on es documenta ja des de l'any 1100 (cf. DECat, II, 639; Frago, 1987: 57-59; Endize, 389-390; Mott, 2000: 76; Moneva, 2004: 120; ALEANR, m. 493). Segons Gargallo (1986: 651, 653), és un tipus lèxic pertanyent al fons lexical comú catalanoaragonès. Per la seua part, Sanchis Guarner (1967: 204) considera *cado* 'madriguera', recollit a l'Alt Millars, un valencianisme adaptat.

11) Al Camp de Morvedre tenim en la toponímia diversos *cingles*: *el Cingle* o *el Cingle de Ielos*, *el Cingle del Pur* (Algímia), *partida del Cingle* (Alfara) (Martí Mestre, 1998: 62), *cova del Cingle de Peña Àguila* (Algar) (Martí Mestre, 2000 a), *assolats del Cingle de Barta*, *caus del Cinglet* (Sagunt, ap. Lluesma, 1995: 972, 974). A l'Alt Palància també hi ha diversos topònims formats sobre *cinglo* i *cingla*. Al Toro: *Cinglos del Monte* (Tudón Presas, 1999: 175) i *Vallejo de las Cinglas* [639 (2-1)], a Begís: *las Cinglas* i *barranco de las Cinglas* [639 (2-3)], a Altura: *el cinglo del Contador* (Moya, 1995: 607), a Algímia d'Almonesir: *los Cinglos de Donace*, *el Cinglo d'Aguanegra*, *el Cinglo la Calzá*, a Xèrica: *el Cinglo Palomar* i *los Cinglos de Jonjordana*, i a Gàtova *los Cinglos* (Nebot, 1991: 166). El mot orogràfic *cinglo* i el femení *cingla* són ben coneguts, com a apel·latius i topònims, a les comarques castellanoparlants valencianes (Monzó Nogués, 1951: 213; Llatas, 1959: I, 181; Barberá, 1962: 248; Alba, 1986: 118; Gargallo, 1987: 246-247; Ríos, 1989: 168; Nebot, 1991: 166; Moya, Alvir, 1995: 625, 630, 645; Villanueva, 1996: 57; Garcia Perales, 2001).³⁶ Es troben també per les terres aragoneses³⁷ (Pardo Asso, 1938: 93; Muñoz, 1974: 49; Sanchis Guarner, 1967: 204;³⁸ Guillén Calvo, 1981: 68; Garcés, 1987: 144; DECat, II, 711; Endize, 551-552, 1902; Casanova, 2003: 56; Moneva, 2004: 145; Mercadal, 2004: 50; ALEANR, m. 1361, 1395).³⁹ Segons Gargallo (1987: 246), es tractaria d'una continuïtat d'àrea entre l'aragonès i el català. A aquests cal afegir l'occità *cingle* (Alibert, 2002: 223); en gascó *sinclo* 'corniche', 'gradin herbeux dans les rochers escarpés' (Rohfls, 1977: 71). *Cingle* arriba a Conca (Calero, 1981: 130)⁴⁰ i *cingla* es troba també a Navarra (Iribarren, 1952: 128), a Múrcia, on es documenta al segle XV (cf. Rosselló, 1986: 487; Montoya,

³³ *Cau* es recull també a Anna (Martí, Aparicio, 1989: 39).

³⁴ La forma *cavo* es documenta ja en Berceo, i fou també antiga en aragonès (cf. Frago, 1987: 57-59; DECat, II, 641). A La Mancha es coneix el derivat *cavullera* 'pequeña cavidad en la tierra que sirve al grillo para guarecerse' (Serna, 1983: 102).

³⁵ Es troba també a Navarra (Iribarren, 1952: 99) i La Rioja (Pastor, 2004: 109), i arriba a la comarca de Medina del Campo (Sánchez, 1966: 258). El DRAE inclou *cado* 'huroneria, madriguera' com a veu aragonesa, i *cavo* id. sense localitzar.

³⁶ A Anna *cingle* (Martí, Aparicio, 1989: 41). La forma *cingla* també es recull en català (DECat, II, 711; Román del Cerro, Epalza, 1983: 183). En alguns llocs conviuen les formes masculines i femenines. Així, a Culla (l'Alt Maestrat) tenim *la Cingla*, *les Cingles*, *el Cinglet* i *la Roca del Cingliol*, amb sentits diferents (cf. Ferrando i Muria, 2003: 312).

³⁷ *Cinglo* i *cingle* no figuren al DRAE.

³⁸ Per a Sanchis Guarner, *cinglo* 'despeñadero' és una veu genuïna a l'Alt Millars.

³⁹ En la carta de poblament d'Alcalá de Moncayo, escrita en aragonès, de 25 de juliol de 1238: "la *cingla* de la ombria" (Ledesma, 1991: 221).

⁴⁰ La forma acabada en *-e cingle* es troba també a Ansó (Endize, 551).

1995: 1051; Colomina, 1995: 228),⁴¹ i a La Mancha ‘faja de terreno no laborable, de monte o bien pedregoso, que limita un bancal’ (Serna, 1983: 109).

12) A Algímia de la Baronia tenim la partida del *Clot de Donat*, pronunciada actualment [klaonát],⁴² i el *Clotal*, partida d’horta situada en una de les parts més fondes o enclotades de l’horta (Martí Mestre, 1998: 62-63).⁴³ A Sagunt és conegut el paratge del *Clot del Moro* (Bru i Vidal, 1986: 417), i a Albalat tenim els *Clots* [668 (3-4)]. A l’Alt Palància hem de considerar los *Clotes de Piquer*, partida de Viver; los *Clóticos* de Begís (Nebot, 1991: 142, 370), los *Clotes* de Sogorb [668 (1-1)] i de Figueres (TPV), el *Clote Carreres* de Gatova [667 (3-1)] i el *Clote Luna* d’Altura (TPV).

En català el substantiu *clot*, documentat ja al segle X (DECat, II, 765), és d’ús universal en tota la llengua. El DRAE recull *clota* ‘hoya que se hace para plantar un árbol o arbusto’ en aragonés i el considera procedent del català *clot*.⁴⁴ Coromines (DCECH, II, 102; DECat, II, 766) arreplega *clota* a Binéfar (la Llitera) i pel Baix Aragó *clote* i *clota*, a més del plural [kloT] a Bielsa, i els considera manlleus del català, “no hallándose más que en una zona limítrofe”. Ara bé, cal tenir en compte que aquests mots tenen una major extensió per terres aragoneses, i no es limiten a les zones frontereres amb el català. Així, dins l’Alt Aragó, *clot* es recull a les valls de Tena i Echo així com al Sobrarbe, i té, juntament amb el diminutiu *clotet*, una presència important en la toponímia de la vall mitjana de l’Ésera; *cllot* a Benasc i la Ribagorça; *clota* es troba també al Baix Alcanadre, a la vall de Gistau, al Somontano de Barbastro, al Baix Cinca, a los Monegros, i la variant *cllota* a la Ribagorça (cf. Alvar, 1953: 198; Endize, 559-560; Arnal, 2003: 73; Selfa, 2003: 57-58; Soler, 2004: 90; Rodés, Maza, Gavín, 2005: 79). *Clota* i *clote* es troben també en la toponímia de la vall de l’Ebre navarroaragonesa (Frago, 1980a: 413); *clote* es recull en localitats de Terol (Muniesa, Rubielos, Albentosa) (cf. ALEANR, m. 1383, 1387; Muñoz, 1974: 50; Andolz, 1977: 70).⁴⁵ Per a Frago (1980 a) és un mot que presenta difusió oriental dins de la Península, amb continuïtat en el domini català, però no es refereix a un préstec d’aquesta llengua en aragonés; com tampoc no ho fa Vázquez (2002 a: 44-45), el qual situa *clot* entre les veus aragoneses d’origen indoeuropeu. Cal tenir en compte que aquest tipus lèxic arriba al domini occità, i sobretot destaca la presència de *clot* ‘clot’ en gascó (cf. Lespy, Raimond, 1970: I, 179; Rohlf, 1977: 105; DECat, II, 766), varietat lingüística amb la qual l’aragonés manté una important comunitat lèxica.⁴⁶

⁴¹ Per a Rosselló té “sentor aragonesa”; en canvi, Montoya i Colomina l’estudien com a catalanisme.

⁴² Sobre el canvi fonètic que dugué de *Clot de Donat* a *Claonat*, vegeu Martí Mestre (1998: 63).

⁴³ El DCVB (III, 222) dona *clotal* ‘clotada’ només com a mallorquí. També a Benicarló hi ha una partida dels Clotals, en un terreny ple de desnivells (cf. Martí Mestre, 1998: 62).

⁴⁴ *Clota* figura també en Pardo Asso (1938: 95) i en Andolz (1977: 70). En català també es coneix *clota*, documentat ja al segle IX (cf. DECat, II, 768; DCVB, III, 222).

⁴⁵ Continua en les comarques valencianes no catalanoparlants (*clote*, *clot*, *clotà*, *Colotà*, *clotico*, *clotar*) (cf. Torres Fornés, 1903: 195; Monzó Nogués, 1951: 111, 214; Alba, 1986: 119; Rosselló, 1986: 485; Nebot, 1986: 150; Gargallo, 1987: 126-127; Martí, Aparicio, 1989: 42; Villanueva, 1996: 57; López, 1996: 24-25; Penalba, Navarro, 1997: 43), on Sanchis Guarner (1967: 206) i Gulsoy (2001: 245, 256) consideren *clot* i *clote* un préstec valencià. A La Rioja *clo* ‘en el juego de las canicas, hoyo de tierra donde terminan los diversos lances para ganar la bola’ (Pastor, 2004: 162).

⁴⁶ A les afinitats lèxiques, i lingüístiques en general, entre l’aragonés i el gascó, cal sumar la presència important de repobladors gascons en la repoblació d’Aragó i les relacions comercials medievals

13) En la toponímia del Camp de Morvedre són nombroses les *clotxes*. A la Baronia de Torres Torres, si més no, es tracta de concavitats o clots en la pedra en els quals es disposa l'aigua de pluja. Solien cobrir-se amb una llossa, formant un dipòsit rústic d'aigua aprofitada per a beure (cf. Martí Mestre, 1998: 35-38).⁴⁷ La *Clocha* i las *Clochas* donen nom també a diferents llocs de l'Alt Palància i l'Alt Millars.⁴⁸ De fet, és un mot molt usual a les comarques no catalanoparlants del País Valencià.⁴⁹ Com a apel·latiu, trobem *clocha* a l'Alt Palància, l'Alt Millars, els Serrans, la Foia de Bunyol, la Canal de Navarrés o el Racó d'Ademús (Monzó Nogués, 1951: 214; Llatas, 1959: I, 173; Sánchez Domingo, 1984: 144; Gargallo, 1987: 237-238; López, 1996: 25; Penalba, Navarro, 1997: 43; Fernández, 1998: 76; Martí Coronado, 1998: 49; id., 2001: 205; García Perales, 2001; Gulsoy, 2001: 238), i *clochá* 'charco de agua entre dos rocas o piedras' a la Vall d'Almonesir (Barberà, 1962: 248).

Coromines (DECat, II, 768-769) ens informa que en català la paraula *clotxa* "està arrelada densament en dues grans zones, la valenciana i la pirinenca",⁵⁰ i afegeix que "aquest mot català s'estén fins als parlars xurros", segurament pensant en un manlleu català en aquests parlars castellanoaragonesos del País Valencià.⁵¹ Pel que fa al domini lingüístic català, Coromines pensa que a la zona pirinenca és un mot autòcton, procedent de *KLOTTIKA, en canvi, en el migjorn creu més versemblant que siga un mossarabisme (i en proposa una base diferent, *KLOTTIA).⁵² En canvi, Casanova (2002 b: 1672) situa *clotxa* entre els aragonesismes documentats en els autors valencians del segle XV.

entre les terres aragoneses i gascones (cf. Rohfls, 1977: 60-100; Alvar, 1973-1978: II, 51-54; id. 1999).

⁴⁷ Al terme de Sagunt també hi ha diverses *clotxes* (Alepuç, Framcés, 2002: 173).

⁴⁸ Als que cita Nebot (1991: 190-191), podem afegir *las Clochas*, *punte de las Clochas* (Xova) [640 (3-4)], *Solana de las Clochas* (Benafer) [639 (3-1)], *loma del Vallejo de la Clocha*, *Vallejos de la Clocha* (El Toro) [639 (1-1)], *Hondo de las Clochas* (Assuévar) (Martí Coronado, 2001: 205).

⁴⁹ Com a topònim trobem *clocha* a Xulilla (Sebastián Fabuel, 1991: 501), Énguera (Badia i Marín, 1991: 552), les Alcubles (Moya, 1995: 604), la Foia de Bunyol (Penalba, Navarro, 1997: 56; Pastor, Hermosilla, 2000: 348), la Pobra de Sant Miquel (Rodrigo, 2000: 427), la Iessa (Sebastián Fabuel, 1997: 1066). Cf. la variant anaptíptica *la Colocha* (Godelleta) (Pastor i Hermosilla, 2000: 350), *las Colochas* (Bicorp) (Rosselló, 1986: 485), *Colochón* (Camporrobles) (Briz, 1995: 835), que arriba a Conca: *colocho* i *colocha* 'hueco que se hace en las rocas y que al llenarse de agua de lluvia suelen emplear para beber el ganado y también los hombres' (Calero, 1981: 132); a la comarca de Huesa del Común (Terol) *colorcha* 'hendidura en la roca viva donde se recoge agua de lluvia y se usa para beber' (Mercadal, 2004: 53). Derivats: *las Clochicas* (Xella), *el Clochón* (Anna) (TPV); i el masculí *camino de los Clochos* (Andilla) (Moya, Alvir, 1995: 645). Cf. *morral del Clotxó*, *el clotxó d'en Vicent* (Tinença de Culla) (Peraire, 1992: 127); a la Serra d'Espadà el *clotxó* és un 'clot cobert amb pedres on s'arregla l'aigua de pluja per a beure' (Vilar, 1997: 1237).

⁵⁰ N'aporta dades del Ripollès, d'Osona, del Cardener, de l'Empordà, del Solsonès, i afegeix que l'àrea "s'esclarissa o s'interromp més al S. i SO. (...), fins que reprèn, amb gran força i densitat, més enllà de l'Ebre, però degué haver-hi algun enllaç judicant per alguns punts esparsos", i en dóna alguna dada de Reus i de Gavarra (Segre Mitjà). Pel que fa a la zona valenciana diu que s'aplica sovint a bassetes, clots o llocs on s'embossa l'aigua.

⁵¹ Aquesta opinió és compartida per Sanchis Guarnier (1967: 206) i per Gulsoy (2001: 245).

⁵² També Gargallo (1987: 237) apunta a l'origen mossàrab.

Cal tenir en compte que aquest tipus lèxic té també presència a Aragó, on a més d'un petit dipòsit d'aigua, pot designar també un 'esperadero para cazar', que, com a la vall de Mesquí, està format "por un hoyo poco profundo sobre el cual se levanta una choza de ramas" (Quintana, 1976: 72). Sembla que actualment el mot *clocha* (i els derivats *clochet*, *clochón*) es coneix sobretot a les zones meridionals (Baix Aragó, Maestrazgo-Javalambre, Teruel, Albarracín, Parameras de Montalbán) (Pardo Asso, 1938: 95; ALEANR, m. 1383; Muñoz, 1974: 50-51; Quintana, 1976: 72; Andolz, 1977: 70; Casanova, 2003: 55; Moneva, 2004: 147; Mercadal, 2004: 51), però també n'hi ha dades de l'Alt Aragó: en la comarca de las Cinco Villas *clocha* 'avistadero, lugar desde el que se acecha la posible presa' (Endize, 560), 'esperadero de caza' (O Frago) (Romanos, 2003: 165).

14) A Algar es coneix *la Corralissa*, que és un antic corral de ramat, tancat de paret però sense sostre, en la partida d'Escales (Martí Mestre, 1998: 178). A Albalat es troba també *la Corralissa* [668 (2-4)]. A Assuévar tenim l'*Hoya Corraliza* [640 (2-4)], població on l'apel·latiu *corraliza* designa un 'corral de las casas de campo' (Martí Coronado, 2001: 206). A Pina registrem el paratge *la Corraliza* i *las Corralizas*, on hi ha diversos corrals de ramat [639 (3-1)]. A Algímia d'Almonesir *corraliza* s'utilitza com a topònim (*la Corraliza*)⁵³ i com a apel·latiu, distingint-hi entre el *corral*, que inclou pati, cobert i habitatge, i la *corraliza*, construïda aprofitant un abric rupestre i una tanca (Garcia Osuna, 2000: 169, 176).

Segons Coromines (DECat, II, 950), és un mot "molt viu per a un corral gran a muntanya a tot el Nord valencià", el qual es retroba a l'Alt Aragó. En el DCVB (III, 573) *corralissa* 'clos per a tancar el bestiar', 'corral gran i fora de poblat, just tancat de paret, sense teulada', 'corral abandonat i mig caigut', 'corral petit', recollit en tortosí i valencià septentrional. En l'ALPI *corralissa* 'cercado para el ganado en el campo (redil)' es recull a Peníscola i Aín, a Vistabella 'vivienda del cerdo', i en la zona castellanoparlant *corraliza* a Tuéjar i Pedralba aplicat a corrals de paret o de pedra descoberts situats en el camp (cf. Garcia Perales, 2001). Si bé el mot sembla tenir una major extensió en les comarques valencianes septentrionals, també es troba a les centrals i fins a les meridionals. Coromines (DECat) el recull a Vilamarxant i a Cocentaina; també es coneix a Carcaixent, com a topònim i com a apel·latiu, per a designar, com hem vist al Camp de Morvedre, "un tancat de pedra sense teulada, diferent de *corral*, que està cobert" (Pérez Piquer, 1995: 372). El mot *corraliza* té també una important extensió en terres navarroaragoneses, no únicament de l'Alt Aragó, sinó també de Terol, amb diverses accepcions (cf. Iribarren, 1952: 144; Alvar, 1953: 270; Muñoz, 1974: 53; Andolz, 1977: 77; Frago, 1986: 97-98; ALEANR, m. 538; Martín Pardos, 1994: 28; Endize, 594; Negro, 2001-2002: 103; Romanos, 2003: 168; Mercadal, 2004: 55; Rodés, Maza, Gavín, 2005: 82).⁵⁴ Arriba a l'andalús oriental: *corraliza* 'zahurda, porqueriza, chozón del cerdo' (Alcalá Venceslada, 1998: 170). Frago pensa que és un mot "de preferente implantación en las hablas orientales de la Península, desde donde ha podido extenderse a otras áreas españolas".⁵⁵ Donada la distribució geogràfica que presenta en la nostra llengua, no seria estrany que hi tingués un ascendent aragonés, més encara si tenim en compte la seua pertinença a l'àmbit ramader.

⁵³ L'any 1670 s'hi documenta el topònim *los Secanos de la Corraliza*.

⁵⁴ Compta amb alguna representació a La Rioja: *corraliza* 'corral de campo' (Blanco, 2004: 172).

⁵⁵ No figura en *Autoridades* i la referència del DRAE és molt concisa: *corraliza* 'corral'; andaluz 'pocilga'.

15) *La Costera i la Costereta* són dues partides i muntanyes d'Alfara de la Baronia. La primera dona nom també a un barranc i a una cova (Martí Mestre, 1998: 64). A l'Alt Palància es registra *la Costera*, partida de Castellnou situada en pendent (Torres Fornés, 1903: 223). Segons Coromines (DECat, II, 1001), *costera* és un mot mallorquí, valencià, tortosí i ribagorçà, que té el màxim arrelament en terres valencianes, on se'n registren diversos matisos: 'carrer en pendent', 'vessant de muntanya', 'pujada en un camí'. El mot està també ben arrelat en terres aragoneses, amb diversos significats, tant com a apel·latiu com en qualitat de topònim, i donant lloc a derivats (cf. Muñoz, 1974: 53; Andolz, 1977: 79; Martín Pardos, 1994: 28; *Endize*, 601-602; Romanos, Sánchez, 1999: 68; López, Montaner, 2000: 96; Mott, 2000: 101; Castillo, 2001: 70; Negredo, 2001-2002: 103; Garcés, 2002: 115; Vázquez, 2002 b: 107-108; Selfa, 2003: 41; Martín de las Puebas, Hidalgo, 2003: 19; id., 2003 a: 26; Miguel, 1989: 220; Pérez Albiac, 1989: 14; Porras, Terrado, Vázquez, 2003: 30; Vázquez, 2003 a: 31; Mercadal, 2004: 56; ALEANR, m. 1362). Aquesta vitalitat contrasta amb la poca presència en castellà. En el DRAE amb valor oronímic figura únicament com a forma secundària de *cuesta* 'terreno en pendiente'. Veiem que la presència del mot en català coincideix, si n'exceptuem el mallorquí, amb dialectes occidentals extrems o meridionals, pròxims, per tant, a l'aragonés.

16) A Algar es troba la partida i el carrer de *l'Escurridor* (Martí Mestre, 2000 a: 172), i a Soneja el *barranco Escurridor* (Nebot, 1991: 193). A Pina el *Escurrentador* és el nom d'una muntanya [639 (3-1)]. En català *escurridor* 'séquia o altre conducte per on s'escorren les aigües sobreres d'un camp, hort, edifici, etc.', derivat d'*escórrer* (DCVB, V, 292-293; cf. Ros, 1764: 95; DECat, VII, 831), es documenta des del segle XI. Es troba també a les comarques castellanoparlants del País Valencià: *escurridor* 'escurredera' (Torres Fornés, 1903: 260), 'desaguadero' (Llatas, 1959: I, 245-246), 'acequia por donde discurren las aguas sobrantes' (Martí, Aparicio, 1989: 69-70), 'acequia secundaria' (Toixa) (García Perales, 2001), 'desagüe o aliviadero para conducir las aguas sobrantes de riego' (Sánchez, 1998: 50), 'desvío del agua' (Tous) (Aleza, 1980: 94); a Oriola *escurrior* 'canal pequeño de avenamiento', 'reguera' (Guillén, 1974: 269).⁵⁶ Es localitza, així mateix, en terres aragoneses, juntament amb *escorrer* i altres derivats d'aquest verb: *escurridor* 'colador' (*Endize*, 789), 'escurridor' (Mostolay, 2007: 254); 'escurridor, recipiente con agujeros en donde se echan los alimentos, especialmente las verduras, para que escurran el líquido en que están empapados' (Benítez, 2001: 302), 'escurreplatos' (Rodés, Maza, Gavín, 2005: 100), 'canal de avenamiento' (Quintana, 1976: 74), 'canal por donde se facilita la salida del agua sobrante de un riego o del término de una acequia' (Pardo Asso, 1938: 155; Andolz, 1977: 122). Cf. *escorrer*, *escurredizo*, *escurredero*, *escurredera*, *escurredora*, *escurredura*, *escorre(d)ízo*, *escorreplatos*, *escorrentí(d)a*, *escorrí* (Pardo Asso, 1938: 155; Quintana, 1976: 74; Andolz, 1977: 122; *Endize*, 789; Negredo, 2001-2002: 111; Moneva, 2004: 210; Mercadal, 2004: 84).⁵⁷ En gascò *escourredo* 'canal, fossé,

⁵⁶ Igualment, en aquestes comarques interiors consta el verb *escorrer*, pertanyent a la segona conjugació, a diferència del castellà *escurrir* (Barberá, 1962: 250; Sánchez, 1984: 145-146; Alba, 1986: 127; Gargallo, 1987: 349), així com altres derivats: *escurrín* 'el resto de la bebida de un vaso' (Rios, 1989: 142), 'hilo de agua' (Martí, Aparicio, 1989: 69-70), *escurrines* 'lo que escurre' (Sánchez, 1984: 145-146), *escurrimes* 'escurridoras de acequia' (Monzó, 1951: 218), *escurredora* (Llatas, op. cit.).

⁵⁷ En el DRAE *escurredero* 'canal de avenamiento' figura com a aragonés, i *escurridor* 'escurredero', 'compuerta para detener o soltar las aguas de un canal o acequia' com a murcià. En

rigole, déversoir' (Palay, 1974 :432) *escourre* 'cours d'eau, ruisseau, torrent' 'décersoir' i el verb *escourre* 'écouler, s'écouler' (Lepsy, Raymond, 1970: I, 276).

17) Al Camp de Morvedre tenim els topònims *la Foia* (Alfara, Benifairó, Albalat) i *les Foies* (Torres Torres, Estivella) (Martí Mestre, 1998: 75; [668 (2-4)]. *La Foya* és també una partida de Sogorb, i *la Foyeta*, de Xova (Nebot, 1991: 184). El terme *foia* té una gran extensió en valencià, en qualitat d'apel·latiu i de topònim (cf. DECat, II, 27; OnCat, IV, 237).⁵⁸ També té gran vitalitat en terres aragoneses, on es documenta des de l'època medieval,⁵⁹ tant al nord com al sud, amb la conservació de la *f-* inicial, característica de l'aragonés (cf. Muñoz, 1974: 63-64; Quintana, 1976: 76; Frago, 1980 b: 102-103; Guillén Calvo, 1981: 96-97; Nebot, 1991: 184; Terrado, 1991: 268; *Endize*, 968; Garcés, 2002: 184).

18) *Garrofa* i els seus derivats formen diferents noms de lloc al Camp de Morvedre: *Garroferal de Xova* (Algar), *partida del Garroferal dels Frares* (Algar, any 1692), *la Garrofera de Ceba*, *garrofereta dels Corbs*,⁶⁰ *ullal del Garrofero* (Algímia) (Martí Mestre, 1998, 2000 a), *cau del Garrofer* (Sagunt), *cau del Garroferal de Loçano* (Sagunt) (Lluesma, 1995: 969). També es troben a la comarca de l'Alt Palància: *la Garrofa* (partida de Sogorb) (Nebot, 1991: 329), *Garrofa* (muntanya, font i camí de Sot) (Ríos, 1989: 113-114), *corral de Garrofa* (Sogorb) [668 (2-2)], *Garroferal* (Soneja) [668 (2-1)]; *la Garrofera* (partida de Sacañet) [639 (2-4)], *lomas de Garrofa* (Sogorb) [668 (1-2)], *las Garroferas* (Gàtova) [667 (4-2)], *las Garrofas* (Altura) [667 (4-2)], *pozo Garrofa* (Assuévar) (Martí Coronado, 2001: 207).

Viuen, així mateix, com a apel·latius a les comarques valencianes no catalanoparlants: *garrofa*, *garrofeta*, *garrofera* 'algarrobo', *garrofero* 'algarrobo', *garroferal*, *garrofin*, *garrofino*, *garrofón* (Torres Fornés, 1903: 262; Monzó Nogués, 1951: 221; Llatas, 1959: II, 31; Barberá, 1962: 251; Guillén, 1974: 276; Nebot, 1983: 78, 90; Alba, 1986: 132; Gargallo, 1987: 475-476; Ríos, 1989: 147; Soler, 1993: 139; López, 1996: 35; Penalba, Navarro, 1997: 45; Fernández, 1998: 73; Sánchez, 1998: 81; Martí Coronado, 2001: 207; Garcia Perales, 2001; Soto, 2002: 60-61). Gómez Casañ (1988: 250) documenta *garroferal* en textos en aragonés de l'Alt Palància del segle XVI, i l'inclou entre els mots comuns al català i a l'aragonés. El plural *garrofas* consta també en el document de capitulació i nou establiment atorgat per Pere III al musulmans de Castro i Alфонdegulla, l'any 1277, escrit, igualment, en romanç aragonés; *garrofera* en l'aragonés Juan Fernández de Heredia (1385) (Xif. CORDE), i *garofas*, *guarofas*, en documents aragonesos del segle XV (Sesma, Líbano,

García Soriano (1932: 51) *escorredor* 'pequeño canal de avenamiento', 'compuerta', 'reguera'. Colomina (1995: 249), que el documenta ja al segle XV, el considera un catalanisme del murcià. El verb *escorrer* 'escurrir' arriba a La Rioja (Goicoechea, 1961: 85; Pastor, 2004: 225) i a Navarra: *escorrerse* 'escurrirse', 'deslizarse' i *escorredor* 'escurridor o escurreplatos' (Iribarren, 1952: 220).

⁵⁸ Per a Coromines (DECat, II, 27) en valencià és un mot de nissaga mossàrab; en canvi, Casanova (2002 b: 1673) el considera un aragonesisme.

⁵⁹ A Teruel "la foya de Sperendeo" (any 1262) (Ledesma, 1991: 254), a Cetina, prop de Calatayud: "al cerro de la Foya del Moro" (any 1306) (Lafoz, 2000: 136). Tot i aquesta vitalitat i antiguitat, Vázquez (2002 b: 11) dubta sobre l'autoctonia de *foya* en aragonés, ja que el llatí FOVEA "en realitat debería haber evolucionado a *Fueba*", forma que, de fet, també és ben coneguda a Aragó.

⁶⁰ Segons Coromines (DECat, IV, 398), el femení *garrofera* per designar l'arbre és propi del valencià central i de la Plana de Castelló.

1982: 218).⁶¹ Per la seua part, Coromines (DCECH, I, 160) recull *garrofa* només en català, i no en aragonés, i afirma que actualment tendeix a introduir-se des del català la forma *garrofa* en castellà, sobretot al País Valencià. Però el ben cert és que *garrofa* i els seus derivats tenen una important extensió en terres aragoneses (Cf. Badia i Margarit, 1950: 284; Quintana, 1976: 77; Miguel, 1989: 227; *Endize*, 1019; Negredo, 2001-2002: 117; Garcés, 2002: 190; Romanos, 2003: 202; Moneva, 2004: 258; Mercadal, 2004: 104; Rodés, Maza, Gavín, 2005: 116). En Borao (1859: 175) i Pardo Asso (1938: 186) *garrofa* ‘algarroba’. Andolz (1977: 151) afig *garroferal* i *garrofin*, aquest darrer al Baix Aragó. En l’ALEANR (m. 353), per al nom del fruit, conviuen al llarg del territori les variants *garrofa*, *algarrofa*, *agarrofa* i *algarroba*, i per al nom de l’arbre *garrofera*, *garrofer*, *garrofero*, *garrofol*, *algarrofera*, *algarrofo*, *agarrofera*, *algarrobo*, *algarrobera* i *algarrobero*. *Garrofa*, *garrofera* i *garrofero* arriben a Múrcia (García Soriano, 1932: 61; Gómez Ortín, 1991: 219; Colomina, 1995: 237; Montoya, 1995: 1053; Ortuño, Ortín, 1999: 97),⁶² i *garrofero* ‘algarrobo’ a La Mancha (Chacón, 1981: 170). També en occità *garrofa*, *garrofal*, *garrofar* (Alibert, 2002: 424).

19) *Les Glapisses* és una muntanya del terme d’Algímia de la Baronia. El mot s’hi utilitza també com a apel·latiu aplicat a un tipus de pedra, la *pedra de glapís* o *pedra glapissa*, formada de carbonat calcari, amb molta quantitat d’òxid de ferro, que li dóna un color característic. És fullosa i poc consistent, de manera que s’usa com a terme de comparació per a referir-se a les pedres amb poca consistència: *pareix que siga glapís* (Martí Mestre, 1998: 81-82). Segons Bernat (2003: 79), a Sagunt es troba el talassònim anomenat *el Clopissar*, amb un fons de roca i fang. A l’Alt Palància es registren *la Calapiza* (Barraques), *la Clapiza* (Caudiel), *las Clapizas* (El Toro, Begís), *las Clapisas* (Sot de Ferrer, Soneja, Sogorb) (Nebot, 1991: 65-66), *las Clapizas de Manuelillo* (Teresa) [639 (3-3)], *Clapisas* o *Clafisas* (Assuévar) (Martí Coronado, 2001: 204). També viu com a apel·latiu: A Almedijar *clapisa* ‘piedra suelta y menuda mezclada con arcilla, tierra o piedras quebradizas hincadas en el suelo formando vetas’ (Nebot, 1986: 151),⁶³ a Teresa de Viver *clapiza* ‘peñascal’ (García Perales, 2001); a Sogorb *clapisa* ‘cualquier piedra que no sea de rodeno’ i ‘ladera cubierta de grandes piedras’ (ALEANR, m. 1393 i 1363). Segons Gómez, Martín (2003: 403), el corral del Hojalatero de Jérica “se halla excavado en la *clapiza* o *pizorra* (hormigón natural) de modo que parte de él se halla bajo tierra”.

Són mots relativament freqüents al País Valencià,⁶⁴ en qualitat de topònims i d’apel·latius, i amb variacions de significat, segons les localitats (cf. DECcat, II, 735-736; Martí Mestre, 1998: 81-82).⁶⁵ També tenen una certa presència en terres aragoneses, encara que menor. A

⁶¹ “E que nos den el huyteno de todas las cullidas salvant de las figuas, ni de las *garrofas*, ni de las huvas de las parras” (Guinot, 1991: 363).

⁶² El DRAE adjudica també a Múrcia el derivat *garrofero*. Per a Montoya i Colomina, es tractaria de catalanismes del murcià. Montoya (1995: 1055) també recull el topònim *la Garrofa* a Almeria.

⁶³ Nebot (id.) troba amb el mateix sentit la variant *llapiza* a Torralba i Vilamalur, i *llapisa* a l’Alcúdia de Veo.

⁶⁴ *Clapissa* també es troba al Principat (DECcat, II, 735).

⁶⁵ Coromines (DECcat) considera *clapissa*, *glapissa* derivats de *clapa* o *clap* ‘massa de rocs’. Als topònims que ja vam citar, o que cita Coromines, en podem afegir ara altres procedents d’altres fonts: *les Clapisses* (Olocau) (Domingues, 2004), *les Glapisses* (Cocentaina) (Cabanes, Santamaria, 2002: 217), *el Clapissar* (indret aquàtic de l’Albufera de València), forma “lexicalitzada localment com a ‘superfície aquàtica lliure de vegetació, una mena de lluent’” (Guirau, 1995: 1187), *Clapissa* ‘paratge de roques i pedreny produït generalment per l’acció

la comarca de Huesa del Común (Terol) *lapiza* i *clapiza* 'roca silíceia o de pizarra muy fragmentada y losetas de la misma' (Mercadal, 2004: 50, 118); a Fuenferrada, en la conca minera central de Terol, *clapiza* 'la piedra de cal' (Negredo, 2001-2002: 102), com a Pancrudo (Martín Pardos, 1994: 27).⁶⁶ En Pardo Asso (1938: 210) *lapiza* 'piedra grande de superficie lisa y llana', a Manzanera 'piedra grande' i *lapizar* 'ladera cubierta de grandes piedras' (ALEANR, m. 1363)⁶⁷, a Echo i Siresa *lapizas* 'canteras de pizarra y losas en el monte' (Andolz, 1977: 167), *lapizuela* 'losa sobre la que se lava la ropa en el río', a Echo (*Endize*, 1148); i a la vall navarresa del Roncal *lapiza* 'peña de láminas o pizarras. Suelo lleno de peñas que dificultan el andar', 'banco de tufa o arcilla' (Iribarren, 1952: 298). En occità és també ben conegut *clap*, *clapa* i derivats com *clapier*, *clapareda* o el mateix *clapissa* 'décombrer' (Alibert, 2002: 224)

20) A Sagunt es coneix el *cau del Lledoner* (Lluesma, 1995: 969), derivat de *lledó*. A Xèrica *Lidón* és el nom d'una partida i d'una masia (Nebot, 1991: 203). La forma amb *i* i *-d-* és corrent en els parlars castellanoaragonesos del País Valencià: ⁶⁸ *lidón* 'almez' (Villar de l'Arquebisbe; Foia de Bunyol-Xiva) (Llatas, 1959: I, 61; López, 1996: 37; Penalba, Navarro, 1997: 46), *lidonero* 'almez' (Alt Millars, Villar de l'Arquebisbe, Vall d'Almonesir) (Monzó Nogués, 1951: 224; Llatas, 1959: I, 62; Barberà, 1962: 252), *alidón* 'almeza', *alidonero* 'almez' (Anna) (Martí, Aparicio, 1989: 16); en algunes localitats es fa servir una forma amb la velar *-g-*, que pot estar afavorida per la *o*: *ligonero* (Domenyo) (Llatas, 1959: I, 62), *lligonero* (Titagües) (DECat, V, 121), *aligonero* (Titagües) (DECat, V, 121).⁶⁹ A l'Alt Palància i l'Alt Millars es troben també les formes aragoneses amb *a* i *-t-*: *latonero* 'almez' (Sogorb, Alt Millars) (Torres Fornés, 1903: 264; Monzó Nogués, 1951: 224), *llatonero* (Alt Millars, Vall d'Almonesir) (Monzó Nogués, 1951: 225; Barberà, 1962: 252; Sanchis Guarner, 1967: 207).

Es tracta d'un tipus lèxic ben conegut en aragonés, on desenvolupa diferents variants: *latón*, *laitón*, *alatón*, *latonero*, *llatonero*, *litón*, *lironero*, *llitón*, *llitonero*, *liról*, *liróler*, *lirón*, *lironer*, *lironero*, *llirón*, *llironer*, *llironero*, *ledón*, *lodón*, etc. (DCECH, III, 604-605; DECcat, IV, 120-121; DRAE; ALEANR, m. 393; Badia i Margarit, 1950: 295; Quintana, 1976: 78; Andolz, 1977; Frago, 1980a: 413; Fernández, 1992: 18; *Endize*, 127, 1151, 1165, 1166, 1172, 1178; Romanos, Sánchez, 1999: 109, 111; Mott, 2000: 164; Castillo, 2001: 145; Lanau, 2001-2002: 44; Mercadal, 2004: 118; Soler, 2004: 127; Rodés, Maza, Gavín,

corrosiva de les pluges', 'badall horitzontal i pedregós entre roques planes' (Maestrat) (Casanova, 1991: 573); *la Clapissa* (Vilar de Canes) (Peraire, 2001), *Lloma de la Clapissa*, *Clapissa de l'Ereta* (Culla). A Culla una *clapissa* és un 'terreny de roques planes o desgastades per l'aigua' (Ferrando i Muria, 2003: 313, 316); *corral de la Clapissa*, *mas de lo Clapissal*, *assegador de les Clapisses* (Xert) (Coloma, 2000: 14); *el Clapissalet* (Benafigos), *barranc del Clapissar* (Benassal) (Bernat Masó, 2003: 79).

⁶⁶ A Sarrión (Terol) es coneix *clapiza* 'calvo o claro en un monte', derivat de *clapa* 'calvo o claro en un sembrado' (López Navarrete, 1992: 24).

⁶⁷ *Lapiza* també consta en l'ALPI a Villarluengo i Mosqueruela (Casanova, 2003: 56).

⁶⁸ La variant amb *i* i *-d-*, *lledó*, també és ben coneguda i popular en valencià, incloent-hi el Camp de Morvedre, i ja la va usar Ausiàs Marc (cf. DCVB, VI, 926).

⁶⁹ Colomina (1985: 38) recull *llagó* 'lledó' a la Vila Joiosa, i segons G. A. de Herrera (1513), es deia *lidonero* i *aligonero* a València (ap. DCECH, III, 605).

2005: 124).⁷⁰ Arriba a altres parlars hispànics orientals: Múrcia *lirón*, *lironero*, *alatón*, *alatonero*, *latonero*;⁷¹ Almeria *latón*, *alatón*, *alatonero*; Conca *allatonero* (cf. DCECH, III, 605; DECat, García Soriano, 1932: 75; Escobedo, 2003: 21).

21) A Sagunt es troba el paratge de l'*Almardà*, que dona nom també a un camí, a una séquia i a un motor (Alepuz, Francés, 2002: 166), i en terme de Canet es troba la *torre del Mardà* (OnCat, V, 207-208). La variant *mardà*, en el topònim de Sagunt amb aglutinació de l'article aràbic, és pròpia del valencià i el català nord-occidental, procedent de *marrà*, amb diferenciació de *-rr-* en *-rd-*, i concorda amb l'aragonés *mardano*, *mardán* (cf. DRAE; DCECH, III, 860; DECat, V, 496-497; ALEANR, m. 603; Andolz, 1977: 182; Mott, 2000: 170; Vázquez, 2002 a: 43; Mercadal, 2004: 126), ben documentat al segle XV (cf. Serra, Líbano, 1982: 252; CORDE).⁷² Es troba també en els parlars castellanoaragonesos del País Valencià (cf. DECat). A l'Alt Palància es registra la *Sima Mardano* (Begís) (Gispert Macián, 1995: 49).⁷³

22) A Torres Torres es registra la partida de la *Marjaleta*, situada vora el riu (Martí Mestre, 1998: 96). A Sagunt tenim les *Marjals* (OnCat, V, 204), la *marjal de Pena* o de la *Pena*, la *marjal de la Mano Negra* (OnCat, VI, 194; DECat, V, 492), la *marjal d'Almardà*, la *marjal dels Moros* (Alepuz, Francés, 2002: 179), el *camí de les Marjals* (DECat) i el *braç de les Marjals* (Alcaide, Lluésma, 1995: 362); a Benavites, les *Marjaletes* (Lluésma, 1997: 29). També es troba en la toponímia de l'Alt Palància i d'altres comarques valencianes no catalanoparlants: *El Marjalet* (partida de Castellnou), *l'Almarja* (El Toro)⁷⁴ (Nebot, 1991: 309; Tudón Presas, 1999: 175), *barranco del Marjalet* [640 (1-4)], *masia de la Almarja* (El Toro) [639 (1-2)], en aquest cas amb l'article àrab aglutinat. També a Xiva: *el Almarjal* (Penalba, Navarro, 1997: 56) i *Armajal* (Pastor, Hermosilla, 2000: 360), el darrer amb *r* en comptes de *l* en la primera síl·laba i sense *r* en la segona, per confusions entre les líquides;⁷⁵ com a Lludient: *partida del Armajal*, *cueva del Armajal* (Alba, 1992: 188). Al Villar la *Marcheta* "pequeño prado inundado" (Monzó Nogués, 1951: 111). A Bolbait i Navarrés la *Marjal* (Rosselló, 1986: 485). També recollit com a apel·latiu: *almajal* 'terreno pantanoso, ciénago', al Racó d'Ademús (Gargallo, 1987: 281-282), *marchal* (Anna) (Martí, Aparicio, 1989: 100).

En català és un mot balear i sobretot valencià (cf. DECat, V, 491-492; DCVB, VII, 254). En castellà *almarjal* es documenta des del segle XIII, però *marjal* (*marchal*) no es recull fins al *Tesoro* de Covarrubias i diccionaris posteriors (DECat, V, 492). Tot i la seua presència en el DRAE, actualment no sembla ser un vocable d'ús comú en castellà (cf. Frago, 1986: 94), o, com diu Coromines (DECat), és un mot "essencialment estrany a la llengua castellana". Pel que fa a les terres aragoneses, Frago (1980 b: 128-129; 1986: 93-

⁷⁰ A la vall mitjana de l'Ésera es documenten els topònims *lo Letonero de la Cabania de la Liera* i *lo campo de los Letones* (Selfa, 2003: 128). A Teruel: *Cueva de Latoneros* (Santolea), *Latonar* (Ladruñán) (Muñoz, 1974: 76).

⁷¹ Al segle XVII es documenta també a Múrcia *lidonero* (Colomina, 1995: 238).

⁷² Sobre la dissimilació *-rr-* > *-rd-* en aragonés, vegeu Alvar (1953: 181-182). El mot *mardano* 'morueco, semental de la oveja' arriba a La Rioja (Pastor, 2004: 317).

⁷³ Vázquez (2002 a: 43) situa *mardano* entre les veus preromanes comunes a l'aragonés i al català; en aquest cas, al català occidental.

⁷⁴ També a Abejuela (Teruel), localitat molt pròxima a la comarca valenciana dels Serrans: *Camino de la Almarja* (Muñoz, 1974: 24).

⁷⁵ Cf. els topònims *Almajar*, *Almajares* i *Almalchal*, recollits a Tudela, els dos primers actualment i el tercer al segle XIII (Frago, 1986: 93-95).

94) creu que aquest tipus lèxic hi tingué antigament una àmplia difusió, segons ho prova la toponímia i la documentació medieval,⁷⁶ en canvi en l'actualitat “no debe tener vida como apelativo, o su difusión habrá de ser sumamente dispersa en las hablas de la región”. A Navarra es coneix l'apel·latiu *almajar* ‘terreno bajo y aguanoso’ (Iribarren, 1952: 41); a Almeria hom recull en la parla actual el substantiu *marchal* ‘huerta; trozo de tierra’ (Escobedo, 2003: 172), i un topònim com *el Marchal de Antón López* (Montoya, 1995: 1055), que Montoya relaciona amb el català, a través de la prolongació murciana.

23) A Torres Torres tenim l'*olivera del Tio Calillos* (Martí Mestre, 1998). És també mot usual a l'Alt Palància: *Corral de la Olivera, partida de la Olivera* (Xèrica) (Gómez, Martín, 2003: 404), *la Olivera* (Altura) [640 (1-4)], *Solana de la Olivera* (Pina) [639 (3-1)], *calle la Olivera* (Viver), *camino del Oliveral* (Viver). A Assuévar *loma de la Oliverera* (Martí Coronado, 2001: 206). També com a apel·latiu: A Sogorb *oliva* ‘aceituna’, *olivera* ‘olivo’ (Torres Fornés, 1903: 267), a Caudiel *olivero* i *olivera* ‘olivo’ (Villanueva, 1995: 43), a Matet *oliveras* ‘olivos’ (Castillo, 1997: 47). Usual igualment en les altres comarques valencianes no catalanoparlants: a l'Alt Millars *oliva, olivera, oliveral, olivastrón* (Monzó Nogués, 1951: 228; Alba, 1986: 141), als Serrans *oliveral* ‘olivar’ (Llatas, 1959: I, 100), *corral de las Oliveras* (Alpont) (Sebastián, 1997: 1043), a la Foia de Bunyol: *Olivera Morena* (Alboraig) (Pastor i Hermosilla, 2000: 350), *Fuente Olivera, Oliveral* (Bunyol) (Botella, Devís, 1986: 67), *Fuente de la Olivera* (Iàtova) (Pastor, Hermosilla, 2000: 349), a la Vall de Cofrents: *la Oliveriquia* (Xalans) (Ricós, 1997: 915), a la Canal de Navarrés: *Olivereta* (Énguera) (Badia i Marín, 1991: 552), el *Oliveral del Señor* (Xella) (Mollà, 2000 a), *oliva* ‘aceituna’, *olivera* ‘olivo’ (Anna) (Martí, Aparicio, 1989: 110), al Racó d'Ademús *oliva, olivera* (Gargallo, 1987: 411, 566-567), al Baix Segura: *olivera, oliverar* (Soto, 2002: 76). És un tipus lèxic ben arrelat en terres aragoneses (Borao, 1859: 208; Muñoz, 1974: 93; Andolz, 1977: 204; DCECH, IV, 280; *Endize*, 1347-1348; Castillo, 2001: 168; Selfa, 2003: 131; Vázquez, 2003 a: 44; Moneva, 2004: 351; Mercadal, 2004: 140),⁷⁷ on *olivera* consta ja en documents dels ss. XI i XII (Fort, 1994: 57-58). També es troba *olivera* en altres parlars hispànics orientals: a Albacete, on alterna amb *olivo* (Quilis, 1960: 433) i a Múrcia, on, segons García Soriano (1932: 91), la gent comuna no fa servir mai *olivo*.⁷⁸ En occità *oliva* designa el fruit, i *oliu* i *olivièr* l'arbre (Alibert, 2002: 515); en gascó *olibè*, i antigament *oliber* (doc. S. XV) (Lepsy, Raymond, 1970: II, 113).

24) En valencià i tortosí és habitual l'ús d'*ombria* ‘lloc on no toca el sol’, molt nombrós també en la toponímia menor (cf. DCVB, VII, 908; DECat, VI, 59-60). El trobem al Camp de Morvedre: *l'Ombria* (Algar), *les Ombries* o *l'Ombria* (Torres Torres), *partida de les Ombries d'Escales* (Alfara), *camí de les Ombries* (Alfara) (Martí Mestre, 1998, 2000 a),⁷⁹ *l'Ombria* (Benifairó). Cf. *caus de l'Ombriu del Barranc Roig* (Sagunt), *cau de l'Ombriu del Pardalot* (id.) (Lluesma, 1995: 987). També es troba a l'Alt Palància, en ús apel·latiu i

⁷⁶ Frago documenta *Almarjal, Almajar, Almalchal, Almachar* als segles XII i XIII en terres aragoneses. Coromines (DECat, V, 492) troba *almerge* en un document aragonés de 1098.

⁷⁷ En l'ALEANR (m. 268) *olibera* té gran extensió a les províncies de Terol i d'Osca, mentre que a Saragossa es troba sobretot a la part oriental; no consta a Navarra i La Rioja.

⁷⁸ Colomina (1995: 239) documenta *olivera* a Múrcia ja al segle XIV.

⁷⁹ A les Baronies de Torres Torres i d'Algar es pronuncia a hores d'ara amb *u* [laumbria, les umbrías], però en la documentació dels segles XVII i XIX sempre figura amb *o*-.

toponímic.⁸⁰ Segons Nebot (1991: 182), la forma dialectal a l'Alt Palància i a l'Alt Millars "es *ombría*, frente al español *umbría*, aunque hay personas que utilizan ésta". A Pina la zona d'ombra és l'*ombría*, i la que toca el sol *solano* (Fernández, 1998: 69). Es recull també a altres comarques castellanoparlants: a Bunyol *Ombría* i *Umbría* (Botella, Devís, 1986: 70), com també al Racó d'Ademús (Gargallo, 1987: 100), a les Alcubles *la Ombría* (Moya, 1995: 611), a Xarafull *l'Ombría de la Herradura* (Ricós, 1997: 918).

En terres aragoneses Frago (1980 b: 149) localitza el topònim *Ombría* a la ribera del Huecha, i el documenta a la primera meitat del segle XIII, cosa que dona compte de l'antiguitat d'aquesta forma a Aragó. En l'ALEANR (m. 1356) *ombría* es troba en diferents punts aragonesos, sobretot a la província de Terol, així com a La Rioja (cf. Pastor, 2004: 349). Altres fonts confirmen la presència d'*ombría*, com a apel·latiu i com a topònim, a diverses localitats terolanes (Muñoz, 1974: 93; López Navarrete, 1992: 65; Martín Pardos, 1994: 43; Solsona, 2001: 110; Mecadal, 2004: 140),⁸¹ i arriba a Conca (Calero, 1981: 178). Donada la distribució geogràfica que presenta en català, així com la documentació molt més primerenca a Aragó,⁸² podria tractar-se d'un aragonesisme.

25) *La Palanca* és el nom d'un toll del riu d'Algímia de la Baronia; abans era el nom popular d'un tauló de fusta per a creuar el riu. El mot *palanca* 'post de fusta per passar un riu', i derivats, té una certa presència en la toponímia catalana (cf. OnCat, VI, 132; Terrado, 1992: 105; id. 2002: 115). A l'Alt Palància es troba *el Alto la Palanca* (partida de Teresa i Altura), on existeix un pont, al costat del riu, anomenat *pont de la Palanca*, el qual abans era de fusta i ara de ferro i formigó (Nebot, 1991: 276). A Lluçenya *palanca* 'pasarella sobre el río' (Alba, 1986: 142). També es coneix en terres aragoneses. A la comarca de Huesa del Común (Terol): *palanca* 'puentecillo o pasarella sobre el río, y después de desaparecer, el lugar donde radicaba le siguen llamando la *palanca*' (Mercadal, 2004: 142). En Pardo Asso (1938: 260) *palanga* 'palanca', 'puente hecho sobre un arroyo o brazo de río con un madero solo'. Amb sentits relacionats, aplicat a un pont, trobem *palanca* i *palanga* a la vall de Bielsa; *palanca* a Cariñena, Blesa, Binéfar, Sarrión, la Iglesuela del Cid i la Ribagorça; *palanga* a diferents localitats del Sobrarbe, al Somontano de Barbastro i a la vall de Rodellar; a Sobrepuerto i Benasc, *palancón* 'pasarella' (Andolz, 1977: 208; López Navarrete, 1992: 67; Julián, 1998: 35; Endize, 1369; Moneva, 2004: 358; Mostulay, 2007: 412), en gascó *palangue* i *palanque* (Lepsy, Raymond, 1970: II, 119). També en occità: *palanco*, *paranco*, *planco* 'planche à passer un ruisseau' (Mistral, 1979: II, 462). En canvi, no consta amb aquest sentit en castellà (DRAE, DCECH). Segons Coromines (DCECH, IV, 349), sembla haver existit un català arcaic *planca* 'puentecillo', que documenta ja al segle X, procedent de la variant llatinovulgar PLANCA, d'on prové igualment l'occità antic *planca* 'plancha, puenteillo', (cf. Bartsch 1978: 199), i el francès *planche* 'tabla'.

26) La partida del *Panser* d'Alfara de la Baronia té la seua correspondència en *el Pansero* i la *fuelle del Pansero* d'Altura [667 (4-1)]. Derivat de *pansa*, mot comú al català, a l'occità (Alibert, 2002: 525) i a l'aragonés, general a Aragó (cf. Pardo Asso, 1938: 263; Muñoz,

⁸⁰ Als topònims citats en Nebot (1991: 182), podem afegir: *la balsa de la Ombría* (Algímia d'Almonesir) (García Osuna, 2000: 169, 179), i amb *u* la *Umbría del Rodeno* (El Toro) (Tudón Presas, 1999: 178), *la Umbría* (Toràs) [639 (3-2)].

⁸¹ En canvi, no figura en l'*Endize*, que arreplega nombrosos vocables altaragonesos trets de repertoris lèxics.

⁸² Coromines (DECat, VI, 59) no el documenta fins a c. 1800 en el lexicògraf valencià Sanelo; i el DCVB (VII, 909) al segle XX.

1974: 95; Andolz, 1977: 210; DCECH, IV, 418; ALEANR, m. 1530; DECAt, VI, 230; Guillén, 1981: 150; Endize, 1381-1382; Romanos, Sánchez, 1999: 124; López, Montaner, 2000: 133; Mott, 2000: 187; Castillo, 2001: 172; Arnal, 2003: 143; Mercadal, 2004: 144), on es documenta ja al segle XIII (Cf. CORDE), així com a les comarques del País Valencià no catalanoparlants. Cf. *pansa* (Torres Fornés, 1903: 267; Monzó Nogués, 1951: 229; Llatas, 1959: II, 107; Alba, 1986: 142-143; Gargallo, 1987: 251-253; Rios, 1989: 158; Soler, 1993; Penalba, Navarro, 1997: 47; Fernández, 1998: 78), *pansir(-se)* (Monzó Nogués, 1951: 229; Guillén, 1974: 295; Briz, 1991: 142), *pansido*, *pansío*, *-a* (Torres Fornés, 1903: 267; Guillén, 1974: 295; Martínez Sevilla, 1976: 123; Alba, 1986; Briz, 1991: 142; Soto, 2002: 78-79). I en la toponímia: *Charco del Pansero* (Buñol) (Botella, Devís, 1986: 67). Arriba a Navarra (Iribarren, 1952: 377), a Múrcia: *pansa*, *pansirse*, *pansío* (García Soriano, 1932: 95; Ortuño, Ortín, 1999: 124), a Albacete: *pansirse*, *pansío* (Zamora Vicente, 1943: 251; Quilis, 1960: 434), i a l'andalús oriental: *pansido* 'seco, arrugado, chuchurrido, marchito', 'persona muy delgada' (Salvador, 1953: 161; Escobedo, 2003: 192).

27) A Algímia de la Baronia es coneix la muntanya de *la Pedrereta*, lloc on hi havia pedreres per a l'extracció de pedra de rodeno (Martí Mestre, 1998: 105). A Algar es documenta al segle XVII una *partida de la Pedrera*, i al segle XVIII *partida de les Pedreres* (Martí Mestre, 2000 a: 184). A Sagunt tenim diverses pedreres: *pedrera de Santa Maria*, *pedrera del Pardalot*, *pedreres del Cavall Pelut*, *pedrera del Xinto* (id.), *Pedreres del Picaio*, *les Pedreres* (id.), *pedrereta de Tutirra*, *pedrera de Xota*, *la Pedrereta*, *muntanya de la Pedrera* (Lluesma, 1995: 967, 977, 978).⁸³ A l'Alt Palància es constata també *la Pedrera* (Caudiel, Navaixes, Altura, El Toro) (Nebot, 1991: 160), i a Teresa *el Pedregós* (partida) (Nebot, id.), *barranco de Pedregós*, que marca el límit entre Jérica i Teresa. [639 (3-4)].

Pedregós, sense *-o* final, deu tractar-se d'un catalanisme.⁸⁴ Quant a *pedrera*, es coneix també com a apel·latiu a la comarca de l'Alt Palància: A Sogorb *pedrera* 'mina de piedra o cantera' (Torres Fornés, 1903: 267). El topònim *la Pedrera* es troba a Anna, Andilla, Godelleta, Zarra, Xella, Iàtova, Oriola (Román del Cerro, Epalza, 1983: 229; Rosselló, 1986: 485; Moya, Alvir, 1995: 636; Ricós, 1997: 923; Pastor, Hermosilla, 2000: 349, 353; Mollà, 2000 a). Per a Rosselló (1986) i Pastor, Hermosilla (2000: 349), es tractaria d'un catalanisme. Però hem de tenir en compte la seua presència, ja antiga, en terres aragoneses. En Pardo Asso (1938: 271) *pedrera* 'cantera de donde se sacan las piedras para edificar', 'montón de piedras' i 'tablas que a modo de angarillas se ponen sobre el baste para acarrear piedras grandes o costales grandes'.⁸⁵ Amb aquest darrer sentit, o relacionat, aplicat a un mitjà de transport de pedres, el trobem en altres reculls dialectals a Aragó, Navarra, La Rioja i Andalusia oriental (Iribarren, 1952: 386; Salvador, 1953: 161; Goicoechea, 1961: 128; Negro, 2001-2002: 130; Moneva, 2004: 363; Mercadal, 2004: 146; Pastor, 2004: 363-364). A la comarca de Huesa del Común *pedreras* 'montones de piedras del campo que

⁸³ Lluesma planteja els seus dubtes a l'hora de definir, segons els casos, si la *pedrera* correspon a una activitat humana (extracció de pedra) o a un tret del relleu.

⁸⁴ En terres aragoneses es registren els topònims *Pedregoso* i *Pedregosa* (Muñoz, 1974: 97; Callado, 1974: 100; Frago, 1980 b: 154).

⁸⁵ Terrado (1991: 291) recull a Terol, al segle XV, *pedreras* 'armazón que se coloca sobre las caballerías para transportar piedras' i 'cantera, lugar de donde se sacan piedras'. *Pedrera* 'cantera' figura en documents aragonesos i navarresos medievals (cf. CORDE).

se sacan a una *urilla*’ (Mercadal, 2004: 146), a Pancrudo (Terol), Ballobar (Baix Cinca) i el Somontano de Barbastro *pedrera* ‘cantera’ (Martín Pardos, 1994: 45; Soler, 2004: 141; Mostolay, 2007: 426), a los Monegros ‘montaña de piedras’ (Rodés, Maza, Gavín, 2005: 142). També a La Mancha *pedrera* ‘cantera’ (Serna, 1983: 283). Consta com a topònim en diversos indrets aragonesos (Muñoz, 1974: 97; Callado, 1974: 100; Ariño, 1980: 172). En front de les dades catalanes i aragoneses, sembla no ser un mot corrent ni general en castellà actual. Figura en el DRAE, com a forma secundària de *cantera*, i en *Autoridades* (V, 183) es cita de Covarrubias. Segons el DCECH (IV, 535), *pedrera* ‘cantera’ “es hoy provincial o anticuado”, si bé es troba en alguns documents castellans medievals (cf. CORDE).⁸⁶

28) A Algímia hi ha actualment quatre topònims formats sobre *Picaio*: el *Picaio de Calbet*, el *Picaio del Pilonet*, el *Picaio de Punta* i el *Picaio Redó o de la Seca*, i el mot hi funciona també com a apel·latiu aplicat a elevacions considerables,⁸⁷ encara que és poc corrent. En el terme d’Alfara hi ha una muntanya, una partida, una cova i una corralissa del *Picaio* (Martí Mestre, 1998: 106-108). A Sagunt també hi ha un paratge i una muntanya coneguts com *el Picaio* (Alepuz, Francés, 2002: 183). Coromines (DECat, VI, 519; OnCat, VI, 220) cita en terres valencianes, des del Maestrat fins a Gandia i fins a la frontera manxega, diversos cims considerables anomenats *Picaio* i diu que el mot funciona també com a apel·latiu per a un puig agut.

Igualment, n’hi ha testimonis de la zona de parla castellanoaragonesa, com a topònim i com a apel·latiu. Així, a l’Alt Palància hom recull *el Picayo*, partida de Figueres, i *el Picayuelo*, partida i muntanya de Begís (Nebot, 1991: 420, 421; [639 (2-3)]); en l’ALEANR (m. 1395 “peñasco”) es registra a Sogorb *picaio* i *cinglo*. En altres comarques: *el Picayo* (Dosaigües, Requena) (Rosselló, 1986: 488; Briz, 1995: 842), *los Picayos* (Argeleta), *los Picallos* (Cirat) (Nebot, id.). Al Racó d’Ademús el mot *picayo* s’utilitza, juntament amb *picarzo* y *picarcho*, referit a qualsevol penyal acabat en punta aguda (cf. Gargallo, 1987: 808-809). També el trobem com a topònim en terres aragoneses: *Loma del Picayo* (Noguera), *pozo de los Picayos* (Camarena de la Sierra) (Muñoz, 1974: 100), *el Picayo* (Alardén) (Callado, 1974: 103).⁸⁸

⁸⁶ En terres aragoneses es coneix també *pedra* (Ciprés, 1979: 408; *Endize*, 1411), així com altres derivats inexistents en castellà, alguns comuns amb el català: *pedregada* ‘pedrisco, granizada’ (Goicoechea, 1961: 128; Quintana, 1976: 80; Nebot, 1986: 138; *Endize*, 1411; Mott, 2000: 191; Castillo, 2001: 174; Garcés, 2002: 256; Mercadal, 2004: 146), *pedregar* ‘granizar’ (*Endize*, 1412), *pedreguera* ‘ladera cubierta de piedras’ (ALEANR, m. 1363; *Endize*, 1412), ‘pedregal’ (Miguel, 1989: 233), ‘cantizal, cantal, terreno cubierto de piedras pequeñas’ (Benítez, 2001: 318), *pedramen* ‘abundancia de piedra en los caminos y los campos’ (Blas, Romanos, 2005: 118).

⁸⁷ Per exemple, “allò són *picaïos*”, sentit en referència a unes muntanyes altes que destaquen en l’horitzó.

⁸⁸ Per a Sanchis Guarner (1949: 118) i Coromines (1965-1970: II, 154; DECat, VI, 519), som davant d’un mossarabisme, com ho testimonien la -l- consonàntica i la -o final conservades. Per la seua part, Casanova (1995: 1213) mostra els seus dubtes sobre el suposat caràcter mossàrab de diversos topònims valencians acabats en -o, entre els quals inclou *Picaio*, i diu que en molts casos no són més que aragonesismes o castellanismes.

29) Els topònims formats sobre *Pla* al Camp de Morvedre,⁸⁹ tenen la seua correspondència a l'Alt Palància: *el Plano* (Sogorb, Castellnou, Algímia d'Almonesir, Begís, Altura), *los Planos* (Toràs), *el Planico* (Soneja), *Monte Plano* (Assuévar) (cf. Nebot, 1991: 185-186; García Osuna, 2000: 169, 180; Martí Coronado, 2001: 207; [668 (2-1)], [640 (1-4)], [639 (2-2)]). En tots es conserva el grup inicial PL- sense palatalitzar, tret comú al català i a l'aragonés, en front de la solució popular castellana amb palatal lateral (*llano*). *Plano* (*pillano*) i *plan* són les solucions aragoneses, com a substantiu i com a adjectiu, en front de la castellana *llano* (cf. DECat, VI, 578-579; Muñoz, 1974: 102; Frago, 1980 b: 156-157; Guillén, 1981: 98; *Endize*, 1481-1482, 1487; Mott, 2000: 198; Selfa, 2003: 76-77; Martín de las Puebas, Hidalgo, 2003: 29; id., 2003 a: 44; Vázquez, 2002 b: 214-215; id., 2003 b: 35; Mercadal, 2004: 152).⁹⁰

30) Al Camp de Morvedre tenim diversos *puntals*: *Puntal del Ninyol* (Algar), *Puntal del Tio Salvaorico* (id.), *Puntal de Melengue* (Alfara) (Martí Mestre, 1998, 2000 a), *Puntal de l'Abella* (Estivella), *Puntal de Pedro* (id.) [668 (2-4)]. Igualment a l'Alt Palància: *el Puntal la Muela*, *el Puntal el Turco*, *el Puntal Redondo* (Begís) (Nebot, 1991: 170), *Puntalicos* (Assuévar) 'prominencia de un terreno en forma de punta' (Martí Coronado, 2001: 207). I en altres comarques valencianes no catalanoparlants (*puntal*, *puntalico*): l'Alt Millars (Nebot, 1991: 170), la Foia de Bunyol (Botella, Devís, 1986: 68), els Serrans (Sebastián Fabuel, 1991: 501; Moya, Alvir, 1995: 631, 637), la Vall de Cofrents (Ricós, 1997: 915), la Canal de Navarrés (Mollà, 2000 b, 2001), el Racó d'Ademús (Gargallo, 1987: 809).

Segons Coromines (DECat, VI, 867), *puntal* 'puig, turó, tossal' és un mot d'ús general a tot el País Valencià i a les terres de l'Ebre, amb continuïtat, "menys densa, encara més al nord, pel català occidental". Afegeix que és un mot estrany al castellà propi, l'àrea del qual continua a Múrcia, Almeria i l'Alt Aragó. Vázquez (1985: 627) troba que a Rodellar (Osca) hi ha diversos topònims formats sobre *Puntal*, i com a apel·latiu *puntal* s'hi empra amb el sentit de 'pico', 'cima', 'altura prominente'. Al Sobrarbe 'alto, elevación', a la vall d'Echo 'pico muy acusado en un monte bajo' (*Endize*, 1531), 'cerro cónico' (ALEANR, m. 1359). No es limita a l'Alt Aragó. Frago (1982: 56) precisa que es coneix també en la ribera navarroaragonesa de l'Ebre (*Puntal*, *Puntales*) i que en aragonés no és un préstec català, sinó un cas de contigüïtat d'àrea lèxica, com ho proven el seu arrelament i la datació medieval de la veu a Aragó. També viu a Terol: 'cerro cónico' (ALEANR, m. 1359), a la comarca de Huesa del Común i a Sarrión 'cerro, altozano' (López Navarrete, 1992: 71; Mercadal, 2004: 16), i en la toponímia: *camino del Puntal*, *barranco del Puntal*, *el Puntal*, *Masía del Puntal*, *Pico del Puntal*, *Val del Puntal*, *Puntal del Prado*, *Puntal Royo* (Muñoz, 1974: 105). Continua per Navarra: *puntal* 'monte o cerro de escasa altura' (Iribarren, 1952: 417); arriba a Peñalén (Alto Tajo), on hi ha diversos *puntals* (García Rojo, 2003: 372). És també occità: *puntal* 'lauteur, pointe, sommet aigu' (Alibert, 2002: 568).

31) *El Rabosero* és una partida i muntanya del terme de Torres Torres, que documentem sempre amb el sufix *-ero*, des dels primers testimonis del segle XVI (Martí Mestre, 1998: 112). Igualment, a Sagunt es troba la partida, la font i el cingle del *Rabosero* (OnCat, VI,

⁸⁹ *El Pla* (Algar), *el Pla de Carreres* (id.), *el Pla de Colau* (id.), *els Planets* (id.), *el Pla d'Àrguines* (Algímia), *el Pla de Colau* (Torres Torres), *el Pla de Bell-lloc* (Alfara) (Martí Mestre, 1998, 2000 a), *el Planet* (Albalat) [668 (3-4)].

⁹⁰ També a Navarra (Iribarren, 1952: 404): *plano* 'llanura, llanada'; a Múrcia *el Plan*, *isla Plana* (Montoya, 1995: 1053). Colomina (1995: 264) documenta a Múrcia *plana*, *plano* i *plan* des dels segles XIV, XV i XVI, respectivament.

331-332; Lluesma, 1995: 973, 987), i a Albalat, *les Raboses* [668 (3-4)]. A l'Alt Palància tenim *el Rabosero* (Xèrica, Gaibiel), *la Solana Rabosera* (El Toro), *el barranco Rabosera* (Gaibiel), *la Peña.l Rabosero* (Gaibiel), *la fuente Rabosera* (Teresa) (Nebot, 1991: 107, 232); així com *barranco de la Rabosa* (Vall d'Almonesir) (TPV) i *el Rabosal* (partida de Xèrica) (Gómez, Martín, 2003: 405).⁹¹

Derivats de *rabosa* 'guineu', mot valencià, balear i de part del català nord-occidental,⁹² comú amb l'aragonés, i relacionat amb el castellà i portugués *raposa*. Coromines (DECat, VII, 24-25) el documenta per primera vegada en català vora l'any 1400, en sant Vicent Ferrer, mentre que en castellà troba l'antic *rabosa* (actualment *raposa*) ja al segle XIII. En aragonés els primers textos que en cita Frago (1987: 84) són del segle XV. Sembla que no és la forma originària en aragonés (cf. Frago, id.), però actualment, juntament amb *raboso*, té una gran extensió per terres aragoneses (cf. DECat; ALEANR, m. 477; Muñoz, 1974: 106; Quintana, 1976: 81; Andolz, 1977: 235; Frago, 1980 b: 109; id., 1987: 84; *Endize*, 1547-1548; Mott, 2000: 207; López, Montaner, 2000: 143; Castillo, 2001: 189; Moneva, 2004: 368; Mercadal, 2004: 159). També s'hi troba el derivat *rabosero*, que, entre altres, té el sentit de 'madriguera permanente de los zorros' (*Endize*, 1548; Vázquez, 2002 b: 221).

32) A Algar es recull el *barranc del Retor*, amb la reducció del grup *-ct-*, que, segons Coromines (DECat, VII, 218), està molt estesa al País Valencià. Es correspon amb els topònims de l'Alt Palància *el Retor* (Altura), *la fuente.l Retor* (Sogorb, Gàtova) (Nebot, 1991: 409), *Fuente Retor* (Sot de Ferrer) (Rios, 1989: 114), *Balsica del Retor* (la Vall d'Almonesir) [640 (1-3)]. També es troba en altres comarques valencianes castellanoparlants: *Alto del Retor* (Bunyol) (Botella, Devís, 1986: 69), *Alto del Retoret* (Iàtova) (Pastor i Hermosilla, 2000: 350), *casa del Retor* (Xella) (Mollà, 2000 a), *Alto de la Retora* (les Salines) (Román del Cerro, Epalza, 1983: 203), *mas el Retor* (Montant) (Nebot, 1991: 409).⁹³ I arriba a les terres aragoneses, on és una de les formes per al castellà 'párroco, cura' (Pardo Asso, 1938: 317; Andolz, 1977: 246; ALEANR, m. 1138; *Endize*, 1610; Martínez Ruiz, 2002: 437; Romanos, 2003: 235; Moneva, 2004: 392); al Somontano d'Osca *retora* 'sobrina del cura' (Andolz, 1977: 246), a la Baixa Ribagorça *retoría* 'rectoría, despacho parroquial' (Romanos, 2000: 81). També en la toponímia aragonesa: *Retor*, *Retoría*, *Retores* (Muñoz, 1974: 109; Ariño, 1980: 196).

33) A Alfara consta el topònim *la Riera*, partida situada junt al riu (Martí Mestre, 1998: 115),⁹⁴ que té la seua correspondència en l'Alt Palància en *la Riera* de la Vall d'Almonesir,

⁹¹ També en altres comarques: l'Alt Millars (*Rabosero*, *Rabosera*) (TPV), la Foia de Bunyol (*Rabosera*) (Botella, Devís, 1986: 69; Pastor, Hermosilla, 2000: 348), Requena-Utiel (*Rabosero*) (Briz, 1995: 839), la Serrania (*Rabosera*) (Moya, 1995: 613), la Vall de Cofrents (*Rabosero*) (TPV), la Canal de Navarrés (*rabosa*, *rabosot*) (Martí, Aparicio, 1989: 126), el Racó d'Ademús (*Rabosero*) (TPV), el Vinalopó Mitjà (*Rabosero*) (Román del Cerro, Epalza, 1983: 55).

⁹² Per a Coromines (DECat), "deu ser herència del mossàrab" en castellà, portugués i català. En canvi, Casanova (2002 b: 1673) l'inclou entre els aragonesismes o castellanismes entrats en valencià amb la col·laboració de l'aragonés.

⁹³ I com a apel·latiu, *retor*, a l'Alt Millars (Sanchis Guarner, 1967: 207; Alba, 1986: 159), a la Foia de Bunyol (Penalba, Navarro, 1997: 49), a la Canal de Navarrés (Martí, Aparicio, 1989: 132), a Villena (Soler, 1993: 247).

⁹⁴ En català *riera* 'corrent d'aigua més important que un torrent i menys que un riu' (DCVB, IX, 488; DECat, VII, 341), si bé al País Valencià es troba també amb els sentits de 'depressió llarga pel centre de la qual passa un riu' i 'riberal, terres pròximes a un riu' (DECat), tal com el recull Martí Gadea (1891). Aquest darrer sembla ser també el sentit que té *Riera* a Alfara.

la qual es troba també a Vilafermosa i Olocau del Rei (Nebot, 1991: 194). El mot *riera* 'río pequeño' es troba també al Villar de l'Arquebisbe (Llatas, 1959: I, 161). Es localitza, així mateix, en terres aragoneses (cf. Martínez Ruiz, 2002: 305). En la serra meridional de Guara, *riera* 'ribera', i un poc més a l'est, a Adahuesca, en el Somontano de Barbastro, *riera* 'pequeño río, riachuelo' (Endize, 1614). Es troba també més al sud: A la ribera del riu Jalón *riera* 'cauce natural por donde corren aguas llovedizas o manantías en el llano' (Moneva, 2004: 395), i en la toponímia: *la Riera* (Callado, 1974: 114; Ariño, 1980: 196); a la província de Terol: *riera* 'orilla arenosa de un río' (Noguera) (ALEANR, m. 1367), *Río Riera* (Olalla), *Riera de la Rambla* (Villar del Cobo), *Riera del Santo* (Libros) (Muñoz, 1974: 110). En canvi, no figura en el DRAE, i Coromines (DCECH, V, 12) només el recull en català, però no en castellà.

34) El mot *rodano* és molt conegut al Camp de Morvedre com a topònim i com a apel·latiu;⁹⁵ en el darrer cas aplicat a un tipus de pedra (*pedra de rodano* o *pedra rodana*) i a un tipus de terreny muntanyenc, abundant en aquesta pedra.⁹⁶ En alguns llocs es troba també la forma *la Rodana*, en aquest cas només com a topònim.⁹⁷ A Estivella registrem una altra variant, *els Rodanets* [668 (3-3)], que retrobem a Begís, però ací sense el sufix diminutiu: *Solana del Rodano* [639 (2-3)].⁹⁸ *Rodeno*, *Rodenet* i *Rodana* són també ben usuals a l'Alt Palància (Nebot, 1991: 301-302; Gispert Macián, 1995: 43; [639 (1-2)]; [639 (2-3)]; [640 (2-3)]; [668 (1-1)]).⁹⁹ Aquest tipus lèxic arriba a terres aragoneses. Coromines (DCECH, V, 39; DECat, VII, 390) creu probable el seu ús al sud d'Aragó, ja que *Ródenas* és un poble del partit d'Albarracín i *Rodén* es troba en el sud-est de la província de Saragossa. Podem confirmar aquest ús a través d'altres testimonis: A Alcalà de la Selva la *tierra rodano* és la terra rogenca, argil·losa, a Olba la *rodana* és la greda (ALEANR, m. 1370, 1371), i a la serra d'Albarracín són ben coneguts los *Pinares de Rodeno*. En la toponímia aragonesa se'n poden afegir altres mostres, amb -e- i amb -a-: *El Rodeno* (Bezas) (Muñoz, 1974: 111), *Rodanas* i *Lado Rodanas* (Salillas de Jalón), *barranco de Rodanas* (Ricla), *Santuario de Rodanas* (Epila i Salillas de Jalón), *balsa de Rodén* (Gelsa) i *caseta de Rodén* (Quinto) (Callado, 1974: 115). Arriba a Conca: *rodana* 'nombre que dan a la tierra arenosa o muy porosa' (Gargallo, 1987: 816) i *rodano* (*rodesno*) 'varietat de pi'

⁹⁵ Coromines (DECat, VII, 390) el va anotar des de la Serra d'Espadà fins al Túria.

⁹⁶ Com a topònim, de vegades en diminutiu (*Rodenet*), el trobem a la Baronia de Torres Torres, a Segart, a Sagunt, a Gilet i a Estivella (cf. Alcaide, 1985: 335; Lluesma, 1995: 979, 986; Martí Mestre, 1998: 118-119; [668 (2-4)]; [668 (3-4)]).

⁹⁷ La localitzem a Algímia, Torres Torres, Faura, Petrés, Gilet, Benifairó i Albalat.

⁹⁸ Es tracta d'una forma no recollida per Coromines. Per a aquest filòleg (DECat, VII, 390-391), *rodano* procedeix del gòtic RAUDAN 'roig', el qual hauria penetrat en valencià a través del mossàrab, modificat en el vocalisme per l'acció de la imela aràbiga, que transformà la terminació -ano en -eno. En *Rodana*, en canvi, tindriem conservat el vocalisme primitiu del mot. Per la seua part, Casanova (2002 b: 1673) situa *rodano* entre els aragonesismes o castellanismes entrats en valencià amb la col·laboració de l'aragonés.

⁹⁹ En la serra d'Espadà, segons Garcia Osuna (2000: 170), hi ha "grans afloraments d'arenisques roges del Triàsic inferior, anomenades *rodano*; també ve a designar una espècie de pi ignífug (...), el *pino rodano*, i, com a nom del sòl, *rodano* s'oposa a *calar*". També a la serra de la Calderona Coromines (OnCat, VI, 417) assenyala la presència del *pi rodano*. El mot *rodano* es troba també en altres comarques valencianes castellanoparlants, com l'Alt Millars i el Racó d'Ademús (Gargallo, 1987: 815-816; Nebot, 1991: 301; ALEANR m. 1370)

(Calero, 1981: 194).¹⁰⁰ L'adjectiu *rodano*, *na* figura en el DRAE 'dicho de una tierra, de una roca, etc. que tiran a rojo', i *pino rodano*, que ja va recollir Terreros, però és un mot essencialment estrany al castellà general (cf. DCECH, DECat).

35) *La Sénia* és una partida d'Algar; a més, el mot s'usa com a apel·latiu a tota la comarca. També es troba a l'Alt Palància: *Senia del Plano* (Assuévar) (Martí Coronado, 2001: 208), a Pavies amb palatalització: *la Seña.l Lugar* (Nebot, 1991: 326),¹⁰¹ fet servir, igualment, com a apel·latiu: *senia* 'noria para sacar agua', com també a l'Alt Millars (Nebot, id.), a la Canal de Navarres (Martí, Aparicio, 1989: 139), o a Oriola (García Soriano, 1932: 119; Guillén, 1974: 312), amb el mateix sentit que té en català (cf. DCVB, IX, 825-827). Segons Rosselló (1986: 485), el topònim *la Sénia* de Xella s'explica com un manlleu català. En terres aragoneses es documenta ja en època medieval: *cenia* 'noria' es troba en un document aragonés de 1180 (Fort, 1994: 68), si bé actualment sembla poc usual.¹⁰² La forma castellana és *aceña* 'molino harinero de agua situado dentro del cauce de un río', 'azud' (DECat, VII, 931-932; DRAE), amb un sentit, per tant, diferent al català *sénia* i al que hem vist en aragonés.¹⁰³

36) *Séquia* és un arabisme habitual en català, que dóna diversos topònims al Camp de Morvedre. Per exemple, els paratges de *Sobreséquia* i *Baix-séquia*, en l'horta d'Algímia (Martí Mestre, 1998). A l'Alt Palància registrem l'*Orilla Ceica* o *Zaica* (partida de Castellnou), *la Ceica* o *Zaica las Viñas* (Barraques) (Nebot, 1991: 327), *la sequia la Bayarra* (Sot de Ferrer), *la Orilla la Sequia*, barri de Sot, i *la Sequia Mare*, horta de Sot (Ríos, 1989: 113-114).

En efecte, aquest tipus lèxic es troba a les comarques no catalanoparlants del País Valencià, com a topònim i com a apel·latiu. Dins de l'Alt Palància, trobem *ceica* (la Vall d'Almonesir, Pavies, Pina, Caudiel), *zaica* (Matet, Gàtova), i amb sesseig *saica* (Almedixer) (Barberá, 1962: 248; Sánchez, 1984: 151; Nebot, 1986: 171; Villanueva, 1996: 57; Castillo, 1997: 46; Fernández, 1998: 60, 70), a més de *sequia*, que hem vist a Sot, així com el diminutiu *cequiola* 'acequia pequeña', a la Vall d'Almonesir (Barberá, 1962: 248). Presenta, com veiem, diverses variants, fruit de canvis fonètics populars. A les ja vistes podem afegir *cieca*, *sieca*, *ceca*, *ceiquia*, *seiquia* (cf. Monzó Nogués, 1951: 212; Guillén, 1974: 313; Martínez Sevilla, 1976: 40; Alba, 1986: 118; Nebot, 1986: 171; Gargallo, 1987: 135-136, 145; Martí, Aparicio, 1989: 139; Soler, 1993: 73; Penalba, Navarro, 1997: 49; Garcia Perales, 2001; Casanova, 2001: 242; Soto, 2002: 94). La forma sense aglutinació de l'article àrab, *cequia*, va existir també en castellà, però posteriorment, com diu Frago (1980 b: 78), "quedó como propia del Oriente peninsular". En textos aragonesos dels segles XI i XII conviuen *acequia* i *cequia* (Fort, 1994: 64). Actualment, en terres aragoneses trobem preferentment les formes sense article aglutinat, com en català, i al contrari del que succeeix en el domini castellà (cf. ALEANR, m. 87; Quintana, 1976: 71; Frago, 1980 b: 78; Guillén, 1981: 136; Endize, 469, 472, 1897; Mott, 2000: 87; Moneva,

¹⁰⁰ A la Roda de La Mancha es coneix el *cardo rodano* o *rodano* (Chacón, 1981: 177).

¹⁰¹ Coromines (DECat, VII, 931) troba *senya* a Vinaròs i Benicarló, si bé en castellà i portugués la forma palatalitzada és general: *aceña*, *acenha* o *azenha*.

¹⁰² No figura en les fonts lexicogràfiques consultades de l'aragonés actual. En l'ALEANR (m. 96) per a aquest concepte "la respuesta fue siempre *noria*".

¹⁰³ El DRAE recull *cenia*, però sembla que és una forma aliena al castellà general: 'azuda o máquina simple para elevar el agua y regar terrenos, muy usada al norte de la provincia de Valencia', 'en Marruecos, noria', 'en Marruecos, huerto o jardín que se riega con este artefacto'.

2004: 471; Mercadal, 2004: 48). La forma *cequia* es troba també a Conca (Calero, 1981: 129), a Múrcia i a Andalusia (en aquest cas, juntament amb *ceica*) (Gargallo, 1987: 136).

37) A Algímia de la Baronia es troba la muntanya i partida del *Terrer*, on abunda molt la terra d'argila, que en algun temps s'ha extret per al seu aprofitament (Martí Mestre, 1998: 128). A Estivella, *els Terrers de Sirac* [668 (2-3)], que, segons Coromines (DECat, VIII, 444), són cingles, i a Albalat *el Terrer* [668 (3-4)]. Té correspondència a l'Alt Palància: *el Terrero* (partida de Soneja, Sot, Assuévar i Teresa), *los Terreros* (Navaixes) (Nebot, 1991: 161) i el *corral de Terrer* (Caudiell) [639 (4-1)]. Nebot (1991: 161) diu que *terrero* com a apel·latiu a l'Alt Palància i a l'Alt Millars significa 'precipicio con desprendimiento de tierras' i 'lugar donde se saca tierra arcillosa que sirve de yacimiento para los alfareros o tejeros'. A Assuévar, Martí Coronado (2001: 209) recull aquesta segona accepció i la de 'montón de tierra acumulada o cerro, altozano, otero'. Cf. *terrericos* a Aiora 'sitios de donde se saca tierra' (Martínez Sevilla, 1976: 151). *Terrero*, en alguns llocs reduït a *Terrer*, abunda en la toponímia d'Aragó, i, segons Frago (1980 b: 182-183), amb el sentit de 'depósito de tierra arcillosa que sirve de yacimiento para los alfareros y tejeros' (cf. Andolz, 1977: 270)¹⁰⁴ es troba en diferents punts aragonesos i es documenta amb tota claredat en època medieval.¹⁰⁵ Amb aquest sentit *terrero* es localitza també a Conca (Calero, 1981: 202) i a La Mancha 'sitio de donde se saca tierra para emplearla en la construcción de muros y tambien para hacer adobes' (Serna, 1983: 359). El mot *terrero* coneix altres sentits i matisos semàntics en terres aragoneses, prova de la seua vitalitat: 'greda, arcilla compacta' (Pardo Asso, 1938: 351), 'desmante' (Frago, 1980 b: 182; Mostolay, 2007: 524), 'como una pared de arcilla y tierra' (Negredo, 2001-2002: 142), 'parte de un terreno donde por su gran inclinación no es posible la vida vegetal', 'terreno desnivelado y en declive', 'montículo pizarroso, árido', 'peñasco donde, sin capa vegetal, ha quedado la tierra al descubierto', 'depósito de tierra' (Endize, 1756-1757), 'terraplén' (Blasco, Sánchez, Gurría, 2005: 194), 'marga, tipo de terreno frágil que se desmenuza con facilidad' (Blas, Romanos, 2005: 133), 'corte o caída del terreno, con bastante altura' (Martín Pardos, 1994: 54). Cf. el gascó *terrè* 'monticule, motte de ferre; digue, clôture de terre, talus, terrassement, tertre' (Palay, 1974: 950).

38) A les Baronies de Torres Torres i Algar en la toponímia el mot *toll* s'aplica a un lloc del riu amb una certa profunditat.¹⁰⁶ És un mot conegut en tot el domini continental de la llengua, que es troba amb gran profusió en la toponímia del català occidental (cf. DECat, VIII, 539-540). A l'Alt Palància el localitzem sota la variant *tollo*: *aljibe del Tollo de la Rocha* (Xova) (Martí Coronado, 1998: 46). Actualment *tollo*, veu germana del nostre *toll*, és un vocable viu en terres aragoneses i lleoneses, i sembla que en castellà ha estat sempre un mot regional (cf. DCECH, V, 536-538).¹⁰⁷ En terres aragoneses el verb *tollar* es documenta ja l'any 1096 i la veu *tollo* al segle XIV (cf. Frago, 1980 b: 184), i actualment té

¹⁰⁴ A los Monegros 'terreno arcilloso que sirve como fuente de materia prima para la obtención de barro' (Rodés, Maza, Gavín, 2005: 165).

¹⁰⁵ Accepció compartida amb el català (cf. DCVB, X, 261: 'lloc d'on es treu terra per a la indústria terrissera'). En el DRAE únicament es recull a Honduras, amb caràcter rural, el sentit de 'corte vertical de tierra, generalmente sin vegetación, del que se extrae arcilla para la alfarería'. Aplicat a un cingle o timba tampoc no figura en el DRAE. Únicament a Múrcia té un sentit relacionat: 'ribazo o margen elevada de un río'.

¹⁰⁶ Per als exemples concrets, vegeu Martí Mestre (1998, 2000 a).

¹⁰⁷ Arriba també a Navarra (Iribarren, 1952: 497) i La Rioja (Pastor, 2004: 458).

una important presència i arrelament (cf. Muñoz, 1974: 123; Callado, 1974: 130; Quintana, 1976: 84; Andolz, 1977: 273; Frago, 1980 b: 184; *Endize*, 1775; Castillo, 2001: 216; Negredo, 2001-2002: 143; Vázquez, 2002 a: 44-45; Casanova, 2003: 55; Mercadal, 2004: 187; ALEANR m. 1383, 1385). Es troba també en les comarques valencianes castellanoparlants (Llatas, 1959: II, 197; Botella, Devís, 1986: 70; Gargallo, 1987: 807; Briz, 1991: 153; id., 1995: 836; Moya, 1995: 512; Moya, Alvir, 1995: 640; Ricós, 1997: 914, 917; Sebastián, 1991: 502; id., 1997: 1045, 1050, 1051; Pastor, Hermosilla, 2000: 350). Igualment, en la toponímia valenciana de la zona catalanoparlant hi ha diversos exemples de *Tollo* i *Tollos* (cf. OnCat, VII, 285), alguns dels quals es documenten ja al segle XVI (cf. Mut, 1995: 319; Majancoses, 1997: 650). Coromines (DECat, VIII, 541; OnCat, VII, 285) els considera d'origen mossàrab, però altres autors mostren els seus dubtes sobre aquesta atribució, i pensen que *tollo* podria ser també un aragonesisme (cf. Casanova, 1995: 1213; Mut, 1995: 319). Quant a la presència de *tollo* en els parlars castellanoaragonesos valencians, hi ha qui el considera una adaptació del català *toll* (Pastor, Hermosilla, 2000: 350; Gulsoy, 2001: 250), però altres el veuen com un aragonesisme (Rosselló, 1986: 487).

3. Mots comuns al català, al castellà i a l'aragonés. La majoria d'aquests mots, dins del català, es localitzen únicament en valencià, o bé també amb presència en les comarques ponentines i tortosines. L'existència d'aquests mots en valencià deu estar afavorida pel contacte amb l'aragonés.

1) A Albalat dels Tarongers es troba el paratge de *la Buitrera*, terme bastant repetit en la toponímia valenciana (Puchol, 1988: 90; Mut, 1995: 324; Bernat, 1995: 469, 471; Domingues, 1997; Millo, 1997: 720; Ribera, 1997: 898; Roca, 2001; Ferrando i Muria, 2003: 314; Grup Cultural la Tella), que arriba al Baix Aragó de llengua catalana (Lombarte, 1990: 28). A l'Alt Palància: *la Buitrera* (Begís, Sacanyet), *la Butrera* (Castellnou) (Cruz, 1986: 110; Nebot, 1991: 226). Coromines (OnCat, III, 138-139) el considera un castellanisme, explicable perquè "a les serres altes i pelades del baix Aragó hi ha moltes més ròsses i aus de presa que a les fèrtils terres valencianes", amb la qual cosa sembla fer referència a una transmissió a través de l'aragonés.¹⁰⁸ En canvi, Casanova (1995: 1209, 1210) situa *la Buitrera* (< VOLTORARIA) en el grup dels topònims que semblen castellanismes, però no ho són.

2) A Algar es troba la *Penya dels Burros* i la *Canyada del Borrero*, que en la documentació del segle XIX figura com a *Canyada del Burrero* (Martí Mestre, 2000 a: 164). Per una altra part, *el Rincón el Burro* és una partida de Caudiel (Nebot, 1991: 238). El mot *burro*, que Coromines (DECat, II, 345) documenta en català des de la fi del segle XVI, ha deixat una certa presència toponímica en l'àmbit de la nostra llengua,¹⁰⁹ prova del seu arrelament. Tant per a Coromines com per a Alcover i Moll (DCVB, II, 746) és un castellanisme. Tanmateix, com que en aragonés es documenta en dates més primerenques que en

¹⁰⁸ *Buitrera* es troba també en la toponímia d'Aragó (Frago, 1980 b: 53), i de les comarques valencianes castellanoparlants (Nebot, 1991: 226; Moya, Alvir, 1995: 629).

¹⁰⁹ Als topònims inclosos en l'OnCat, podem afegir *Els Burros* (Guadassuar) (Roig Barrios, 1994: 277). Pel que fa al derivat, cf. *Burrero* (Vilar de Canes) (OnCat, III, 149), i a Terol *los Burreros* i el *corral de los Burreros* (muñoz, 1974: 34).

castellà,¹¹⁰ Frago i Vázquez (1989: 150-151) pensen que tal vegada en català es tractés d'un manlleu procedent de l'espai aragonés.

3) Un altre mot comú a les tres llengües és *canyada*, que trobem amb prou abundància en la toponímia de les nostres dues comarques (Ríos, 1989: 114; Nebot, 1991: 248; Martí Mestre, 1998: 55-56; id., 2000 a: 164; Alepuz, Francés, 2002: 28, 170; [639 (2-3)]). En la nostra llengua es troba en valencià i en el català nord-occidental extrem (DECat, II, 496; DCVB, II, 939). En terres aragoneses es documenta ja al segle XII, abans que en castellà (cf. Frago, 1980 b: 70; Terrado, 1991: 244; Fort, 1994: 25).

4) A Estivella es troba *el Cerro de Peluca* [668 (2-4)]. A Agullent *el Cerro* es documenta l'any 1600; també a Llombai: *el Cerro* (Casanova, 1991: 573). A l'Alt Palància hi ha diversos topònims formats sobre *cerro* (Nebot, 1991: 165-166). En català deu tractar-se d'un aragonesisme, o d'un castellanisme però entrat amb la col·laboració de l'aragonés¹¹¹. Notem que té una gran extensió i antiguitat a Aragó (Muñoz, 1974: 48-49; Callado, 1974: 47; Frago, 1980 b: 79; Guillén, Calvo, 1981: 68; Frago, 1982: 37; Terrado, 1991: 249; Endize, 475-476; ALEANR, m. 1358, 1359), on es documenta ja l'any 828 (Fort, 1994: 25).

5) *Collado* és molt usual com a apel·latiu i com a topònim al llarg del País Valencià.¹¹² Evidentment, es troba també a les comarques del Camp de Morvedre¹¹³ i de l'Alt Palància.¹¹⁴ Tenint en compte la freqüència del mot en valencià, Coromines (DECat, II, 826) pensa que hi deu tractar-se d'una supervivència mossàrab. En terres aragoneses, on *collado* es documenta des del segle XII (cf. Fort, 1994: 25; Martines, 2002: 172), *collado* (*collau*) i *collada* tenen també una important presència i antiguitat (Muñoz, 1974: 51; Frago, 1980 b: 82; id. 1982: 38-39; Mercadal, 2004: 53). Davant la densitat d'aquestes formes en la zona de l'Ebre aragonés, Frago (1982: 38) suggereix que “el Ebro ha podido ser la vía de penetración, o, mejor dicho, de interpenetración, de los derivados sufijados del lat. COLLIS entre los territorios que ahora son, respectivamente, dominios catalán y castellano con su intermedio aragonés”.¹¹⁵ En aquesta línia, Martines (2002) pensa que aquesta interpretació de Frago pot ser vàlida per a *collado*, especialment pel que fa a la penetració en les terres valencianes. També Casanova (2002 b: 1672), que el troba en valencià al segle XV, creu que és un aragonesisme o un castellanisme entrat en terres valencianes amb la col·laboració de l'aragonés.

6) A Algímia de la Baronia tenim la partida i el barranc del *Colmenar*. A l'Alt Palància *el Colmenar* és una partida d'Altura i de Begís [639 (2-3) (4-4)]. Derivat de *colmena*, terme ben estés en valencià en l'ús popular (Martines, 2002: 173-174), dóna nom a altres topònims valencians (OnCat, III, 411). *Colmena* té també gran extensió per terres

¹¹⁰ Ja des del segle XII, segons Frago, mentre que en castellà el DCECH (I, 635) el data al segle XV.

¹¹¹ Cf. Casanova (2002 b: 1672). En el DCVB (III, 130) es documenta *cerro* ‘muntanya aspra’ ja en l'*Espill* de Jaume Roig.

¹¹² Casanova (1991: 574) documenta el topònim *el Collado* de Dénia ja al segle XIV.

¹¹³ Per a exemples d'aquesta comarca vegeu (Martí Mestre, 1998, 2000 a). Podem afegir-ne d'altres, com el *Frontó del Collado* (Estivella) [668 (3-3)] i el *Collado Tifarra* (Sagunt) (Alepuz, Francés, 2002: 173).

¹¹⁴ Per a exemples de l'Alt Palància, vegeu Nebot (1991: 176). Podem afegir-hi *la Loma del Collado* (Altura) [639 (4-4)] i *la fuente del Collado* (Begís) [639 (2-3)].

¹¹⁵ Per la seua part, Vázquez (2002 b: 99), davant l'escassa presència de *collau*, que creu una adaptació del castellà *collado*, en la toponímia de l'Alt Aragó, en front d'altres sinònims diferents molt més productius, pensa “que dicho vocablo es de introducción reciente en el Alto Aragón”.

aragoneses,¹¹⁶ juntament amb *arna* i *baso* (ALEANR, m. 745), així com el topònim *Colmenar* (Muñoz, 1974: 50-51; Callado, 1974: 49; Selfa, 2003: 123). Per a Coromines (DECat, II, 835) “en la zona central valenciana no és castellanisme, sinó mossarabisme”. Per la seua part, Casanova (1995: 1213) i Martines (2002: 173-174) situen *colmena* i *colmenar* entre els hispanismes presents en valencià des d'èpoques primerenques possiblement afavorits pel contacte amb l'aragonés.

7) A Gilet es troba un nom de lloc anomenat *la Contienda*, que fou objecte de litigi entre els municipis de Gilet i de Sagunt (Alcaide, 1995: 335). També a Pavies (Alt Palància) es troba la partida de *las Contiendas* (Nebot, 1991: 283). Se'n coneixen altres mostres en terres valencianes, aplicades a territoris disputats o pledejats entre municipis: *Barranco de la Contienda* (Bunyol) (Botella, Devís, 1986: 63), *navajo de la Contienda* (Andilla) (Moya, Alvir, 1995: 631, 646), *la Contienda* (Nàquera, Torrent) (Lluch, 1944: 226; Majancoses, 1997: 646). També es troba a Aragó (Muñoz, 1974: 52; Callado, 1974: 50; Frago, 1980 b: 83).

8) El substantiu *lloma* és d'ús general en valencià, on es documenta des del segle XIV (Martines, 2002: 174). El trobem al Camp de Morvedre com a genèric i com a específic toponímic: *la Lloma*, dividida en *Lloma de Dalt* i *Lloma de Baix* (Algar), *les Llomes* (Algar, Alfara), *la Lloma* (Algímia) (Martí Mestre, 1998, 2000 a), *Lloma de Porró* (Albalat) [668 (3-4)]. A l'Alt Palància hi ha també nombrosos topònims formats amb *loma* (Nebot, 1991: 167).¹¹⁷ *Loma* es troba des d'antic en castellà, on es documenta al segle XI (DECat, V, 245), i en aragonés¹¹⁸. A partir de topònims com *Llombai* i *Llombo*, Coromines (DECat) pensa que el valencià *lloma* és producte d'una catalanització del mossàrab *lomba*, ajudant-hi el veïnatge de l'aragonés. Martines (2002: 175), en canvi, després de mostrar la vitalitat i antiguitat de *loma* en aragonés, dubta que les recialles del possible mossàrab *lomba*, *lombo*, fòssils en la toponímia valenciana, “poguessen influir sobre la penetració en valencià del tipus *loma*”.

9) Al Camp de Morvedre trobem *la Sima* (Algímia), *sima de la Cantora* (Algímia), *sima del Castellet* (Algar), *sima del Collado* (Algar), *les Simes* (Algar) (Martí Mestre, 1998: 126; id., 2000 a: 165), *cau de la Sima de Romeu* (Sagunt) (Lluesma, 1995: 979), *braç de la Sima* (Sagunt) (Alcaide, Lluesma, 1995: 371). Nebot (1991: 141) porta diversos topònims de l'Alt Palància i de l'Alt Millars formats sobre *cima* ‘sima’; només amb s- a Castellnou, poble on “se sesea”: *las Simas*. A Xèrica trobem també la *sima de Pante* [639 (3-4)]. A Pina *urgachos* o *simas* ‘cuevas donde ponerse a retiro’ (Fernández, 1998: 70, 79). Segons Coromines (DECat, VII, 922), *sima* ‘avenc’ té una gran extensió i arrelament en la toponímia “de quasi tota la zona entre el Xúquer, la Marina i Alacant”.¹¹⁹ I veiem com també té una bona presència en les nostres comarques. Per a aquest filòleg (DCECH, V, 250-253), és un mot exclusiu del castellà, i pensa que en valencià podria tractar-se d'una supervivència mossàrab. En canvi, per a Alcover i Moll (DCVB, IX, 912), seria simplement

¹¹⁶ S'hi documenta ja al segle XIII, com també en valencià (Martines, 2002: 173-174).

¹¹⁷ En podem afegir altres: *La Loma* (El Toro) (Tudón Presas, 1999: 176), *Loma de Juan Gómez* (Sogorb) [668 (2-2)], *Loma de la Escalera* (Viver) [639 (3-2)], *Loma Roya* (Xèrica) [639 (3-3)], *Loma Larguera* (partida de Begís) [639 (2-3)].

¹¹⁸ Sota la variant *lomba* s'hi documenta l'any 1105, i sota la variant *loma* en 1243 (cf. Frago, 1980 b: 124; Martines, 2002: 174).

¹¹⁹ En català hom cita un possible exemple de *sima* de principis del segle XV (DCVB, IX, 912; DECat, VII, 923).

un castellanisme. No podem menystenir, però, la seua presència en terres aragoneses, on es documenta ja al segle XI, abans que en castellà (Frago, 1976: 51), i, per tant, considerar la possibilitat d'un aragonesisme més del valencià, o, si més no, d'un mot afavorit pel contacte amb l'aragonés. Actualment *sima* forma part també de la toponímia aragonesa (cf. Callado, 1974: 125; Muñoz, 1974: 119), així com del lèxic comú aragonés (*Endize*, 1686), *simoso*, -sa (Pardo Asso, 1938: 334; Moneva, 2004: 417).

10) En la Baronia de Torres Torres es documenta al segle XVI una *partida del Tormo* i un *tormo de Ielto*. El mot s'hi va usar també com a apel·latiu, tot i que actualment hi és desconegut. Així, en la sentència arbitral del 6 de juny de 1348 sobre la delimitació dels termes generals de Morvedre i de Sogorb consta en dues ocasions *tormo* com a sinònim de *cantal*: "E lo primer [molló] dels quals senyalam e posam en un *tormo* o cantal qui és en la riba del riu ves Algar" (Martí Mestre, 1998: 164). Es localitza a l'Alt Palància com a topònim: *la fuente del Tormo* (Gàtova), *l'Ombría los Tormos* (Pavies) (Nebot, 1991: 167), i en la variant *tolmo*: *fuente del Tolmo* (Altura) [667 (4-1)]. Actualment, però, no s'hi utilitza com a apel·latiu (Nebot, 1991).

En el domini lingüístic català compareixen *tormo*, *turmo*¹²⁰ i *torm*, si bé en el País Valencià només es troba la primera, que Coromines qualifica de forma mossàrab (cf. DECat, VIII, 598-600; OnCat, VII, 303).¹²¹ També trobem *tormo* (*Tolmos*, *Tormanal*, *Tormón*) com a topònim en les comarques valencianes no catalanoparlants (Martínez Sevilla, 1976: 154; Botella, Devís, 1986: 70; Biarnès, 1986: 55; Nebot, 1991; Alba, 1992: 193; Moya, Alvir, 1995: 640, 655; Pastor, Hemosilla, 2000: 354; Rodrigo, 2000: 427; Mollà, 2001). El mot *tormo*, amb les variants *turmo* i *tolmo*, té una important presència i arrelament en terres aragoneses, tant del nord, com del sud i del centre, i es troba en bastants punts del terç oriental de la Península (Navarra, La Rioja, Conca, Guadalajara, Múrcia, Almeria, Granada, Jaen...), mentre que va en declivi cap a ponent (cf. DCECH, V, 555-558; DECat, VIII, 599-601; ALEANR m. 1389; Iribarren, 1952: 497-499; Goicoechea, 1961: 165; Muñoz, 1974: 123-124; Quintana, 1976: 84; Frago, 1980 b: 184-185; id., 1982: 59-61; Calero, 1981: 203; Garcés, 1987: 150; Gómez Ortín, 1991: 402; Alcalá Venceslada, 1998: 612; *Endize*, 1782, 1840; García Rojo, 2003: 377; Selfa, 2003: 148; Martín de las Puebas, Hidalgo, 2003: 34; id., 2003 a: 56; Porras, Terrado, Vázquez, 2003: 54; Moneva, 2004: 447; Mercadal, 2004: 187).

11) El *Pla de la Venta* d'Albalat rep aquest nom per un hostal desaparegut al segle XIX (Alcaide, 1995: 338). El terme *Venta* és prou corrent a l'Alt Palància (Nebot, 1991: 273), i també es coneix a Aragó (Solsona, 2001: 143). Coromines (DECat, IV, 823; IX, 101) es refereix a l'arrelament de *venta* 'hostalet muntanyenc' en el domini lingüístic català en una àrea limitada al nord per l'Ebre i el Cinca,¹²² i dubta entre considerar-lo castellanisme, aragonesisme o herència mossàrab.

¹²⁰ Aquesta és la forma de Betesa (Alta Ribagorça) (Terrado, 1992: 131). Segons Coromines (DECat, VIII, 599), la *u*, que troba en zones limítrofes amb l'aragonés en documents antics, "tant pot ser llatinització de *ó* com pronúncia exacta, per la metafoia, de tipus aragonès, davant -U". Comprovem, doncs, que també existeix actualment aquesta forma a la Ribagorça catalana.

¹²¹ Segons indica Coromines (DECat, VIII, 600), del Palància cap al sud ha quedat petrificat en la toponímia. Per la seua part, Casanova (2002 b: 1674) situa *tormo* entre els aragonesismes o castellanismes entrats en valencià amb la col·laboració de l'aragonés.

¹²² La seua presència no és recent; es troba ja en el *Thesaurus Puerilis* d'Onofre Pou (cf. DCVB, X, 711).

12) Com a derivats de *venta* tenim *el Ventorrillo* (paratges de Sagunt i Algímia) (Martí Mestre, 1998: 132; Alepuz, Francés, 2002: 43), i *el Ventorrillero* (Sagunt) (Bru i Vidal, 1986: 418; Lluesma, 1995: 984). A Begís, a l'Alt Palància, també consta *la Masía del Ventorrillo* (Nebot, 1991: 274) i el *barrio del Ventorrillo* [639 (2-3)]. Coromines (DECat, IV, 823) es referia a "algun cas de *ventorrillo*" prop de Gandia. Però, de fet, aquest mot té una certa presència en la toponímia valenciana: *El Ventorrillo* es troba a Agullent (Casanova, 1985: 113), a Relleu, a Tibi, a Onil, a Orxeta, a Castalla, a Redovà (Roman del Cerro, Epalza, 1983: 117, 222, 226, 248, 251, 277), a Ibi (Climent, 2004), a Alacant (Garcia Sempere, 1991: 439), o a l'Alfàs (Martínez, Martínez, 1991: 466).

13) L'arabisme *xara*, propi del valencià, ha donat nom al topònim d'Algímia de la Baronia l'*Aixara*, nom d'una partida, d'un barranc i d'un camí. Antigament, segles XVI, XVII i XVIII, s'hi documenta *Xara*, però des del segle XIX *Aixara*, seguint la tendència popular del valencià a evitar la consonant palatal fricativa sorda en posició inicial de mot. Segons Coromines (DECat, IX, 449), és un mot propi del valencià, encara que ha estat sempre poc estés. De fet, a Algímia a hores d'ara no és coneix com a apel·latiu viu. En tenim referències de l'ús toponímic en altres comarques valencians: *Barranc de l'Aixara* o *la Xara* (Otos) (Ventura, 1991: 525), *la Xara* (Dénia) (Ivars, 1995: 251). El mot *jara* (antic *xara*) és ben conegut en castellà, on es documenta abundantment des de la llengua medieval (cf. DECat, IX, 449), i abunda com a topònim per tota la geografia espanyola. A Sogorb el trobem en el nom de lloc *la Jara*, i apareix igualment en la toponímia de l'Alt Millars (Nebot, 1991: 307-308). També es troba a Terol: a Bronchales *camino de la Jara*, a Albarracín *Rambla de la Jara* (Muñoz, 1974: 74). A Borja (Saragossa) consta un *barranco de la Charosa* (Callado, 1974: 55), el qual Frago (1980 b: 90) pensa que pot estar format per *jara* més el sufix abundància -osa.

14) Camp de Morvedre: *carrer del Xorrito*, *partida del Xorrito* (Torres Torres), *aigua dels Xorros* (Algar) (Martí Mestre, 1998, 2000 a), *braç del Xorro* (Vall de Segó) (Arnal, Coloma, 1995: 423), *el Xorro de Fulgencio* (Estivella) [668 (2-4)]. Es troba també en la toponímia de l'Alt Palància (*Chorro*, *Chorrillo*, *Chorrera*) (Nebot, 1991: 419; Gispert, 1995: 113; [640 (2-4)]). Es tracta d'un castellanisme, segons Casanova (1995: 1209), d'abans del segle XVI, afermat en el País Valencià, amb una notable presència toponímica (cf. DECat, IX, 588; Román del Cerro, Epalza, 1983: 52-53, 78, 117, 217; Casanova, 1985: 113; Martínez, Martínez, 1991: 466; Forés, 1995: 265; Bodoque, Pérez, 1995: 705, 707; Majancoses, 1997: 646; Verge, 2000: 102). Donada l'antiguitat del mot en valencià i el seu arrelament toponímic, així com la seua presència en terres aragoneses (Muñoz, 1974: 57; Callado, 1974: 55; *Endize*, 524; Selfa, 2003: 43), podria haver-nos arribat a través de l'aragonés, o, si més no, ajudat per aquest romanç.

4. Afinitats lexicosemàntiques entre les dues comarques sense referències conegudes en català, però sí en terres aragoneses, i de vegades també en altres orientals peninsulars. Deuen haver-nos arribat a través de l'aragonés.

1) En la partida de Ielos de Torres Torres es troba el *tros de la Quinxà*. En el mateix terme, al segle XVI, es documenta una *partida de les Guinches*. Actualment a Torres Torres és un topònim opac, però en la documentació notarial del segle XVI procedent de la localitat es troba diverses vegades en qualitat d'apel·latiu, per designar una determinada extensió de terra de conreu, un tros o bancal de dimensions poc precises, oscil·lant entre un jornal i dotze fanecades. Trobem, entre altres, una *quinxà de Ferrandis*, una *quinxà de les*

Tapereres i una *quinxa del Molló*. També consta en diminutiu: *quincheta* i *quinchaleta*. Al segle XVI es registra una *partida de les Quinxes* al terme de Sagunt, en la partida de Càrcel, junt al terme de Torres Torres. A Algar el topònim *la Quinx* designa un paratge xicotet de terra, encara que actualment gairebé s'ha perdut al poble la consciència d'aquest topònim. En aquest terme documentem al segle XIX una *partida de la Quinx*, i en plural *partida de les Quinxes* (Martí Mestre, 1998: 86-87). A l'Alt Palància és més conegut, si més no en l'actualitat. Així, tenim *la Quincha* de Castellnou, Sot de Ferrer i Begís, *la Guincha* de Xova (Rios, 1989: 113; Nebot, 1991:254; Gispert Macián, 1995: 51), *l'alto de las Quinchas* (Viver) [639 (3-3)] i la *Quincha del Guitarro* (Xèrica, partida de muntanya) [639 (3-4)]. A Assuévar *Quincha* o *Guincha* (Martí Coronado, 2001: 207). Es documenta al segle XVI a Xèrica aplicat a una superfície agrària.¹²³

És un topònim prou corrent en les comarques no catalanoparlants del País Valencià, on també es troba com a apel·latiu aplicat a un determinat bancal o superfície de terra de conreu: A l'Alt Millars: *Quincha de Figueroles* i *las Quinchas*,¹²⁴ que, segons Monzó Nogués (1951: 107, 109), “se trata de campos de huerta y secano de altos ribazos de piedra”. A Andilla (els Serrans): *la Quincha* i *Quincha de la Loba* (Moya, Alvir, 1995: 633, 637). *La Quincha* també es troba a Loriguilla i la Llosa del Bisbe, *las Quinchas* a Alpont, Ares de los Olmos, Cortes de Pallars, Higuieruelas, la Iessa, la Pobla d'Arenós, Torre-xiva i Titagües, *las Quinchas de León* a Requena i la *Quincha Moyica* a Utiel (TPV). A Camporrobles *el Quinchón* i *las Quinchotas*, que designa un “terreno largo y estrecho” (Briz, 1995: 835, 837; cf. TPV). Com a apel·latiu, a Lluçent (Alt Millars) *quincha* ‘bancal de huerta que ocupa el segundo lugar después de la acequia, entre la cabezá y el ramblón’ (Alba, 1986: 148), a Torralba (Alt Millars) ‘trozo de bancal estrecho y alargado’ (Nebot, 1986: 150), a Almedijar (Alt Palància) *quincha* i *lincha* id. (Nebot, id.), als Serrans *quincha* ‘bancal en forma de rectángulo y de superficie llana’ (Llatas, 1959: I, 140), al Racó d'Ademús ‘bancal de forma rectangular, largo y estrecho’ (Gargallo, 1987: 532). Es troba a diversos punts de Terol. En l'ALEANR (m. 20 “campo estrecho y largo”) *quincha* a Arcos de las Salinas i la Puebla de Valverde, a més d'Aranyel a l'Alt Millars, *quincha* a Nogueras, Forreruela, Barrachina i Alloza, i *lincheta* a Torrijo del Campo. A Sarrion *quincha* ‘parcela, normalmente cercada, de tierra de labor’ (López Navarrete, 1992: 73); a la comarca de Huecha del Común *quincha* ‘parcela alargada y estrecha de tierra cultivable, de muy poco valor’ (Mercadal, 2004: 109). En la toponímia: *Camino de las Quinchas* (la Puebla de Valverde), *Quinchas del Pinar de Mancho* (Torrijas), *las Guinchas del Pozo* i *las Guinchas de la Cruz* (Albentosa) (Muñoz, 1974: 69, 106), *la Quincha de la Desgraciada* (Manzanera) (Gargallo, 1987: 532). A la província d'Osca, a Villanueva (los Monegros), es documenta el topònim *el Guinchón* (Ariño, 1980: 23). Els mots *lincha* i *quincha* ‘trozo pequeño de tierra de labor’ arriben a la Serrania de Conca (Calero, 1981: 156, 164); també al nord-oest murcià: *quincha* ‘pedazo pequeño, alargado o estrecho, de

¹²³ “una *quincha* de tierra de la dicha Ana” (a. 1513), “otra *quincha* de tierra panal de los dichos *pubiles*” (id.), “Item, una *quinchuela* en la dita huerta de Herragudo el Viejo” (a. 1532) (Gómez Casañ, 1988: 332, 352).

¹²⁴ Nebot (1991: 254) recull *las Quinchas*, partida de Cortes d'Arenós, Font de la Reina i Toga, i la *Quincha* de Lluçent.

tierra cultivada' (Gómez Ortín, 1991: 225). Es tracta d'un mot d'etimologia incerta,¹²⁵ que fins ara no estava atestat en el domini lingüístic català.

2) A Algar trobem *la Roia*, partida de muntanya de terra rogenca. A Alfara tenim la partida, la corralissa i les coves de *Roio* (Martí Mestre, 1998: 120; 2000 a: 162). A l'Alt Palància és molt habitual la presència de *Royo* i *Roya* en la toponímia, designant terres i penyals de tonalitat rogenca, i a més com a apel·latiu, amb el sentit del castellà 'rojo' i 'pelirrojo' (Nebot, 1991: 163, 390; cf. Rios, 1989: 166; Garcia Osuna, 2000: 170-171; Gómez, Martín, 2003: 404; [639 (2-2) (3-1) (3-3) (3-4)], [640 (1-1) (1-2) (2-2) (2-4)], [668 (2-1)]). És un mot habitual en aragonés (Pardo Asso, 1938: 325; Frago, 1980 b: 169; *Endize*, 1633; López, Montaner, 2000: 146-147; Mott, 2000: 218; Martín de las Puebas, Hidalgo, 2003: 31; id., 2003 a: 48; Selfa, 2003: 103; Mercadal, 2004: 174), el qual arriba, com veiem, al parlar xurro del País Valencià (Llatas, 1959: II, 168; Rosselló, 1986: 487; Botella, Devís, 1986: 69; Alba, 1986: 151; Moya, Alvir, 1995: 638). Com a topònim, el retrobem a l'Aragó catalanòfon (Giralt, 2002: 747). Coromines (OnCat, VI, 409) cita *Roio* d'Alfara, i el creu un mossarabisme, sense considerar que més aviat deu tractar-se d'un aragonesisme, tenint en compte a més a més el veïnatge amb el domini castellanoaragonés.

3) A Algar es coneix *el Secano*, a hores d'ara una partida d'horta, però anteriorment ho fou de secà (Martí Mestre, 2000 a: 175). *El Secán* és una partida de Gaibiel (Nebot, 1991: 256, 340).¹²⁶ Sorprén la forma *Secano* d'Algar, quan en valencià la forma habitual és *secà*. L'aplicació a un camp secà és usual en totes les terres catalanes, però, segons Coromines (DECat, VII, 725), és més pròpia del valencià. *Secano* 'tierra de labor que no tiene riego y sólo participa del agua llovediza' (DRAE) és ben antiga en aragonés, on es documenta ja al segle XII (Fort, 1994: 39); també en castellà *secano* té aquest sentit, si bé Coromines (DCECH, V, 185; DECat) no el documenta fins el 1570, en un document granadí.

5. Mots comuns al català i a les comarques castellanoparlants del País Valencià, però amb escassa o nul·la presència en terres aragoneses. És molt possible, per tant, que siguin catalanismes dels parlars xurros valencians.

1) En el sistema de regs de la font de la Vall de Segó es registren diversos noms de lloc formats sobre *Bovar*: *bracet del Bovar*, *séquia del Bovar*, *canal de circumval·lació del Bovar*, interpretats amb el sentit de 'lloc poblat de bova, planta aquàtica' (Arnal i Coloma, 1995: 424).

En valencià conviuen les variants *bova* i *boga*, procedents del llatí BUDA id. Segons Coromines (DECat, II, 29), la forma *bova* és la predominant en valencià, "almenys en valencià central", i en tot el català occidental. Mentre que només recull *boga*, a més del català oriental, al Maestrat, a la Ribera Alta i en l'alcoià Martí Gadea. Ara bé, *boga* és també la forma, si més no, d'Elx, d'Alacant (Segura, 1996: 133; 1998: 127) o de la Baronia de Torres Torres. A la Marina Alta conviuen, segons la població, les variants *boga* i *bova* (Beltran, 1997: 46). Els primers diccionaris valencians només recullen *bova* (*boba*), cas de Ros (1764), Lamarca (1839) i Pla i Costa (Martines, 1998: 123), o donen preferència a

¹²⁵ Per a un breu resum de les propostes etimològiques, vegeu Martí Mestre (1998: 87). Gómez Casañ (1987: 258) l'inclou entre els aragonesismes de l'Alt Palància. Cf. *Els Guinxons*, partida del terme de Beniardà, que per a Coromines (OnCat, IV, 404) "deu estar per *ganxons* 'branquetes, branquillons'".

¹²⁶ Nebot (1991: 339-340) inclou *Secán* entre els topònims amb trets mossàrabs, si bé cal tenir en compte que la pèrdua de la -o final també és usual en aragonés (cf. Alvar, 1953: 57-61).

aquesta forma (Escrig, 1851; Llombart, 1887). En canvi, Martí Gadea (1891) concedeix preferència a *boga*, i només arreplega el derivat *bogar*.

A l'Alt Palància tenim la *Boguera* (Almedíxer, Soneja, Assuévar), derivat de *boga*, mot usat com a apel·latiu en aquesta comarca (Nebot, 1991: 216). A Assuévar també *Agua Boguera* (Martí Coronado, 2001: 202). El substantiu *boga* 'enea' és corrent a l'Alt Palància, com també a l'Alt Millars (Monzó Nogués, 1951: 209; Barberà, 1962: 247; Alba, 1986: 112), als Serrans (Llatas, 1959: I, 132), o a la Canal de Navarrés (Gulsoy, 2001: 250; Martí, Aparicio, 1989: 28).¹²⁷ Tanmateix, són escassos els testimonis aragonesos que hem trobat d'aquest mot, el qual no recullen els diccionaris aragonesos. Coromines (DECat, II, 29) cita la primera documentació històrica de *boga* en un inventari aragonés de 1386, però afegeix que no és improbable que reflectesca un ús català. Selfa (2003: 119) recull el topònim *la Boga* al llogaret de Reperós, en la vall de Lierp, que considera format sobre el nom de la planta, però que creiem que més aviat podria tractar-se del mot homònim per a 'límit o frontera'.¹²⁸ Potser s'hi podrien incloure els topònims terolans *la Boguera* (Alacón), *el Boguero* (Azaila) i *Plana del Boguero* (Alcaine) (Muñoz, 1974: 32).¹²⁹

2) A Torres Torres es troba la *Quebrantada* [kebrantá] o [kabrantá], nom d'una partida, d'un barranc i d'un camí, així com la *Quebrantada del Rumbo*. A Algar, la *Quebrantada de Jàer*, i a Alfara, únic lloc de la Baronia de Torres Torres on hem sentit el mot amb la forma més etimològica *creb-*,¹³⁰ la *Crebantada del Picaio*. En aquests pobles el mot *crebantada* (o *quebrantada*), conegut també com a apel·latiu, designa una superfície de terreny on s'han produït obertures o esclatxes, que es poden deure a sòlsides (Martí Mestre, 1998: 65). A Sagunt també es coneix *quebrantada* 'assolat, sòlsida de pedres a la muntanya', i en un amollonament de 1406 del terme de Gilet consta el topònim *la Crebantada* (Alcaide, 1995: 335).

A l'Alt Palància es registra la *Crebantà* (Altura, Begís) (Nebot, 1991: 158) i la *Quebrantada* (El Toro, Algímia d'Almonesir) ([639 (2-1)]; García Osuna, 2000: 170, 180). En la darrera localitat com a apel·latiu *quebrantada* es refereix a 'una superfície extensa de pedres grans i menudes originada per la descomposició de la roca arenisca on solen encauar-se els conills'; a Sot de Ferrer *quebranta* 'quebrada o cortado entre dos montañas' (Ríos, 1989: 111); a la Vall d'Almonesir *crevanta* 'pequeño desfiladero' (Barberà Albalat, 1962: 248). Les formes sense metatitzar *creb-* es troben també en altres comarques no

¹²⁷ Potser cal interpretar el topònim d'Algar i de Sot de Ferrer *Serrabogar* com a un derivat de *boga*, encara que no és segur (cf. Martí Mestre, 1998: 163).

¹²⁸ Cal tenir en compte que en aquesta vall, molt pròxima al domini lingüístic català, el substantiu *boga* té habitualment el sentit de 'piedra o señal puesta como límite en las fincas' (Ariño, 1999: 52), per la qual cosa sembla més probable que aquest siga l'origen en el topònim de Reperós. En català nord-occidental es coneix el substantiu *boga* 'molló, fita', 'límit o frontera entre dos termes', mot que continua per l'Alt Aragó (*buga, buega, muga*) (DECat, II, 30-31), i *boga* a la vall de Benasc (Andolz, 1977: 70).

¹²⁹ Colomina (1995: 235-236) documenta *bovar* a Múrcia als segles XV, XVI i XVII, que estudia com un catalanisme. També Gulsoy (2001: 250) considera *boga* un valencianisme de la Canal de Navarrés.

¹³⁰ Tanmateix, la forma *crebantada* es documenta també en la llengua antiga a Torres Torres: al segle XVI *partida de la Crebantada de les Foies*, i encara l'any 1799 *partida de la Crebantada* (Martí Mestre, 1998: 66). La variant *quebrantada*, tot i que ha estat titllada de castellanisme (cf. DCVB, IX, 35), per a Casanova (1995: 1211) és un mot realment valencià, originat per una metàtesi ja antiga de *crebantada*.

catalanoparlants del País Valencià: *La Crebantada* (Marines) [668 (1-3)], *barranco de la Crebantá* (Andilla) (Moya, Alvir, 1995: 651). A Llundient, Torralba i Aranyel (Alt Millars) es recull la partida de *la Crebá*, mot que, en qualitat d'apel·latiu, hi designa una 'superficie extensa de roca o piedra viva, generalmente plana, con grietas y hendiduras profundas' (Nebot, id.);¹³¹ també a Llundient *crebadal* 'cuesta con piedras' (Alba, 1986: 120) i els topònims *fuelle de la Creva* i *masia de la Crevada* (Llundient) (Alba, 1992: 190). La forma *crebar*, del llatí CREPARE, i els seus derivats persisteix actualment sense metatitzar a Aragó i Navarra (*crebantoso*, *-a*, *crebanto*, *crebantador*, *crebantar*, *crebar*, *crebau*, *crebaza*) (Pardo Asso, 1938: 107; Iribarren, 1952: 149; Alvar, 1953: 169; Andolz, 1977: 80; DCECH, IV, 706-707; ALEANR, m. 1363; López Navarrete, 1992: 26; *Endize*, 609-610; Romanos, Sánchez, 1999: 68; Castillo, 2001: 70; Negredo, 2001-2002: 103; Moneva, 2004: 153), si bé no ens hi consta el substantiu *crebantada*,¹³² a excepció del topònim *Creventada* recollit a Sarrión (Muñoz, 1974: 54), prop de les terres valencianes.

3) A Algímia trobem les partides de *la Murta*, *el Murteral* i *les Murteres* (Martí Mestre, 1998: 100-101). *La Murta* és també una partida d'Altura (Nebot, 1991: 212); a Gàtova es registra el *barranco de la Murta* [667 (3-1)]. Aquest tipus lèxic es troba també en altres comarques castellanoaragoneses del País Valencià: A Bunyol *fuelle de la Murta* i *el Murteral* 'camp on abunden les murtes', documentat també *Morteral*¹³³ (Botella, Devís, 1986: 67; Pastor, Hermosilla, 2000: 348); en la mateixa comarca tenim *la Murta* (Xiva), *Fuelle del Murtal* (Godelleta) (Penalba, Navarro, 1997: 56), *barranco de la Murta* (Dosaigües, Iàtova, Macastre) (Penalba, Navarro, 1997: 56; Pastor, Hermosilla, 2000: 349, 353, 354). A Xella (la Canal de Navarrés): *la Murta* (Rosselló, 1986: 485, 487); també a Anna, en la mateixa comarca, *murta* 'mirto' (Martí, Aparicio, 1989: 105). A l'Alt Millars *murta*, *murtera* i *murtal* (Monzó Nogués, 1951: 227). Per a la majoria d'autors, aquests mots són d'origen català (Botella, Devís, 1986: 67; Rosselló, 1986: 485; Penalba, Navarro, 1997: 56; Pastor, Hermosilla, 2000: 349). Montoya (1995: 1053) atribueix també aquest origen als topònims *la Murta* i *las Murtas* de la regió de Múrcia. El DRAE recull *murta* com a forma secundària d'*arrayán*, però no els derivats *murtera* i *murteral*, aliens al castellà. En aquesta llengua Coromines (DCECH, IV, 88) qualifica *murta* de variant local de *mirto*.

6. Concloem recordant com la majoria de topònims compartits per les nostres dues comarques es troben també en terres aragoneses, en qualitat de topònims i d'apel·latius. Alguns arriben a altres zones peninsulars, especialment a les orientals. N'hi ha fins i tot que tenen un abast més extens en castellà. Comprovem les afinitats lèxiques entre el català i l'aragonés, moltes vegades no compartides amb el castellà general, i de les quals de amb freqüència participa també l'occità. En el cas de les comarques valencianes castellano-parlants es presenten sovint dubtes sobre l'origen de la presència d'un determinat mot o topònim comú al valencià i a l'aragonés. És possible que en molts casos actuen tots dos elements com a factors propiciadors de la seua existència en aquelles comarques. També en valencià la presència conjunta del català occidental i de l'aragonés pot haver afavorit el triomf de determinades formes. Hem de valorar així mateix la importància del contacte amb

¹³¹ L'ALPI recull amb un sentit bastant semblant *crebada* i *crebà* al Castell de Vilamalefa i Fanzara, respectivament, en la mateixa comarca (Garcia Perales, 2001).

¹³² El substantiu *quebrantada* (ni *crebantada*) tampoc no és recollit al DRAE.

¹³³ Cf. *El Morteral* (Bicorp, Montitxelvo) (cf. Mollà, 2000).

l'aragonés com a factor afavoridor de la presència o del triomf en valencià de diversos mots comuns amb els parlars hispànics. No podem oblidar tampoc els casos en què un determinat mot s'ha estés des del català a les terres aragoneses, així com els termes comuns genuïns en tots dos dominis, explicables per continuïtat d'àrea lingüística. En definitiva, sembla provar-se la importància de l'estudi conjunt i sense prejudicis del lèxic i de la toponímia catalanes i aragoneses, la qual cosa sens dubte ajudarà a conèixer millor les dues varietats lingüístiques.

Bibliografia

ALBA, Isabel. *El habla de Ludiente*. Castelló: Diputació de Castelló, 1986.

—— “Toponímia de Ludiente (Alt Millars)”. *Societat d'Onomàstica. Butlletí interior*. (1992), núm. 48, p. 187-193.

ALCAIDE BALAGUER, Lluís Vicent. “Toponímia de les delimitacions del terme de Gilet”. A: Vicenç M. ROSSELLÓ i Emili CASANOVA [eds.], *Materials de Toponímia I (Mestratge de Toponímia. 1990-1991)*. València: Denes: Universitat de València: Generalitat Valenciana, 1995. P. 327-343.

ALCAIDE i BALAGUER, Lluís Vicent; LLUESMA i ESPANYA, Josep Antoni. “Toponímia del sistema de reg de l'horta vella de Sagunt”. A: Vicenç M. ROSSELLÓ i Emili CASANOVA [eds.], *Materials de Toponímia I (Mestratge de Toponímia. 1990-1991)*. València: Denes: Universitat de València: Generalitat Valenciana, 1995. P. 345-374.

ALCALÀ Venceslada. *Vocabulario andaluz*, Jaén: Universidad de Jaén, 1998.

ALEANR = Alvar, M, LLORENTE, A; SALVADOR, G. *Atlas Lingüístico y etnográfico de Aragón, Navarra y Rioja*. Zaragoza; Madrid: Departamento de Geografía Lingüística, Institución Fernando el Católico: CSIC, 1961-1973. 12 v.

ALEPUZ MARCO, Daniel; FRANCÉS DUATO, Josep Maria. *El terme de Sagunt*. Sagunt: Associació Cultural Falla Santa Anna, 2002.

ALEZA, Milagros. *El habla de Tous*. València: Universitat de València, memòria de llicenciatura, 1980.

ALIBERT, Louis. *Dictionnaire Occitan-Français*, Toulouse: IEO, 2002.

ALVAR, Manuel (1949): *Toponimia del Alto Valle del Río Aragón*, Zaragoza: CSIC.

—— “Materiales para una dialectología bajo-aragonesa I. A propósito de la ‘Noticia del habla de Aguaviva de Aragón’, 2‘El habla de Cuevas de Cañart’”. *Archivo de Filología Aragonesa*. (1950), núm. 3, p. 181-224.

—— *El dialecto aragonés*. Madrid: Gredos, 1953.

—— *Estudios sobre el dialecto aragonés*, Zaragoza: Institución Fernando el Católico, 1973-1978. 2 v.

—— “Correspondencias léxicas entre el bearnés y el aragonés”. A: José María ENGUITA [ed.] *Jornadas de Filología Aragonesa*. Vol. 1. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, 1999. P. 11-89.

ANDOLZ, Rafael. *Diccionario aragonés*. Zaragoza: Librería General, 1977.

ARIÑO, Luis. *Repertorio de nombres geográficos*. Huesca, Zaragoza: Anubar, 1980.

ARIÑO CASTEL, José María. *La bal de Lierp. Geografía y léxico*. Huesca: Publicacions d'o Consello d'a Fabla Aragonesa, 1999.

- ARNAL IBÁÑEZ, Vicent; COLOMA FUSTER, Xavier. "Toponímia del sistema de regs de la font de la Vall de Segó". A: Vicenç M. ROSSELLÓ i Emili CASANOVA [eds.], *Materials de Toponímia I (Mestratge de Toponímia. 1990-1991)*. València: Denes: Universitat de València: Generalitat Valenciana, 1995. P. 419-430.
- ARNAL ROLDÁN, Tresa. "Toponímia de Cartirana: estudeo lingüístico". A: *Estudios y rechiras arredol d'a luenga aragonesa y a suya literatura. Autas d'a I Trobada*, Huesca: Instituto de Estudios Altoaragoneses, 1999. P. 215-227.
- ARNAL PURROY, Mª Luisa. "El tratamiento de Ge,i-, I- iniciales en el territorio aragonés". A: *Actas del III Congreso Internacional de Historia de la Lengua Española*. Madrid: Arcolibros, 1996. P. 81-101.
- . *Diccionario del habla de la Baja Ribagorza occidental (Huesca)*, Zaragoza: Gara d'Edicions: Institución Fernando el Católico, 2003.
- Autoridades = Real Academia Española: *Diccionario de Autoridades*, Madrid, Gredos, 1984.
- BADIA i MARGARIT, Antoni. *El habla del Valle de Bielsa (Pirineo aragonés)*. Barcelona: CSIC, 1950.
- BADIA i MARÍN, Vicent "La toponímia enguerina parla valencià". A: *Actes del Catorzè Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica (Segon d'Onomàstica Valenciana)*. Vol. 2. València: Generalitat Valenciana, , 1991. P. 551-553.
- BARBERÁ ALBALAT, F.V. "Algunas voces de Vall de Almonacid (Castellón)", *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*. (1962), núm. 28, p. 245-257.
- BARTSCH, Karl. *Chrestomatie provençale accompagnée d'une grammaire et d'un glossaire*. D'après la 2e édition de 1868 augmentée et réfondue entièrement, Raphèlès-Arles : Marcel Petit, 1978.
- BELTRAN i CALVO, Vicent. *El parlar de Benissa*. Alacant: Instituto de Cultura Juan Gil-Albert, 1997.
- BENÍTEZ MARCO, Mª Pilar. *L'ansotano. Estudio del habla del Valle de Ansó*. Zaragoza: Gobierno de Aragón 2001.
- BERNAT, Jesús. "Recull toponímic del Cap de Terme (Atzeneta del Maestrat)". A: Vicenç M. ROSSELLÓ i Emili CASANOVA [eds.], *Materials de Toponímia. (Mestratge de Toponímia. 1990-1991)*. Vol. 1. València: Denes: Universitat de València: Generalitat Valenciana, 1995. P. 459-478.
- . "Abundancia i sufixació: -ar i -al en el relleu". A: en Emili CASANOVA, Lluís R. VALERO [eds.]: *XXIX Col·loqui de la Societat d'Onomàstica*. Teulada: Denes, 2003. P. 73-92.
- BERRAONDO, Mª Jesús. "Voces aragonesas de Obón (Teruel)", *Rolde*. (1985), núm. 31-32, p. 8-10.
- BIARNÈS, Carmel. "La Vall de l'Ebre i l'aproximació a la toponímia del País Valencià". A: *Xé Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica. 1er d'Onomàstica Valenciana*. València: Generalitat Valenciana, 1986. P. 47-57.
- BLAS GABARDA, Fernando; ROMANOS HERNANDO, Fernando. *El aragonés de Baixo Peñas*. Zaragoza: Gara d'Edicions, 2005.
- BLASCO, Ana Cristina; SÁNCHEZ, Manuel; GURRÍA, Alejandro. *Tradición oral y habla de Ballibasa*. Huesca: Comarca Alto Gállego, 2005.
- BODOQUE, Anselm; PÉREZ, Aigües Vives. "La toponímia de la Vall d'Aigües Vives". A: Vicenç M. ROSSELLÓ i Emili CASANOVA [eds.]: *Materials de Toponímia*

- (*Mestratge de Toponímia*. 1990-1991). Vol. 1. València: Denes: Universitat de València: Generalitat Valenciana, 1995. P. 671-711.
- BORJA CORTIJO, Helios. "El catalán y el aragonés en el Segorbe de principios del siglo XV", *ICAP*. (1999), núm. 9, p. 33-44.
- *Història d'Algímia*, Algímia: Ajuntament, 2001.
- BOTELLA, Rosa; DEVÍS, Mª Jesús. "Toponímia de Bunyol". A: *Xé Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica*. 1er d'Onomàstica Valenciana. València: Generalitat Valenciana, 1986. P. 58-73.
- BRIZ, Antonio. *El hablar de la comarca de Requena-Utiel*. València: Generalitat Valenciana 1991.
- "Sobre la sufijación en toponímia (el caso de la Plana de Utiel)". A: *Materials de Toponímia*. Vol. 2. València: Denes, 1995. P. 825-846.
- BRU i VIDAL, Santiago. "Contribució a l'estudi de la toponímia aràbiga del Camp de Morvedre". A: *Xé Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica*. 1er d'Onomàstica Valenciana. València: Generalitat Valenciana, 1986. P. 416-419.
- "Toponímia urbana de l'antic Morvedre". A: *Miscel·lania d'homenatge a Enric Moreu-Rey*. Vol. 1. Barcelona: PAM, 1988. P. 295-307.
- CABANES, Vicent; SANTAMARIA, Vicent J. "Toponímia de Cocentaina". A: Emili CASANOVA i Vicenç M. ROSSELLÓ [eds.]: *Congrés Internacional de Toponímia i Onomàstica Catalanes*. València: Universitat de València, 2002. P. 209-218.
- CALERO LÓPEZ DE AYALA, José Luis. *El habla de Cuenca y su Serranía*. Cuenca: Excma. Diputación Provincial de Cuenca, 1981.
- CALLADO GARCÍA, Antonio. *Repertorio de nombres geográficos*. Valencia: Anubar, 1974.
- CASANOVA, Emili. "Onomàstica històrica d'Agullent". A: *Agullent: 1585-1985*. IV Centenari de la Segregació Jurídica d'Agullent d'Ontinyent. Ontinyent: Caixa d'Estalvis d'Ontinyent, 1985. P. 99-124.
- "Toponímia oronímica i repartició semàntica". A: *Actes del Catorzè Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica (Segon d'Onomàstica Valenciana)*. València: Generalitat Valenciana, 2, 1991. P. 569-586.
- "La toponímia d'origen castellà: una proposta". A: Vicenç M. ROSSELLÓ i Emili CASANOVA [eds.], *Materials de Toponímia (Mestratge de Toponímia*. 1990-1991). Vol. 2. València: Denes: Universitat de València: Generalitat Valenciana, 1995. P. 1207-1215.
- "La frontera lingüística castellano-catalana en el País Valenciano". *Revista de Filología Románica*. (2001), núm. 18, p. 213-260.
- "Què té el valencià d'aragonés? Particularitats del valencià a causa de l'aragonés". A: *Actas del V Congreso Internacional de Historia de la Lengua Española*. Madrid: Gredos, 2002 b. P. 1661-1677.
- "Llengües en contacte a l'Edat Mitjana al Regne de València: el cas de l'aragonés i del castellà". A: *Les claus del canvi lingüístic*, Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 2002 a. P. 135-159.
- "Aragón en el ALPI". A: *III Trobada d'estudios e rechiras arredol d'a luenga aragonesa e a suya literatura*. Autas. Huesca: Instituto de Estudios Altoaragoneses, 2003. P. 21-94.

- CASTÁN ESTEBAN, José Luis. "La influencia de la trashumancia aragonesa en la onomástica valenciana". A: Emili CASANOVA i Vicenç M. ROSSELLÓ [eds.], *Congrés Internacional de Toponímia i Onomàstica Catalanes*. València: Universitat de València, 2002. P. 15-38.
- CASTILLO, Amparo. *Recuerdos y costumbres de Matet*. Segorbe: Tenas, 1997.
- . *Costumbres de Matet. II*. Segorbe: Tenas, 2001.
- CASTILLO SEAS, Fabián. *Bocabulario de l'aragonés d'Alquezra y lugars d'a redolada*. Huesca: Publicacions d'o Consello d'a Fabla Aragonesa, 2001.
- CHACÓN BERRUGA, Teudiselo. *El habla de la Roda de La Mancha*. Albacete: Instituto de Estudios Albacetenses, 1981.
- CHINER GIMENO, Jaime J. *Navajas y su carta puebla (1610-1776)*. Segorbe: Tenas, 1993.
- CLIMENT DE BENITO, Jaume. *Toponímia dels pobles valencians. Ibi. L'Alcoià*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2004.
- COLOMINA, Jordi. *L'alacantí. Un estudi sobre la variació lingüística*. Alacant: Institut d'Estudis Juan Gil-Albert, 1985.
- . "La influència del català sobre el castellà del Regne de Múrcia (segles XIII-XVII)". A: Jordi COLOMINA i CASTANYER [ed.], *Llengües en contacte als regnes de València i de Múrcia (segles XIII-XV)*. Alacant: Universitat d'Alacant, 1995. P. 221-275.
- CORDE = Real Academia Espanyola: Banco de Datos (CORDE) [en línia] *Corpus diacrónico del español*. <http://www.rae.es>
- COROMINES, J. *Estudis de toponímia catalana*. Barcelona: Barcino, 1965-1970. 2 v.
- CRUZ OROZCO, Jorge. "Huellas del comercio de la nieve en la toponimia de las provincias de Castellón y Valencia". A: *Xé Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica. 1er d'Onomàstica Valenciana*. València: Generalitat Valenciana, 1986. P. 101-110.
- DCECH = COROMINES, J. *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*. Madrid: Gredos, 1980-1991. 6 v.
- DCVB = ALCOVER, A.M.; MOLL, F.deB. *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Palma de Mallorca: Moll, 1988. 10 v.
- DECat = COROMINES, J. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial, 1980-2001. 10 v.
- DOMINGUES i BENLLOC, Joan. *Toponímia dels pobles valencians. Benaguasil. El Camp de Túria*. València: Generalitat Valenciana, 1997.
- Diccionari valencià*. València: Bromera: Generalitat Valenciana, 1995.
- DRAE = Real Academia Española. *Diccionario de la lengua española*. Madrid: Espasa-Calpe, 2001.
- Endize de bocables de l'aragonés*, enfilador Francho NAGORE. Huesca, Instituto de Estudios Altoaragoneses, 1999.
- ENGUITA, José María. "Aragón en la Edad Media: un bosquejo lingüístico". A: *I Curso sobre Lengua y Literatura en Aragón (Edad Media)*. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, 1991.
- ESCRIG, Josep. *Diccionario valenciano-castellano*. València: J. Ferrer d'Orga, 1851.

- ESTEVE i BRU, Josep Lluís. *Camp de Morvedre. Projecte europeu dinamització del valencià a Sagunt i la comarca Camp de Morvedre*. escala: 1/30.000, [document cartogràfic]. València: Gabinet de Promoció del Valencià, Ajuntament de Sagunt, 1998.
- FERNÁNDEZ, Pilar. "El habla de Pina de Montalgrao", *ICAP*. (1998), núm. 7, p. 57-80.
- FERNÁNDEZ CÁNCER, Arturo. "Bocabulario d'Alloza (Baxo Aragón), con os suyos modismos más usuales", *Fuellas*. (1992), núm. 89, p. 15-20.
- FERRANDO i MURIA, Aureli. "Aproximació a la toponímia de Culla". A: CASANOVA, Emili; VALERO, Lluís R. [eds.], *XXIX Col·loqui de la Societat d'Onomàstica*. València: Denes, 2003. P. 305-323.
- FORÉS, Josep. "Moviments demogràfics i canvis toponímics (ss. XVII i XVIII) al terme municipal de Catadau (la Ribera Alta)". A: Vicenç M. ROSSELLÓ i Emili CASANOVA [eds.], *Materials de Toponímia (Mestratge de Toponímia. 1990-1991)*. Vol. 1. València: Denes: Universitat de València: Generalitat Valenciana, 1995. P. 259-271.
- FORT CAÑELLAS, María Rosa. *Léxico romance en documentos medievales aragoneses (siglos XI y XII)*. Zaragoza: Gobierno de Aragón, 1994.
- FRAGO, Juan A. "La lexicología aragonesa en sus aspectos diacrónico y sincrónico", *Archivo de Filología Aragonesa*. (1976), núm. 18-19, p. 39-52.
- "Sobre el léxico aragonés. Datos para el estudio de su frontera con el del catalán noroccidental a mediados del siglo XV". A: *Actes del Cinqué Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Barcelona: PAM, 1980 a. P. 405-440.
- *Toponímia del Campo de Borja. Estudio lexicológico*. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, 1980 b.
- "Toponímia navarroaragonesa del Ebro (IV): Orónimos", *Archivo de Filología Aragonesa*. (1982), núm. 30-31, p. 23-61.
- "Toponímia navarroaragonesa del Ebro (V): Yermos y pastizales", *Archivo de Filología Aragonesa*. (1986), núm. 37, p. 89-119.
- "Toponímia navarroaragonesa del Ebro (VI): Fauna", *Archivo de Filología Aragonesa*. (1987), núm. 39, p. 55-88.
- GARCÉS, María Pilar. "Vocablos dialectales relacionados con la naturaleza del terreno", *Epos*. (1987), núm. 3, p. 139-153.
- GARCÉS, Agliberto. *Fraseología de habla popular aragonesa*. Huesca: Publicaciones d'o Consello d'a Fabla Aragonesa, 2002.
- GARCÍA DE DIEGO, Vicente. "Caracteres fundamentales del aragonés", *Archivo de Filología Aragonesa*. (1990), núm. 44-45, p. 231-254.
- GARCIA OSUNA, Antoni. "Toponímia en els «tasación y salario de los vehedores» d'Algimia d'Almonesir de 1670 i 1843: canvis i pervivències". A: Joan F. MATEU i Emili CASANOVA [eds.], *Estudis de Toponímia Valenciana en honor de Vicenç M. Rosselló i Verger*. València: Denes, 2000. P. 157-181.
- GARCIA PERALES, Vicent-Ferran. *Atlas Lingüístico de la Península Ibérica (ALPI)*. Edició i estudi del País Valencià. Tesi doctoral. València: Universitat de València, 2001. 4 v.
- GARCÍA ROJO, Iván. "Aproximació a la toponímia menor de Peñalén (Alto Tajo)". A: CASANOVA, Emili; VALERO, Lluís R. [eds.], *XXIX Col·loqui de la Societat d'Onomàstica*. València: Denes, 2003. P. 367-383.

- GARCIA SEMPÈRE, Marinela. "Toponímia a la partida de Bacarot". A: *Actes del Catorzè Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica (Segon d'Onomàstica Valenciana)*. Vol. 2. València: Generalitat Valenciana, 1991. P. 434-443.
- GARCÍA SORIANO, Justo. *Vocabulario del dialecto murciano*. Madrid: C. Bermejo, 1932.
- GARGALLO, José Enrique. "Problemes en la interpretació d'algunes afinitats lèxiques entre el valencià i els parlars «xurros»". A: *Actes del Setè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Barcelona: PAM, 1986. P. 647-658.
- . *Una encrucijada lingüística entre Aragón, Valencia y Castilla. El Rincón de Ademuz*, tesi doctoral. Barcelona: Universidad Central de Barcelona, 1987.
- GIMÉNEZ BETRÁN, Ana. "Bellas aportacions a la toponímia d'Aratorés". A: *Estudios y rechiras arredol d'a luenga aragonesa y a suya literatura. Autas d'a I Trobada*. Huesca: Instituto de Estudios Altoaragoneses, 1999. P. 241-248.
- GIRALT LATORRE, Javier. "Toponímia, lèxic dialectal i varietats de frontera a l'Aragó catalanòfon". A: Emili CASANOVA i Vicenç M. ROSSELLÓ [eds.], *Congrés Internacional de Toponímia i Onomàstica Catalanes*. València: Universitat de València, 2002. P. 745-760.
- GISPERT MACIÁN, Luis. *Por tierras del Alto Palancia*. València: Marí Montañana, 1995.
- GOICOECHEA, Cesáreo. *Vocabulario riojano*. Madrid: Anejos del Boletín de la Real Academia Española, 1961.
- GÓMEZ CASAÑ, Rosa. *Aproximación a la historia lingüística del Alto Palancia entre los siglos XIII y XVI*. Segorbe: Excmo. Ayuntamiento de Segorbe, 1988.
- GÓMEZ CASAÑ, Rosa; MARTÍN PÉREZ, Luis Ramón. "Sobre los nombres de las corralizas de ganado de Jérica". A: CASANOVA, Emili; VALERO, Lluís R. [eds.], *XXIX Col·loqui de la Societat d'Onomàstica*. València: Denes, 2003. P. 401-410.
- GÓMEZ MOLINA, José Ramón. *Toponímia dels pobles valencians. La Yesa. La Serranía*. València: Generalitat Valenciana, 2000.
- GÓMEZ ORTÍN, Francisco. *Vocabulario del Noroeste murciano*. Múrcia: Consejería de Cultura, Educación y Turismo, 1991.
- GRAU i ESCRIBIELLA, A. "Cartes de repoblació castellonenques de la casa de Medinaceli. Geldo, Fanzara, Suera, Castro-Fondeguilla i els llocs de la Serra d'Eslida", *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*. (1994), núm. 70, p. 153-195.
- GRUP CULTURAL LA TELLA *Vall de Segó*. Escala: 1/12.500, [document cartogràfic]. València: [...], 1981.
- GUERRERO CAROT, Francisco J.; CORBALÁN de CELIS, Juan. *Repoblar para vivir. Sot de Ferrer. Un ejemplo de repoblamiento en el Alto Palancia (ss. XIV-XVIII)*. Segorbe: Ayuntamiento de Sot de Ferrer, 2002.
- GUILLÉN CALVO, Juan José. *Toponímia del Valle de Tena*. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, 1981.
- GUILLÉN GARCÍA, José. *El habla de Orihuela*. Alicante: Publicaciones del Instituto de Estudios Alicantinos, 1974.
- GUINOT, Enric. *Els fundadors del Regne de València*. València: 3 i 4, 1999.
- GUIRAU, Alfons. "Toponímia de l'Albufera de València". A: *Materials de Toponímia*. Vol. 2. València: Denes, 1995. P. 1149-1205.
- GULSOY, Joseph. *Estudis de filologia valenciana*. València: Universitat de València, 2001.
- IBORRA LERMA, José Manuel. *Realengo y señorío en el Camp de Morvedre*. Sagunto: Publicaciones de la Caja de Ahorros y Socorros de Sagunto, 1981.

- ICV = Institut Cartogràfic Valencià: CV 10. 639, 640, 668. Escala: 1/10.000, [documents cartogràfics] València.
- IRIBARREN, José María. *Vocabulario navarro*. Pamplona: Diputación Foral de Navarra, 1952.
- IVARS, Joan. *Els noms de lloc i de persona de Dénia*. Alacant: Institut de Cultura Juan-Gil-Albert, 1995.
- JULIÁN ROCHELA, Carlos. *El habla de la Iglesuela del Cid (Teruel)*. Zaragoza: Mira, 1998.
- LAFOZ RABAZA, Herminio. *Colección diplomática de Santa Maria la Mayor de Calatayud*. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, 2000.
- LAMARCA, Lluís (1839): *Ensayo de un diccionario valenciano-castellano*, València.
- LANAU CORONAS, Carmen. "Bocables de Guaso (Sobrarbe) y a suya redolada", *Luenga & fablas*. (2001-2002), núm. 5-6, p. 35-50.
- LEDESMA, María Luisa. *Cartas de población del Reino de Aragón en los siglos medievales*. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, 1991.
- LESPY, Vastin; RAYMOND, Paul. *Dictionnaire Béarnais ancien et moderne*. Réimpression de l'édition de Montpellier, 1887. Genève: Slatkine Reprints, 1970. 2 v.
- LLATAS, Vicente. *El habla del Villar del Arzobispo*. Valencia: Institución Alfonso el Magnánimo, 1959. 2 v.
- LLOMBART, Constantí. *Diccionario valenciano-castellano*. Valencia: Pascual Aguilar, 1887.
- LLUCH ARNAL, Emilio. "Unas notas sobre la toponimia del término de Náquera", *Anales del Centro de Cultura Valenciana*. (1944), núm. 12, p. 222-232.
- LLUECA I ÚBEDA, Emilio. *Introducció a la toponímia del terme municipal de la vila de Benavites*. Benavites: Edicions de l'Ajuntament de la vila de Benavites, 1997.
- LOMBARTE I ARRUFAT, Desideri. *600 anys de toponímia a la vila de Pena-roja*. Calaceit: Xarxa Cultural, 1990.
- LÓPEZ, Claudio. *Sustrato catalán en el habla de Chiva*, Xiva: Casa de Cultura, 1996.
- LÓPEZ, José Ignacio; MONTANER, Mª Dolores. *Bocabulario de Plasenzia (Sotonera)*. Huesca: Publicazions d'o Consellod'a Fabla Aragonesa 2000.
- LÓPEZ NAVARRETE, Rafael. *El habla de Sarrión*. Barcelona: Gregorio López Navarrete, 1992.
- MAJANCOSSES, Carles. "Toponímia antiga de Torrent". A: *IV Col·loqui d'Onomàstica Valenciana. XXI Col·loqui de la Societat d'Onomàstica*. Ontinyent: Denes, 1997. P. 645-651.
- MARTÍ CORONADO, José. *Un paseo por Chóvar*. Godella: José Martí Coronado, 1998.
- *La villa de Azuébar*. Sierra de Espadán. Azuébar: Excmo. Ayuntamiento de la Villa de Azuébar, 2001.
- MARTÍ GADEA, Joaquim. *Diccionario valenciano-castellano*. València: José Canales Romà, 1891.
- MARTÍ MESTRE, Joaquim. *Toponímia actual i pretèrita de la Baronia de Torres Torres: Algímia, Torres Torres i Alfara*. Algímia de la Baronia: Ajuntament, 1998.
- "Toponímia d'Algar (Camp de Morvedre)", *Braçal*. (2000 a), núm. 20, p. 159-186.
- "La toponímia del Camp de Morvedre en l'Onomasticon Cataloniae de Joan Coromines", *Braçal*. (2000 b), núm. 21-22, p. 65-111.

- MARTÍN DE LAS PUEBLAS, Jesús. “Aproximación a la toponimia de Castejón de Sos (Huesca)”. A: *Estudios y rechiras arredol d’a luenga aragonesa y a suya literatura. Autas d’a II Trobada*. Huesca: Instituto de Estudios Altoaragoneses, 2001. P. 207-216.
- MARTÍN DE LAS PUEBLAS, Jesús; HIDALGO, María Asunción. *Toponimia de Ribagorza. Municipio de Chía*, Lleida: Milenio 2003.
- . *Toponimia de Ribagorza. Municipio de Sahún*. Lleida: Milenio 2003 a.
- MARTÍN PARDOS, Migalánchel. “Lesico de Pancrudo”, *Ruxiada*. (1994), núm. 18-19-20, p. 1-58.
- MARTINES, Josep. *El diccionario valenciano de Josep Pla i Costa (1817-1890)*. Alacant: Institut de Cultura Juan Gil-Albert, 1998.
- . “Una familia léxica conflictiva?: *Saga*, *+sagar*, *assagar* (?) I *assagador* o *assegador*”, *Societat d’Onomàstica. Butlletí interior*. (2000), núm. 82, p. 115-133.
- . “L’aragonés i el lèxic valencià. Una aproximació”, *Caplletra*. (2002), núm. 32, p. 157-201.
- MARTÍNEZ SEVILLA, José. *¡Ira chacha! El lenguaje de Ayora y su anécdota*. Ayora: 1976.
- MARTÍNEZ RUÍZ, Antonio. *Vocabulario bilingüe aragonés-castellano y castellano-aragonés*. Huesca: Publicacions d’o Consello d’a Fabla Aragonesa, 2002.
- MERCADAL ANDRÉS, Manuel. *Vocabulario de la Sexma de la Honor de Huesa del Común (Teruel)*. *Cuadernos de Aragón*, núm. 30. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, 2004.
- MIGUEL BALLESTÍN, Pascual. “El habla de Gallocanta, una realidad viva”, *Xiloca*. (1989), núm. 3, p. 201-242.
- MILLO i ANTICH, Dolors. “Toponímia rural de l’Alcúdia (Classificació semàntica)”. A: *IV Col·loqui d’Onomàstica Valenciana. XXI Col·loqui de la Societat d’Onomàstica*. Ontinyent: Denes, 1997. P. 705-734.
- MISTRAL, Frédéric. *Lou Tresor d’ou Felibrige*. Raphèle-lès-Arles: Marcel Petit, 1979.
- MOLINER, María. *Diccionario del uso del español*. Madrid: Gredos, 1966. 2 v.
- MOLLÀ I VILLAPLANA, María Teresa. *Toponímia dels pobles valencians. Anna y Chella. La Canal de Navarrés*. València: Generalitat Valenciana, 2000 a.
- . *Toponímia dels pobles valencians. Bicorp. La Canal de Navarrés*. València: Generalitat Valenciana, 2000 b.
- . *Toponímia dels pobles valencians. Enguera. La Canal de Navarrés*. València: Generalitat Valenciana, 2001.
- MONEVA Y PUYOL, Juan. *Vocabulario de Aragón*. Zaragoza: Xordica Editorial, 2004.
- MOSTOLAY, Chesús de. *El aragonés en el Somontano de Barbastro*. Zaragoza: Aneto, 2007.
- MONTOYA, Brauli. “Toponímia d’estrat. El cas del català a Múrcia”. A: Vicenç M. ROSSELLÓ i Emili CASANOVA [eds.], *Materials de Toponímia (Mestratge de Toponímia. 1990-1991)*. Vol. 1. València: Denes: Universitat de València: Generalitat Valenciana, 1995. P. 1035-1059.
- MONZÓ NOGUÉS, Andrés. “El Mijares y el mijarense”, *Anales del Centro de Cultura Valenciana*. (1951), núm. 19, p. 41-65, 93-129, 187-249.
- MOTT, Brian. *Diccionario etimológico chistabino-castellano, castellano-chistabino*. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, 2000.

- MOYA, Josep A. "Toponímia de les Alcubles". A: Vicenç M. ROSSELLÓ i Emili CASANOVA [eds.], *Materials de Toponímia (Mestratge de Toponímia. 1990-1991)*. Vol. 1. València: Denes: Universitat de València: Generalitat Valenciana, 1995. P. 599-616.
- MOYA, Josep A.; ALVIR, Jordi V. "Aproximació a la toponímia d'Andilla". A: Vicenç M. ROSSELLÓ i Emili CASANOVA [eds.], *Materials de Toponímia (Mestratge de Toponímia. 1990-1991)*. Vol. 1. València: Denes: Universitat de València: Generalitat Valenciana, 1995. P. 617-657.
- MUÑOZ GARRIDO, Vidal. *Repertorio de nombres geográficos*. Teruel. Valencia: Anubar, 1974.
- MUT, Josep Enric. "Toponímia de Guadassuar. Del segle XIII a l'època moderna". A: Vicenç M. ROSSELLÓ i Emili CASANOVA [eds.], *Materials de Toponímia (Mestratge de Toponímia. 1990-1991)*. Vol. 1. València: Denes: Universitat de València: Generalitat Valenciana, 1995. P. 309-325.
- NAGORE, Franchó. "Notas para una caracterización lingüística del aragonés", *Caplletra*. (2002), núm. 32, p. 13-33.
- *El aragonés del siglo XIV según el texto de la Crónica de San Juan de la Peña*, Huesca: Instituto de Estudios Altoaragoneses, 2003.
- NEBOT CALPE, Natividad. "Germanismos y arabismos en el habla castellano-aragonesa del Alto Mijares y del Alto Palancia (Castellón)", *Archivo de Filología Aragonesa*. (1983), núm. 32-33, p. 47-99.
- "Léxico referente al tiempo, a los accidentes geográficos, a la naturaleza del suelo y agricultura del alto Mijares y del alto Palancia (Castellón)", *Archivo de Filología Aragonesa*. (1986), núm. 38, p. 123-185.
- *Toponimia del Alto Mijares y del Alto Palancia. Estudio etimológico*, Castelló: Diputació de Castelló, 1991.
- NEGREDO, Marco. "O hablar de Fuenferrada (Cuencas mineras zentrals)", *Luenga & fablas*. (2001-2002), núm. 5-6, p. 87-148.
- OnCat = Cormines, Joan *Onomasticon Cataloniae*, Barcelona, Curial, 1994-1997. 8 v.
- ORTUÑO, Miguel; ORTÍN, Carmen. *Diccionario del habla de Yecla*. Yecla: Excm. Ayuntamiento de Yecla, 1999.
- PALAT, Simin. *Dictionnaire du Béarnais et du Gascon modernes*. Paris: Editios du Centre de la Recherche Scientifique, 1974.
- PASTOR, Manuel; HERMOSILLA, Jorge. "Valencianismes en la toponímia de la «Hoya de Buñol»". A: Joan F. MATEU i Emili CASANOVA [eds.], *Estudis de Toponímia Valenciana en honor de Vicenç M. Rosselló i Verger*. València: Denes, 2000. P. 339-361.
- PENALBA, Teresa; NAVARRO, Andrés. "Aproximación a la historia del habla de la Hoya de Buñol-Chiva", *Revista de Estudios Comarcales Hoya de Buñol-Chiva*. (1997), núm. 2, p. 35-58.
- PERAIRE, Joan. "Aproximació a la toponímia històrica de la Tinença de Culla (segles XVI-XVII)", *Societat d'Onomàstica. Butlletí interior*. (1992), núm. 48, p. 115-157.
- PERAIRE, Joan. *Toponímia dels pobles valencians. Vilar de Canes. L'Alt Maestrat*. València: Generalitat Valenciana 2001.
- PÉREZ ALBIAC, Chusé Luis. "L'aragonés en Caspe (Baxo Aragón)", *Fuellas*. (1989), núm. 72, p. 13-16.

- PÉREZ PIQUER, Aigües Vives. "El Realenc de Carcaixent". A: Joan F. MATEU i Emili CASANOVA [eds.], *Estudis de Toponímia Valenciana en honor de Vicenç M. Rosselló i Verger*. València: Denes, 1995. P. 363-392.
- PÉREZ RODRÍGUEZ, José M^a. "Repoblación del Valle de Almonecir tras la expulsión de los moriscos en 1609", *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*. (1982), núm. 58, p. 227-238.
- PONSODA, Joan J. "Les llengües dels mudèjars i dels repobladors al comtat de Cocentaina al segle XIII". A: Jordi COLOMINA i CASTANYER [ed.], *Llengües en contacte als regnes de València i de Múrcia (segles XIII-XV)*. Alacant: Universitat d'Alacant, 1995. P. 115-133.
- PORRAS, Encarna; TERRADO, Javier; VÁZQUEZ, Jesús. *Toponimia de Ribagorza. Municipio de Perarrúa*. Lleida: Milenio 2003.
- POTTIER, Bernard. "Etude lexicologique sur les Inventaires aragonais", *Vox Hispanica*. (1948-1949), núm. 10, p. 87-219.
- PUCHOL PÉREZ, Joan V. "Toponímia de Guadassuar: les partides rurals". A: *Miscel·lània Moreu-Rey*, 3, Barcelona: PAM, 1988. P. 85-111.
- QUILIS, Antonio. "El habla de Albacete (contribución a su estudio)", *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*. (1960), núm. 16, p. 413-442.
- QUINTANA, Artur. "El aragonés residual del bajo valle del Mezquín", *Archivo de Filología Aragonesa*. (1976), núm. 18-19, p. 53-86.
- RICÓS VIDAL, Amparo. "Aspectos generales de la toponímia del Valle de Cofrentes". A: *IV Col·loqui d'Onomàstica Valenciana. XXI Col·loqui de la Societat d'Onomàstica*. Ontinyent: Denes, 1997. P. 907-926.
- RÍOS GARCÍA, Isabel. *El habla de Sot de Ferrer*. Castelló: Diputació de Castelló, 1989.
- ROCA I ALBALAT, Joaquim. *Toponímia dels pobles valencians. Albocàsser. L'Alt Maestrat*. València: Generalitat Valenciana, 2001.
- RODÉS, Franchó; MAZA, Paquita; GAVÍN, Gonzalo. *Bocabulario monegrino*. Huesca: Publicacions d'o Consello d'a Fabla Aragonesa, 2005.
- RODRIGO ALFONSO, Carles. "Toponímia i territori a la Puebla de San Miguel". A: Joan F. MATEU i Emili CASANOVA [eds.], *Estudis de Toponímia Valenciana en honor de Vicenç M. Rosselló i Verger*. València: Denes, 2000. P. 421-430.
- ROHLFS, Gerhard. *Le gascon. Études de philologie pyrénéenne*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1977.
- . *Diccionario dialectal del Pirineo aragonés*. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, 1985.
- ROIG BARRIOS, Agustí. "Toponímia rural del terme de Guadassuar". A: *Crónica de la XIX Asamblea de Cronistas Oficiales del Reino de Valencia*. València: 1994. P. 273-287.
- ROMÁN DEL CERRO, Juan Luis; EPALZA, Mikel de. *Toponimia mayor y menor de la provincia de Alicante. Listado por municipios*. Alicante: Publicaciones de la Caja de Ahorros Provincial, 1983.
- ROMANOS HERNANDO, Fernando. "Aragonés ribagorzano: lesico emplegau en a obra de Pablo Recio", *Luenga & Fablas*. (2000), núm. 4, p. 29-89.
- . *Al límite. La pervivencia del aragonés en las comarcas del norte de Zaragoza*. Zaragoza: Diputación de Zaragoza, 2003.

- ROMANOS HERNANDO, Fernando; SÁNCHEZ PITARCH, Fernando. *L'aragonés de A Fueba. Bocabulario y notas gramaticals*. Huesca: Publicacions d'o Consello d'a Fabla Aragonesa, 1999.
- ROS, Carles. *Diccionario valenciano-castellano*, Valencia: 1764.
- ROSSELLÓ VERGER, Vicenç M. "La frontera lingüística del Caroig i la Canal de Navarrés a la llum de la toponímia". A: *Xé Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica. 1er d'Onomàstica Valenciana*. València: Generalitat Valenciana, 1986. P. 482-494.
- RUBIO VELA, Agustín. "Valencia y los aragoneses en la Baja Edad Media: la ruta del trigo", *Caplletra*, 32. (2002), p. 95-110.
- SALVADOR, Gregorio. "Aragonesismos en el andaluz oriental". *Archivo de Filología Aragonesa*. (1953), núm. 5, p. 143-165.
- SÁNCHEZ, Vicente. *Vocabulario para andar por Cheste*. València: Excmo. Ayuntamiento: Caja Rural de Cheste, 1998.
- SÁNCHEZ DOMINGO, Vicente. *Ensayo geográfico, histórico y sociológico*. Gátova (Castellón). Gátova: Ayuntamiento de Gátova, 1984.
- SÁNCHEZ LÓPEZ, Ignacio. "Vocabulario de la comarca de Medina del Campo", *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*. (1966), núm. 22, p. 240-303.
- SANCHIS GUARNER, Manuel. *Introducción a la historia lingüística de Valencia*. Valencia: Institución Alfonso el Magnánimo, 1949.
- "Las hablas del Alto Mijares y Fanzara (Provincia de Castellón)", *Boletín de la Real Academia Española*. (1967), núm. 47, 1, p. 201-212.
- SEBASTIÁN FABUEL, Vicent. "Toponímia de la Baronia de Xulilla. La Serrania". A: *Actes del Catorzè Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica (Segon d'Onomàstica Valenciana)*. Vol. 2. València: Generalitat Valenciana, 1991. P. 499-504.
- "Toponímia de la Serrania: el mapa topogràfic". A: *IV Col·loqui d'Onomàstica Valenciana. XXI Col·loqui de la Societat d'Onomàstica*. Ontinyent: Denes, 1997. P. 1041-1066.
- SEGURA I LLOPES, Josep Carles. *Estudi lingüístic del parlar d'Alacant*. Alacant: Institut de Cultura Juan Gil-Albert, 1996.
- *El parlar d'Elx a estudi: aproximació a una descripció*, Elx: Ajuntament d'Elx, 1998.
- SELFÀ SASTRE, Moisés. *Toponímia del Valle Medio del Ésera (Huesca)*. Lleida: Pagès Editors, 2003.
- SERNA, José S. *Cómo habla La Mancha. Diccionario manchego*. Albacete: Cervantes, 1983.
- SESMA, J. Ángel; LÍBANO, Ángeles. *Léxico del comercio medieval en Aragón (siglo XV)*. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, 1982.
- SOLER BETÉS, Amparo-Ángeles. *Replega de bocabulario de Ballobar*. Huesca: Publicacions d'o Consello d'a Fabla Aragonesa, 2004.
- SOLER GARCÍA, José María. *Diccionario villenero*. Alacant: Instituto de Cultura Juan Gil-Albert, 1993.
- SOLSONA BENAGES, F. Javier. *Estudio toponímico del término municipal de Puertomingalvo (Teruel)*. Castelló de la Plana: Universitat Jaume I, 2001.
- SOTO LÓPEZ, Alberto. *Sustrato catalán en el habla del Bajo Segura*. Alicante: Instituto Alicantino de Cultura Juan Gil-Albert 2002.

- TERRADO, Xavier. *La lengua de Teruel a fines de la Edad Media*. Terol: Instituto de Estudios Turoloenses, 1991.
- *Toponímia de Betesa*. Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1992.
- *Els noms de lloc de la Vall de Boí*. Lleida, Pagès editors, 2002.
- TOMÁS ARIAS, Chabier. *El aragonés del biello Sobrarbe*. Huesca: Instituto de Estudios Altoaragoneses, 1999.
- TORRES FORNÉS, Cayetano. *Sobre voces aragonesas usadas en Segorbe*, Valencia: 1903.
- TPV = *Toponímia dels pobles valencians*. València: Generalitat Valenciana (versió informàtica).
- TUDÓN PRESAS, Rafael. "Características del habla de la población [El Toro]", *ICAP*. (1999), núm. 8, p. 174-179.
- VÁZQUEZ OBRADOR, Jesús. "Toponimia de Rodellar", *Archivo de Filología Aragonesa*, 36-37. (1985), p. 623-660.
- "Pervivencia de apelativos de la flora y de la fauna en la toponimia de Sobremonte (Huesca)". *Archivo de Filología Aragonesa*. (1989), núm. 42-43, p. 149-172.
- "Aportaciones de las lenguas prerromanas a la conformación del aragonés", *Caplletra*, 32. (2002 a), p. 35-51.
- *Nombres de lugar de Sobrepuerto. Análisis lingüístico*. Huesca: Comarca Alto Gállego, 2002 b.
- VÁZQUEZ OBRADOR, Jesús. *Toponimia de Ribagorza. Municipio de Capella*. Lleida: Milenio, 2003 a.
- *Toponimia de Ribagorza. Municipio de Estadilla*. Lleida: Milenio, 2003 b.
- VENTURA, Agustí. "Topònims del terme de l'antic castell de Carbonera en la Vall d'Albaida". A: *Actes del Catorzè Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica (Segon d'Onomàstica Valenciana)*. Vol. 2. València: Generalitat Valenciana, 1991. P. 516-535.
- VENY, Joan. "Petges aragoneses en els dialectes catalans meridionals". A: Joan VENY, *Mots d'ahir y mots d'avui*, Barcelona: Empúries, 1991. P. 97-114.
- VERGE, Joan Antoni. "Sobre toponímia de Rossell (Baix Maestrà)", *Societat d'Onomàstica. Butlletí interior*. (2000), núm. 82, p. 93-111.
- VILAR HERRERO, Enric. "Toponímia d'Artana". A: *IV Col·loqui d'Onomàstica Valenciana. XXI Col·loqui de la Societat d'Onomàstica*. Ontinyent: Denes, 1997. P. 1235-1241.
- VILLANUEVA BARRACHINA, Mª Carmen. "Peculiaridades léxicas del habla de Caudiel. I parte". *ICAP*. (1995), núm. 2, p. 37-54.
- "Peculiaridades léxicas del habla de Caudiel. II parte", *ICAP*. (1996), núm. 3, p. 51-66.
- YUNTA, Pedro. *Conquensismos*. Cuenca: Caja Provincial de Ahorros de Cuenca, 1978.
- ZAMORA VICENTE, Alonso. "Notas para el estudio del habla albaceteña". *Revista de Filología Española*. (1943), núm. 27, p. 233-255.